

**DRUGI** (13765) *pron i nm*

*pron* (10758), *nm* (3007).

*Sł stp, Cn notuje, Linde XVI – XVIII w.*

*sg m N drugi* (1636). ◇ *G drugi* (719); -ého (92), -ego (4), -(e)go (623); -ego *Oczko, KochWz*; -ého : -ego *BiałKat* (3 : 1), *SarnStat* (40 : 1). ◇ *D drugi* (560), *drugimu* (2); -ému : -imu *RejKup* (4 : 1), *RejPos* (23 : 1); ~ -ému (35), -emu (18), -ęmu (3), -(e)mu (504); -ému *Oczko* (2), *PudłFr, KochWr, KochCn, WyprPl, GosłCast*; -emu *BiałKat* (3), *KochJez* (2); -ému : -emu *OpecŻyw* (1 : 2), *OrzQuin* (2 : 3), *GrzepGeom* (3 : 5), *KochFr* (2 : 1), *SarnStat* (20 : 1); -emu : -ęmu *MurzNT* (1 : 3). ◇ *A drugi* (777), *drugi* (742) [*w tym: drugi raz* (345), *drugie raz* (15); -e *raz PatKaz III, BielŻyw, MurzHist* (2), *MurzNT, KwiatKsiąż, BiałKaz*; -i *raz: -e raz LibLeg* (6 : 1), *RejKup* (1 : 1), *KrowObr* (1 : 1), *BielKron* (61 : 2), *Mącz* (2 : 3)]; ~ -ého (52), -ego (6), -(e)go (719); -ego *ForCnR, MurzHist* (2); -ého : -ego *MurzNT* (4 : 2), *Oczko* (1 : 1). ◇ *I drugim* (223), *drugiem* (15); -em *ZapWar, PatKaz III* (2), *MiechGlab* (2), *MurzOrt, UstPraw*; -im : -em *RejKup* (2 : 2), *BibRadz* (5 : 3), *Mącz* (8 : 2), *SkarŻyw* (6 : 1); ~ -em (1), -(e)m (14). ◇ *L drugim* (181), *drugiem* (23); -em *MetrKor* (3), *OpecŻyw, RejPs* (2), *WyprKr, BudNT, GórnRozm*; -im : -em *ZapWar* (2 : 1), *FalZioł* (2 : 1), *LibLeg* (2 : 2), *Leop* (6 : 1), *BibRadz* (5 : 3), *Mącz* (7 : 3), *ModrzBaz* (1 : 3); ~ -em (1), -(e)m (22). ◇ *V drugi* (1). ◇ *f N drugą* (871) [*w tym: 79 r. w funkcji przysłówka*]. ◇ *G drugiej* (506), *drugij* (1), *drugi* (19) [*w tym: 1 r. błędnie: drugu*], *drugie* (6); -é *OpecŻyw* (4), *KlerPow*; -éj : -i *BielKron* (43 : 1), *CzahTr* (1 : 1); -éj : -ij *MurzNT* (1 : 1); -i : -é *ZapKościer* (16 : 1); ~ -éj (90), -ej (1) *MurzNT Sekl, -(e)j* (415); -é (5), -(e) (1). ◇ *D drugiej* (81), *drugie OpecŻyw* (2), *drugi ZapKościer*; ~ -éj (13), -(e)j (68); -é : -e *OpecŻyw* (1 : 1). ◇ *A drugą* (616) [*w tym: -a* (22), -âm (1), -u (2)], *drugę* (1); -ą : ę *ZapKościer* (6 : 1; 1586/63). ◇ *I drugą* (120). ◇ *L drugiej* (138), *drugij* (1) *LibLeg*; ~ -éj (18), -ej (1) *SiebRozmyśl, -(e)j* (119). ◇ *V drugą* (1). *n N drugie* (509) [*w tym: 172 r. w funkcji przysłówka*]; -é (35), -e (8), -(e) (466); -e *BiałKat* (2); -é : -e *MurzNT* (1 : 1), *JanNKarKoch* (6 : 4), *SarnStat* (6 : 1). ◇ *G drugiego* (174); -ého (19), -ego (3), -(e)go (152); -ego *MurzNT, KochFr*; -ého : -ego *Oczko* (3 : 1). ◇ *D drugiemu* (27); -ému (1), -(e)mu (26). ◇ *A drugie* (292); -é (20) -(e) (272). ◇ *I drugim* (68), *drugiem* (16); -em *FalZioł* (3), *MurzHist, MurzNT, HistRzym, RejPosWstaw, BudNT*; -im : -em *KromRozm II* (3 : 1), *Mącz* (9 : 6), *RejZwierc* (3 : 1); ~ -em (1) *MurzHist, -ęm* (1) *MurzNT, -(e)m* (14). ◇ *L drugim* (332), *drugiem* (10); -em *OpecŻyw, PatKaz I, PatKaz II, FalZioł* (2), *BudNT, GórnRozm*; -im : -em *GrzegRóżn*, (1 : 2), *BiałKat* (13 : 1); ~ -ém (2), -(e)m (8). ◇ *pl N m pers drudzy* (2269) [*w tym: -i* (76)], *drudz(e)j* (1); -y : -(e)j *Diar* (5 : 1; 66). *m an drudzy* (12) [*w tym: -i* (2)], *drugi(e)* (1) *BielSpr* 24v. *subst m drugie* (135), *drudzy* (2) [*w tym: -i* (1)]; -y (1) *RejJóz A6*; -e : -i *GlabGad* (7 : 1; D3); ~ -é (40), -e (1), -(e) (94); -é : -e *SarnStat* (14 : 1). *f i n drugie* (340); -é (28), -e (3), -(e) (309); -e *KochWr*; -é : -e *SarnStat* (10 : 2). ◇ *G drugich* (519). ◇ *D drugim* (441), *drugiem* (24); -em *ZapWar, FalZioł, ConPiotr, MurzHist, MurzNT* (2), *Diar* (2); -im : -em *GlabGad* (7 : 2), *KromRozm III* (6 : 1), *GliczKsiąż* (2 : 1), *BibRadz* (5 : 1), *GrzegRóżn* (1 : 4), *GórnDworz* (10 : 1), *ModrzBaz* (45 : 1), *Oczko* (3 : 2), *GórnRozm* (3 : 1), *Paprup* (3 : 2); ~ -ém *Oczko* (2), -ęm (3) *MurzHist, MurzNT* (2), -(e)m (19). ◇ *A m pers drugie* (461) [*w tym: -ę* (2)], *drugich* (97); -ich *MetrKor, StryjKron* (20), *ReszList, WisznTr, WysKaz, SarnStat* (2), *KlonKr* (2), *PowodPr* (5), *CiekPotr* (3), *CzahTr*; -e : -ich *BierEz* (1 : 1), *OpecŻyw* (4 : 1), *LibLeg* (2 :

2), *Leop* (1 : 1), *BibRadz* (9 : 1), *BielKron* (117 : 1), *KwiatKsiąż* (1 : 1), *WujJud* (1 : 1), *RejPosWstaw* (2 : 1), *CzechRozm* (5 : 4), *ModrzBaz* (39 : 3), *SkarŻyw* (11 : 3), *CzechEp* (2 : 8), *NiemObr* (4 : 5), *ReszPrz* (1 : 4), *WerGość* (1 : 1), *GórnTroas* (1 : 1), *WujNT* (28 : 20), *SkarKaz* (7 : 1); ~ -é (17), -e (1), -(e) (443); -é : -e *OpecŻyw* (3 : 1). *m an* drugi(e) (5), *BierEz*, *RejWiz* (3), *BielSpr*, drugich *KmitaSpit* (2). *subst* drugié (322); -é (26), -e (6), -(e) (290); -e *KochDz*, *KochMRot*; -é : -e *Oczko* (2 : 2), *KochTr* (1 : 1), *SarnStat* (9 : 1).  $\diamond$  *I m* drugimi (182), drugiémi (78); -imi *OpecŻyw*, *HistJóz*, *WróbŻółt*, *GroicPorz* (2), *KrowObr* (3), *Leop*, *OrzList*, *RejZwierz*, *KochSat*, *HistRzym* (2), *KochMon*, *WujJudConf* (2), *MycPrz*, *WierKróc*, *CzechRozm*, *SkarJedn*, *Calag*, *CzechEpPORz* (3), *NiemObr* (9), *KochMuza*, *WerGość* (3), *GórnRozm*, *KochAp*, *JanNKar*, *PowodPr* (3), *VotSzl*, *CzahTr* (4), *GosłCast*, *KlonFlis*, *SzarczRyt*; -emi *ForCnR*, *MiechGlab*, *ComCrac*, *RejJóz* (2), *RejRozm*, *RejKup* (2), *MurzNT*, *RejWiz*, *RejFig* (2), *BibRadz* (2), *Mącz* (3), *RejPosWiecz*<sup>3</sup>, *RejPosRozpr*, *BudNT* (2), *KochPs*, *SkarŻyw* (3), *KochTr*, *KochPieś*, *BielRozm*, *ActReg*, *GostGosp*, *SiebRozmysł*, *SkarKaz*; -imi : -emi *KromRozm III* (3 : 1), *BielKron* (61 : 9), *GórnDworz* (6 : 3), *RejPos* (2 : 3), *RejZwierz* (2 : 3), *BielSpr* (2 : 2), *BudBib* (1 : 1), *PaprPan* (4 : 4), *ModrzBaz* (4 : 7), *MWilKHist* (2 : 1), *CzechEp* (23 : 1), *Calep* (1 : 2), *OrzJan* (1 : 1), *WujNT* (5 : 1), *SarnStat* (2 : 5), *SkarKazSej* (1 : 2); ~ -émi (6) *KochPieś*, *OrzJan*, *SarnStat* (3), *SiebRozmysł*; -emi (3) *ForCnR*, *KochPs*, *KochTr*; -ęmi (2) *RejKup*, *MurzNT*, -(e)mi (67). *f* drugiémi (17), drugimi (11); -émi *OpecŻyw*, *RejWiz*, *Mącz*, *GórnDworz* (2), *RejPos* (2), *RejZwierz*, *BudBib*, *Oczko*, *CiekPotr*; -imi *RejZwierz*, *RejAp*, *MWilKHist*, *NiemObr*, *WujNT*; -emi : -imi *BielKron* (4 : 5), *SarnStat* (2 : 1); ~ -émi (4), -(e)mi (13). *n* drugimi (11), drugiémi (5); -imi *MiechGlab*, *CzechRozm*, *StryjKron* (3), *CzechEp*, *SarnStat*, *KlonWor*; -emi *RejJóz*, *RejPos*, *KochPhaen*; -imi: -emi *GrzegRóżn* (3 : 2); ~ -émi (1), -(e)mi (4).  $\diamond$  *L* drugich (152).  $\diamond$  *V m pers* drudzy (7) [w tym: *KochTr* 3, *MWilKHist E3*, *KochPieś* 23, *KmitaPsal A5* może *V pl* od **DRUG**].

#### I. *Zaimek* (10758) :

1. *Inny*, *nie ten*, *tamten*; *alius*, *alter Cn*; *quidam Modrz*, *Vulg*, *PolAnt*; *ille Modrz*, *PolAnt*; *hic*, *unus PolAnt*; *aliquis Mącz*; *nonnullus Modrz* (9708) : *yszem ya vyethnal drvgych ZapWar 1505 nr 2014, 1505 nr 2014, 1506 nr 2035, 1524 nr 2186, 1526 nr 2293, 1537 nr 2494* (9); *ListRzeź w. 18*; *MetrKor* 34/135; *Pśicá* niegdy *łzczenna będąc/ A gniazdá łwego nie máiac*: *Drugiey* też *pśice* *prośiá/ By iey gniazdá poštąpiá*. *BierEz* M3, B3v, B4, Iv, 12, K4v (8); *Niemnimayze* *aby ieden złoto/ drugi mirę/ trzeci kadzidło ofiarowál/ ale każdy s nich z ołobna ty wślytki dary dál OpecŻyw 24v, 26, 38v, 39, 42v, 109v* (20); *ForCnR* B3; *PatKaz II* 23v, 58, 60v; *PatKaz III* 98v, 134; *wywyodłfy Iozefa scyemnice oftrzygli y oblokwłfy wdругye odzyenye ofyerowali iemu HistJóz Bv, B [2 r.]*, B2v; *PIgwy* *łą rozmagite/ Iedny łą flodkie drugie takiego łmaku iako lełne iablka niedozrzałe A drugie łą maiące w łobie cirpnołć/ Czwarłe łą kwalne FalZioł III 13c*; *niewśzythki iednę rzecz robią/ ale niektore kwiatki nołzą wążę zakładaia/ drugie materija na wołk łprawuia, drugie pláfri buduia, drugie wody dodawia. FalZioł IV 27d*; *Dzień dobry [...]* *ku przenołzeniu łe z domu do drugiego domu FalZioł V 50v, I 9d, 38d, 55d, 59b, 69d* (139); *czo nagorłzego człowieku może być, rzekł [Simonides], drugi człowiek. BielŻyw 37, nlb 3 [2 r.]*, 2, 6, 17 [3 r.]<sup>3</sup>, 81 (12); *Czemu* *niektorzy ludzie* *maia kędzierzawe włoři, drudzi prołte. GlabGad A8v*; *Czemu v niewiałti tilko dwa cice gdiž v inłzich zwierząt bywa wiecey. Od. Bowiem niewiałta tilko iedno dziecie miewa, czałem dwoie [...]* *ale drugie*

zwierzęta iż dzieci więcej rodzą, przeto też więcej naczyńia takiego potrzebuia. *GlabGad* D6v, A8 [2 r.], B5v, B6v, C4v, C5 (38); *MiechGlab* \*5 [2 r.], \*5v, 7, 9 [2 r.], 12 (26); *BierRozm* 11, 23; *LibLeg* 6/156, 157, 7/33, 10/56, 58v (13); *KłosAlg* A2, Dv, D3, D4, Gv; *KlerWes* Av; *WróbŻołt* G2 [2 r.], X2; *RejPs* 27 [2 r.], 152; *LibMal* 1543/76, 1544/78v, 91v, 1545/94, 95v (21); *RejRozpr* C4, Dv, Iv; Podmaiek/ ktorego drugim flowem kxiadz ostromadr Czyrwcem zowie *LudWieś* B2; *SeklWyzn* a2, Fv; *RejJóz* A6, B3v, Cv, M3v, M4 (9); *SeklKat* E2v, I3; *RejRozm* 398; *RejKup* b2v, Fv, g5, q7v, r8v (8); w kthorey [wieży] było bārzo wiele więzniow/ iedni s poućinánemi nogámi/ drudzy s połamanemi goleniami/ drudzy przez rąk/ á niekthorzy przez oczu *HistAl* F6v; były tam groná iákoby w winnicy s krzyftału/ á drugie s pereł/ niektore s Smaragdu/ á niektore z Onichimow *HistAl* Hv; infze rzeczy przez widzenie oglądamy/ drugie przez fluchánie pobacżamy/ drugie po wonnoći prziciągamy/ niektore przez dotykánie czuiemy/ á infze też przez vkułzenie łmakuiemy. *HistAl* K4, A2, A3, D3 [2 r.], E, Ev (25); nyemálfz tego w piśmye: Albo yełli vkażefz iż yełt/ vkaże on drugye przeciwne *KromRozm I* K4v, Gv, H, Nv; *MurzHist* A4v, E2v, E3; *MurzNT* 36, *Matth* 13/23, 24, k. 76, *Ioann* 20/8 (7); *MurzOrt* Bv, B2v, B3; *KromRozm II* b [2 r.], b3v, c4, c4v, d (37); *KromRozm III* A4, C3v, C8, E4v, E5v (28); *Diar* 29, 70, 74, 81 [2 r.], 95 (8); *BielKom* A4v; siłá ieden człowiek drugiemu tákież człowiekowi iełt powinien *GliczKsiąż* A2v, A3v, A4v, B8, C2v, Iv (13); *LubPs* O2v, X3v; Stopień Rozumiey liczbę/ iáko kthora Peróná dáleko iełt od drugiey/ między kthorymi bywa pytánie [o pokrewieństwo]. *GroicPorz* ffv, d3, k3, ee2v, ff [2 r.], ff4 (10); Rzymłki Antykryłt/ z iedney náuki/ drugá náukę fáłrzywą łtánowi. *KrowObr* 78, A2v, C3v [2 r.], 3v [7 r.], 7, 14v (63); Złodziey fie pod dom kopa/ drugi oknem lezye/ Trzeći łtoiać zá węglém iełli chrapiłz łtrzeże. *RejWiz* 94; Kiedy łiárkę/ zgorzałkę/ wołk/ oley/ zápaliłz/ Więcej iednę niż drugá łwiatłość wnet pochwalilz. *RejWiz* 145; Abowiem mārna zazdrość też zwycżaiu pfięgo/ Wnet będye ieden wārćzał/ gdy głałzczá drugiego. *RejWiz* 174, A5v, A7, 12v, 18 (51); Nádziálał y drażkow z drzewá Sethym pięć ku z ięćiu Forłtow/ ná iedney łtronie Przybythku/ á drugá pięć thákież ku z ięćiu Forłtow ná drugiey łtronie. Náđ the iná pięć drażkow ná łtronę Przybytku od zachodu przeciwko morzu. *Leop Ex* 36/32, *Gen* 41/23, *Ex* 25/33, 26/10 [3 r.], 36/11, 17 (27); *OrzList* i2v; *UstPraw* A4v, B3v [2 r.], F2, G2, I (8); *RejFig* Aav, Aa5, Bb4, Bb6, Ddv (11); Wziął miecz iemu dał drugi/ by fie z nim łkofłztował. *RejZwierz* 14v, 8, 20v, 31v, 34, 36 (23); *WyprKr* 19v, 40, 107v [2 r.], 114v; zámknáwłzy drzwi v ładu/ wyłzly drugá fortką *BibRadz Dan* 13/18, I 7a marg, 13c marg, *Gen* 31/25, 43/14, *Lev* 19/19 (45); *OrzRozm* H4v, I4v, K4, P3v, S; Synowie wáłzy mułzá być łłuzebnikámi v niego/ iedny poczyni iezne/ drugie piełze/ drugie kowalmi ná zbroię/ drugie oracżmi. *BielKron* 63v; ná ięgo mieyłce pořadzón Ieroboám/ y pánował náđ dziełiáciá pokolenim przykłađem przodká łwego drugiego Ieroboámá łyná Nábatowego *BielKron* 87v; chćiał to przez przypęđzenie vczynilz/ zebrałzy woylko przeciw iey/ oná drugie przeciw iemu *BielKron* 340v; Krol Káżimierz zmurował kołcioł w Willicy/ też drugi w Sędomierzu pánnie Máriey/ drugi w Stobnicy/ w Szydłowie/ w Zagołćiu/ y w Gárgowie. *BielKron* 375; á imioná nie kaźdemu z ołobná dawáli/ ále tey gromáđzy Piotr/ drugiey Ian/ thrzećiey Stániłław/ czwartey Iákub/ áż do końcá *BielKron* 382; Rżowa Dymitrowá miáłtho z zamkiem dwáđziełcia mil y trzy od Mołkwy/ náđ Wolgá rzeká/ iełt też druga Rżowa/ od wielkich Lukow dwáđziełcia mil *BielKron* 431v; pułcił fie ku południu/ áby

ŕie wywiedział Kráin drugich/ ktore iefzczé nie były znáioŕe ŕwiátu. *BielKron* 443; rozmáicie zowá okręty ktore iney á iney ípráwy/ iedny mále drugie wielkie/ iedny cięŕŕŕze drugie lżeŕŕze/ iedny ŕaglami drugie wioŕŕy woŕá *BielKron* 460, 6 [2 r.], 7, 8, 9 [2 r.], 11 (552); *GrzegRóŕn* Ev, Iv, M, M3, Nv (13); *KochZg* A3v; *KwiatKŕŕiŕŕ* C, G3, H2, H3, I4v, K2v; *Bellum ex bello ferere*, Yednę woynę z drugiey wŕzczináć. *Mqcz* 24a; *Castanae molles*, *Castanae hirsutae*, Yedny gładkie á drugie koŕmáte kaŕtany. *Mqcz* 40a; *Nectere aliud ex alio*, Iednę rzecz z drugiey plieŕŕ. *Mqcz* 244a, 7a [2 r.], 11b, 11c, 11d [2 r.], 13a (71); iedni [poŕŕowie] dŕierzá z Stánkárem/ drudzy z Cálwinem/ trzeći z Lutrem/ czwarći z Góniácyŕm/ ini z Sárnickim/ drudzy z Grzegorzem/ j z inemi. *OrzQuin* V3; Pápiŕtowie iedni á Ewányelikowie íá Polacy drudzy/ międy ŕobá ludŕie bárzo róŕni/ á nie ieden lud *OrzQuin* Y4, R3, Z2v; *Prot* B4v, C2v, C4v; *SarnUzn* B3v, D, D5, E6v, Hv, H4; A ktore lepák potráwy íá złego fokú/ nie iednoŕtáynie ŕye mieć máia: ábowiem iedny mnoŕá flágŕę drugie ŕoŕé Kolere: á drugie melánkoliá. *SienLek* 8, 1v, 10, 10v, 17v, 22 (24); *LeovPrzep* A2, Cv; *RejAp* BB3v, 9v, 15, 39, 59v (37); kazaŕ ŕobie [...] drugiego winá nálać/ íŕ mu tho czo przed nim ítaŕo/ nie ímákowáŕo *GórnDworz* Nv; gdy mu kilká rzeczy záraz przypádnie w gŕowę/ międy kthoremi iedná będnie trefna/ druga nie: ábo záŕię tá trefna/ á tá iefzczé trefnieŕŕza *GórnDworz* N8v; trefnoŕŕi [...] róŕne ŕkutki w człowieku czynia: bo iedne wŕzczkná pod pokrywká/ drugie íáŕnie: záŕię te máia przyŕtoyná wdŕięcznoŕŕ/ á owe troŕzkę íákoby bez wŕtydu: Inym záras człowiek ŕkoro ye wŕŕyŕzy/ roŕmiać ŕie muŕi: á innym/ im dáŕey o nich myŕŕi/ tym ŕie bárziej ímieie. *GórnDworz* S2v; ábowiem niektore íá rzeczy iednáko pothrzebne obiemá/ niekthore záŕię bárziej przyŕthoia białeygŕowie/ niŕ męŕzczyŕnie: á íá teŕ drugie/ ktore męŕzczyŕnie przyŕtoia/ á białagŕowá owŕzeki ŕie ich wyŕtrzegáć muŕi. *GórnDworz* V7; wiliczáia ich wiele/ kthore Philozophia wmiáŕy: drugie kthore wirŕŕ dziwnie dobrze piŕáŕy: nákoniec ípomináia y the/ ktore íntigowáŕy v práwá *GórnDworz* X7, B2 [3 r.], B4v, C3, C6v, F2v (86); Záŕię nie proŕté *Lineae*, iedny íá Okráglé/ drugie íá Zátoczóné/ drugie Krzywé: á ínfze króm tych/ zowá Zámotáné. *GrzepGeom* C2, B, C3 [3 r.], C3v [2 r.], C4, C4v (35); kazaŕ ítánáć czterem ŕlugam z cztermi mieczmi/ iednemu przed nim/ drugiemu zá nim/ á dwiemá zbokow. *HistRzym* 94, 11v [2 r.], 47, 49v, 50, 51v (19); A íŕby to co zbywa od pocŕciwey ŕywnoŕŕi twoiey/ záŕię pozbieraŕ w koŕze ŕwoie/ ábyŕ teŕ mógl y ony drugie tŕufzczé poŕywić przy ŕobie *RejPos* 185v; Bo áćz nie ten ále pewnie drugi członek ták duŕze íáko y ciáŕá náŕzego záwŕdy vpáŕŕ muŕi. *RejPos* 248; ty ŕłowá [...] ktoremi ŕie on [= *apostoŕ*] roŕkochywaŕ przez íná brácia ŕwoia y z drugim towarŕyŕzem ŕwoim *RejPos* 273v, 13, 27, 43, 44v, 45v (90); *BialKat* b2v, 98v, 138v, 168v, 183v (9); *BielSat* B4, C2v, C3v, D2v [5 r.], G4v (18); *Grzegŕm* 6, 47; *HistLan* A3v, B4v, C3 [2 r.], D4v; *KuczbKat* 20, 35, 60, 125, 130 (16); Ano ná iedney miŕie báran pozŕoćíŕty/ ná drugiey lew/ ná drugiey kur/ ná trzeciey páni íáka ubrána. *RejZwierc* 58v; áno íuŕ iednego kŕopotu zbyŕ drugiego nábyŕ/ bo zbyŕ pracze/ biegania/ á nábyŕ fráŕunku á myŕlenia *RejZwierc* 160v, Av, 3, 9v, 13v, 16 (93); *BielSpr* c, 3v, 4v, 6v [2 r.], 8 (86); *KochMon* 25; *WujJud* 73, 81v, 120, 154v, 202v (7); *WujJudConf* 9 [2 r.], 118v; *RejPosRozpr* c3 [2 r.], c3v; *RejPosWstaw* [21<sup>3</sup>]; przekŕad/ gdy íy nie zárázem z onego íęzyká czynia/ w ktorem one kŕięgi nápiŕano/ ale przez drugi íęzyk bywa przepuŕzczán/ niemoŕe być ŕczyry ani doŕkonáŕy. *BudBib* B2; Gŕupŕtwo to íeŕt mowá iedney kráiny gardzić/ á drugiey ŕłowká pod niebioá wnoŕŕić *BudBib* C, Ex 37/21 [2 r.], Num 4/8, 7/11, 2.Reg 13/16, 4.Reg 2/9 (28); *HistHel* Av, C4, C4v; *Strum* B3,

C, H4v, L2v, L4v, N3; *BiałKaz* E3, E4, K, M2; *BudNT* a2, b2 [2 r.], b3 [2 r.], b4, b4v [2 r.] (22); *StryjWjaz* C, D; *CzechRozm* Av, 7, 12, 16v, 17 (57); *PapriPan* E4v, F2v, Hh2 [2 r.]; *KarnNap* A2; Są lepak niektorzi vbodzy co w łzpitalách mieřzkáią/ tám się żywią/ y tám ie opátruią: á drudzy [alii] po vlicách się przechodząc zębrzą: drudzy [terti] ľą ktorzi w cháľupkách řwoich mieřzkáiąć/ řwoie/ y domownikow řwych potrzeby/ iáko mogą opatrziáią. *ModrzBaz* 37v; A ták wřzytkie práwá/ iedne z przyrodzenia vrosły/ drugie obyczáymi y vřtávami ludzkimi ľą vchwalone/ niektore teź ľą Bořkie. *ModrzBaz* 73v; mądrze řobie záiřte w tey mierze Fráncuzowie pořtápili/ y niektorzi drudzy narodowie *ModrzBaz* 75v; wedle roznořci rzeczy vkráďzionych/ iedne zľodźieie wráćaniem w pięćior nařob/ drugie we ćzwor nařob/ á inřze we dwoy karały. *ModrzBaz* 78; niektore řummy zwaľ pirwřzemi/ drugie wtoremi/ á niektore trzećieimi. *ModrzBaz* 121v, 10v, 13v, 14, 19, 31v (56); á oďřtępuiać od iednego káćerřtwá w ktorym byli/ do innego ľię vdáią: y od tego záiř do drugiego idą *SkarJedn* 23, 8, 18, 24, 31, 40 (19); *KochOdpr* A2, D2; *Oczko* 4, 8v, 12v, 13, 22v (11); *KochPs* 54; ná páľe wbijaľ ř. Boże wyznawce: [...] y one<sup>řo</sup> Szczeřaná one<sup>řmu</sup> drugiemu pierwřzemu Szczeřánowi podobne<sup>řo</sup>/ řrodze zámordowaľ. *SkarŻyw* 299; vyrzaľ rozmaite á nieznořne mẽki wyznawcow Chryřtuřowych. Ieden wiřiaľ zá nogi [...] drugi na ćzterzech palách rozřbity/ drugi piľą przetárty/ drugi rozřiekány leżaľ: drugim oczy kľoto/ ręce oďćinano/ nogi vřřęcáno/ drugi iáko pień bez ręku y nog zoltawaľ: drugiemu páľ wřbity aľz do řzyie vřtávami wychodziľ: drugiemu kořci podruzgotáne były. *SkarŻyw* 441, 26, 30, 51, 57, 76 (79); *MWilkhist* A4, Hv, Iv; *ZapKořcier* 1580/7, 10v, 1582/35v, 1584/46v [2 r.], 1585/62v; pořřzaľem vbito pod nim koniá dwoim/ Ná drugiego ľię przeliadľ *StryjKron* 702, 1, 16, 21, 36, 51 (83); Iź iefli řľowo to/ ktore teź iefľ Bogiem/ iáko y Bog oćieć/ tworzyľo/ tedy koniecznie bęďdzie muřiaľo być drugim/ á nie tymźe iřtym/ Bogiem. *CzechEp* 198, \*4, 14, 39, 89, 98 (44); *KochJez* B2v, B3; *NiemObr* 11, 25, 33, 34, 35 (28); *KochFr* 44, 49, 63, 64; *KlonŻal* A4, D2; *KochPhaen* 13 [2 r.], 15, 18, 20; Biaľego pieřzká wnet gárdľá pozbáwiľ/[...] Ale niewiedziáľ/ że drugi náń řtoi *KochSz* B, A4, Bv, Cv; *KochWz* 142; *KochMRot* C; *ReszPrz* 13, 20, 26, 41, 70 (9); *ReszHoz* 118, 119 [2 r.], 130, 131; Kárdynaľ teź niektory w ľákku tákźe twarz zakrywřzy do drugich Kárdynaľow y Pánow po iáľmuźnę chodźiľ *ReszList* 170, 161, 162 [3 r.], 163, 165, 170 (24); *WerGořć* 216, 217, 219, 247, 249, 251; *BielSen* 12; *BielSjem* 6, 14, 26, 37, 41 (8); *KochPieř* 12, 37; *KochSob* 65; *PudľFr* 18, 31, 41, 70, 77; Nie máľzći ćzaľu iednego/ náď drugi ćzás godnieyřzego *ArtKanc* S17, P7v, S17; *BielRozm* 13, 18, 27 [3 r.]; Záiřię okoľo iedze rořnie pořtanowiľ/ iednem źwierźetom kazaľ ieřć tráwę/ drugim korźonki/ tym liřćie/ owym z drzewa owoc/ niektorym źiárná/ á niektorym teź mieľo inych źwierźat *GórnRozm* Nv, A2v, B, C2v, Dv, F2v (13); *PapriUp* B3v, F, F3v, G3v, H (10); *ZawJeřt* 14; wyrozumiaľem iź Ciekľinski Pana Kanclerzow, acz dla drugych przyczyn ale teź niepořlednie dla tey iest sam od niego do Kr Imřci pořľan *ActReg* 172, 5v, 7 [2 r.], 13, 26, 44 (14); *Calep* 357b; ćzaľu řwego końćź wřzyřtko: nie záchowyway ná inřzy. Bo drugi ćzás inřzy przypadek moźe przynieřć *GostGosp* 6, 2, 14, 20, 42, 56 (16); *GrochKal* 15, 19; *Phil* N3; *GórnTroas* 41, 68, 70 [2 r.], 72; *GrabowSet* Ov [2 r.], Q2, V4v; Przyľzćieć tych wřzyřtkich narodów/ ktoré ľię tu miánuiaľ/ od Dunáia ćzeřć/ drudzy ku zachodu. *KochCz* B2v; *OrzJan* 9, 35, 58, 79, 108 (8); *KochAp* 13; *WyprPl* A2v, C2; A byľá tám Márya Mágdáľená/ y druga Márya/ řiedzące przeciwo grobowi. *LatHar* 702, +5, 121, 168, 261, 682 (10); Tu mámy iáwná á iáľną roznořć grzechow; że iedne ľą řmiertelne/

które zafługują piekło: a drugie powzednie *WujNT* 21; żoná ktora ma mężá ábo íchorzáłego/ ábo ná woynie/ ábo w więzieniu/ ábo w dálekich ítronách będącego/ nie może prze to íść zá drugiego mężá/ íz pokuły cíerpi *WujNT* 595, *przedm* 2, s. 5, 21 *marg*, *Matth* 8/21, s. 35 (125); *WysKaz* 9, 18, 21, 34 [2r.], 36 (9); Trzebá byío ielcze ížeńciorgá piím drugich (inízych nie wípomináiąc) wíetńzych írzednich/ mnieyńzych *JanNKar* A4v, A3v, B4, C3, C4v, E (15); *JanNKarGórn* H; *JanNKarKoch* G2; kmieć kmiećia drugiego zábiwńy y zápláciwńy trzy grzywny grońy/ od winy mężobóyńtwá byío wolen *SarnStat* 654, \*7, 8 *marg*, 91, 117, 189 (70); *SiebRozmyśl* K3v; *GrabPospR* K2v, M3; *KlonKr* B2v; *KmitaSpit* B, C5 [2 r.], C5v [3 r.], C6; *PowodPr* 5, 11, 36, 38, 58 (8); *SkarKaz* (3v, 2b, 3a, 83b, 84a (27); Spráwy dobre drugimi dobrými ípráwámi Pokládáy *CiekPotr* 22, 4, 45, 84; *CzahTr* D4, D4v, E4v H2, L3v; *GostCast* 42; *PaxLiz* ktv, Cv; *SkarKazSej* 658a, 660b [2 r.], 666b, 669b [2 r.], 672b (31); W tym káćie GLOWA/ w drugim záfádzoná LATERNIA oná. *KlonFlis* Hv, A3, F2, F3v, H2, H4 [2 r.]; *KlonWor ded* \*\*3v [2 r.], 8 [2 r.], 23, 29, 80 (14); *ZbylPrzyg* A2 [2 r.], A4; *SzarcRyt* B4, Cv, C2, C4v, D2, D4.

W charakterystycznych połączeniach: ... drugi ... drugi (26), ... drugi ... drugi ... drugi (5), ... drugi ... drugi ... drugi ... drugi (3), ... drugi ... iny (1), ... drugi ... niektory (2), ... drugi ... niektory ... niektory (1), ... drugi ... ten (1), ... drugi ... trzeci (2)... inszy... drugi (2), ... inszy ... drugi ... drugi ...niektory ... inszy (1). jeden... drugi (354), jeden ... drugi... drugi (51), jeden ... drugi ... drugi ... drugi (17), jeden ... drugi ... drugi ... drugi ... drugi (1), jeden ... drugi ... drugi ... drugi ... drugi ... drugi (2), jeden ... drugi ... drugi ... drugi ... drugi ... drugi ... drugi ... drugi (5), jeden ... drugi ... drugi ... czwarty (1), jeden ... drugi ... drugi ...inszy (1), jeden ... drugi ... drugi... niektory (2), jeden ... drugi ... drugi ... trzeci (1), jeden ... drugi ... in(sz)y (3), jeden ... drugi ... niektory (4), jeden ... drugi ... ten ... ow ... niektory ... niektory (1), jeden ... drugi ... trzeci (26), jeden ... drugi...trzeci ... czwarty ... iny ... drugi (1), jeden ... inszy ... drugi ... drugi ... drugi ... drugi (1). niektory ... drugi (41), niektory ... drugi ... drugi (10), niektory ... drugi ... drugi ... drugi (5), niektory ... drugi ... drugi ... drugi ... drugi (1), niektory ... drugi ... drugi ... drugi ... drugi (1), niektory ... drugi ... niektory (4), niektory ... niektory ... drugi (1), niektory ... niektory ... drugi ... drugi (1). on ... drugi (4). ten ... drugi (33), ten ... drugi ... trzeci (1), ten ... drugi ... trzeci ... czwarty (1), ten ... ow ... drugi (2), ten ... ow ... drugi ... inszy ... niektory ... drugi ... inszy (1).

*Przysłowia* (2):częłtokroć człowiek chcąc ominąć ieden doł/ wpádnie w drugi *GórnDworz* N6.

Nie ma wołow nie ma koni/ Ieden kłopot drugi goni *BielKom* A4.

*Wyrażenia*: »co(ż) drugiego« = *aliud Mącz* (31): Albo kiedy iá [= *wodkę celidonijową*] theż ízczem drugim zmieńza/ iako z żońciami rybniemi albo z ptańzemi. *FalZioł* II 5a; *RejKup* aa7v; *KromRozm* III K5; *GliczKsiąż* A3v; *KrowObr* 227v; *RejWiz* 129; *GrzegRóżn* N4; Nunquid est aliud, Mańz co drugiego. *Mącz* 254d, 277a [2 r.], 350; *RejAp* 28; Katho ípytał/ ábo ielzcze co drugiego/ okrom tey íkrzynie nieíelz? *GórnDworz* R6v, B6, Bb4v, Ee4v, Hh8; *GrzepGeom* N3; *RejPos* 171v, [226]v, 276v, 327v; *HistLan* E4; A což s tego táki człowiek oíęgnie? Oto pokoy y od wńzech miłóść á błogońławieństwo. A což drugiego? Obietnicę pewną *RejZwierc* 141; *CzechEp* 254, 293; *KochFr* 85; *KochMarsz* 153; *PudłFr* 70; *GostGosp* 26; *PowodPr* 65.

»drugiego czasu, drugim czasem« = *kiedy indziej* (8 : 1): *BielŻyw* 36, 60; O Zydowskiem rośproźnieniu. [...] To sie stało (iako piśze Euzebius) przed założeniem Rzymu 123 roku. Drugiego potym cząfu/ ktorego Syrya była woiowana *BielKron* 266; Drugiego cząfu oćiec ieden vmárłego fynaczká do iego kłařztoru przynioł *SkarŻyw* 252, 497, 498, 527, 596; Byłás raz czcią pánnóm nálfzem/ Byłás żalem drugim cząfem *ZawJeřt* 45.

»jako (i) drugi (a. drudzy)« = *taki sam jak każdy inny* (4): Gdyby mię siedmią powrozy żylanemi związano/ byłbych iako drugi człowiek. *BielKron* 52, 143v; *CzechRozm* 49; O nowych frářzkách. [...] Więc ie ná párgáminie nadobnie piřano/ [...] V káždéy orzeł/ y přtra czyřta řznurá dřuga/ Spytayže Ariřtárchá: frářzká iako druga. *KochFr* 79.

»kto(ř) drugi« = *alius Modrz; quis alius Vulg* (34): *KromRozm III* H8v; In locum et vicem alterius substituere Kim drugim czyie mieyřce záladźić. *Mącz* 414a, 295c, 352b, 375a; ná weřelu řřlá řnim/ iako y s kim drugim w taniec. *GórnDworz* Aa5v, L5v, R2v, Hh6v; *RejPos* 322v; *HistLan* A3v; *RejZwierc* 46v, 192v; *CzechRozm* 36, 103, 127, 199v, 245v; A ierřiže on pirwřzy/ ábo kto drugi/ chce mu co nowego zádać/ ábo mu wczem winę dáć/ wolno mu to. *ModrzBaz* 46; *KochPs* 168; *CzechEp* 8, 28; *NiemObr* 19, 50, 51; *KochSz* B2v; *KochPieř* 14; *Phil* M4; *GórnTroas* 5; ná kráiu był te řłowá przypifał/ á potym ie ktoř drugi w text wpiřał. *WujNT* 4, 1. *Cor* 1/16; *CiekPotr* 6, 25; *CzahTr* Kv.

»na drugim miejscu (a. mieřcu), na drugich mieřcach« = *gdzie indziej (w teķcie, piřmie)* (260 : 5): *OpecŻyw* 168v; *PatKaz I* 10; *PatKaz II* 46; *GlabGad* N5v; *SeklKat* K4v; *KromRozm I* F3v, G3, H2v, H4v, N3; *KromRozm II* iv, 12 [2 r.], 12v, o4, q4v [2 r.], s; Acz tu powyřada ná yednym myeyřcu iř od Bogá/ ná drugim od Kryřtuřá/ co yedná rzecz yeřt *KromRozm III* G8v, Ev, E2, H4, K, M8 (8); *LubPs* H3v, P2v; *GroicPorz* h2; řłuchay Dawidá proroká ktory ták mowi. Bog moy/ opoka moiá [...]. I zářię ná drugim mieyřcu. Czřfu złego obronił mię Pan Bog *KrowObr* 14v, B4, C4v, 3 [2 r.], 3v, 14 [3 r.] (52); *OrzRozm* G4; *BielKron* 82, 132v, 134 [2 r.], 134v, 359 (7); Táķžeć Káľwinowi ieden Bog Troyca nie podoba řię Stáńkárow y Sofiřtow [...] A iednáķ ná drugich mieyřcách broni iedne<sup>90</sup> Bogá řřtnořci *GrzegRóřn* 12, D2v, I2v; *OrzQuin* M3, N4; *SarnUzn* D3v; *RejAp* 4 [2 r.], 24, 29, 43, 62; *RejPos* 4, 6v, 13v [2 r.], 29, 41 (38); *RejPosWicz*<sup>2</sup> 93v, 94 [3 r.]; *BialKat* b2v, 3v, 8v, 91, 103v (13); *KuczbKat* 55, 320, 325; *RejZwierc* 11v [2 r.], 39 [2 r.], 74; Ale řłuchayćie/ co tenže řuřtynianus ná drugim mieřcu nápiřał *WujJud* 22, 39v, 50v, 96, 101v, 159v (12); *WujJudConf* 197v; *RejPosRozpr* b3v; *RejPosWstaw* [21<sup>\*</sup>], [41<sup>3</sup>]v, [143<sup>3</sup>]; *BialKaz* Cv, D4v, F4, Gv; *CzechRozm* 4v, 75, 130, 213v, 225v (7); *SkarJedn* 5, 13, 33, 68, 69 (15); *SkarŻyw* 120 [2 r.], 320, 457; *StryjKron* 95, 380; *CzechEp* 30, 40, 132, 161; *NiemObr* 45, 53; *ReszPrz* 9, 35, 47, 48, 56 (8); *WerGořc* 215, 244 [2 r.], 267; *WerKaz* 287, 293, 295, 298, 301; *PaprUp* E2v; *Phil* M3, N4; *LatHar* 302; *KoľakSzczęřl* A2; *WujNT przedm* 19, 23, 31, s. 12 [2 r.], 187 (18); *WysKaz* 4, 30; *JanNKar* B4; Co ná iednym mieyřcu w Státućie zowá, *Propofitio Citationis*: á ná drugim, *Narrationem SarnStat* 751; *SkarKaz* 243b, 420a.

»drugi raz, drugie raz, drugim razem« = *kiedy indziej, innym razem; alias Calep, Cn; iterum Vulg; modo Cn* (90 : 3 : 2): Kto ieden raz řmie řię wařyć/ Zobopolná przyřiaźń řkáźić: Vczynić to y drugi raz/ Kiedy iedno będzie miał czás. *BierEz* N2v; *MetrKor* 40/814, 57/120v, 59/282; *OpecŻyw* 55v, 156; *RejPs* 160v; Zeznala yřch panyey řwoyey Zuchowřkyey vkthorey řłuzila yeden rařz 11. grzyvien a drugi rařř polgrzywny vkradla *LibMal* 1546/116v; przyřáczyć řię rás ku řnfzem náđ řię zacnieiřzem/

drugierás ku ftronie przeciwnyi. *MurzHist* 2v; [opiły] Iednym rázem zámruczy á drugi raz ízepce *RejWiz* 30v; *GrzegRóżn* D4v; tedy fię w ieden czás rozmaitego vczenia vczam/ tedy fię ras íam drugierás tám wciepiaią *KwiatKsiąż* L; *Mącz* 493b; mnie íámemu raz ták/ drugiras ináčzey/ widzieć fie może. *GórnDworz* D, C5v [2 r.], F, M4, T5, Cc5v (13); *RejPos* 227v, 261; *RejZwierc* 100v, 163; Tákíci ná świecie być muí: raz rádość/ Drugi raz ímutek: Z tego dwoygá żywot Nálz vpleciony. *KochOdpr* Bv; *SkarŻyw* 30, 226 [2 r.], 292, 308, 324 (14); Iednym fie razem boimy A drugim fie wefelimy. *MWilkHist* H4v; Tu niech kázdy baczy íako fię w tym X. K. íam z íobą zgadza/ raz ták á drugi inák rzecz íwą prowadząc *CzechEp* 175, 75, 109, 110, 172, 175 (17); *NiemObr* 31; *ReszList* 170; *ActReg* 42, 102; Alias – Drugim razem, inízego czafu. *Calep* 52b, 56b, 131a; *Phil* N; *LatHar* 56, 648; iedni fię ímiali/ á drudzy mowili: Będziem cię drugi raz o tym íłuchác. [Audiemus te de hoc iterum] *WujNT Act* 17/32, s. 551 [3 r.]; *SkarKaz* 242b, 275b [2 r.], 313a, 417a, 420a, 485a; ná íiewbę Raz íulza, drugi, mokrość, to mrozy, to wiátry *CiekPotr* 65, 78 [2 r.], 79; Fortuná [...] Raz pogodna/ drugi raz ízalona y nieftáteczna/ raz matká/ drugi raz mácochá/ raz bogáta/ drugi raz nága/ raz iezdna/ drugi raz pieíza/ raz kroluie/ drugi raz żebrze/ raz páni/ drugi raz błáźnicá. *KlonFlis* B.

»i drugie rzeczy (a. drobiozgi, miejsca) tym podobne« = *et similia* *Modrz* (4): Y mnogie drugie thym podobne mieycá/ ktore zówíze rozdzielnie mowią o Bogu *GrzegRóżn* A4v; *disputatio* ktora ars íeft miíternieyíza íelli *pictura, czy flatuaria*, [...] wípominánie miánowicie kilká oíob Fráncufkiego narodu [...] y drugie drobiozgi tym podobne/ ktorych ía wyliczác niechcę *GórnDworz* B2; *ModrzBaz* 72v; Więc vcíínienie żywnoíci póípolitey/ przez żydy/ cudzoziemce/ Clá nieznoíne/ czáfem y priwatne depáktácie: *Monopolia*, y przedawánia íako kto chce bez ízacunku wrzędnego/ y w tych záíię ízacunkach *grauamina*: y drugie rzeczy tym podobne *PowodPr* 78.

»drugí świat« [szyk 10 : 1] (11): Ale to áliż ná drugim íwyećye íye wypeíni/ gdy bog będzýe wííyítko we wííyítkich *KromRozm III* E8, C8, Mv; *RejWiz* 159v; nic niedbáią o ípráwy onego drugyego íwiáthá przyíżłego *RejPos* 126v; *KochMon* 29; *KochPieś* 50; *ArtKanc* E15v; táka zelżywość y ćierpienie ná tym świecie dobrze fię pláci ná drugim po ímierci *SkarKaz* 122a, 81b, 386b.

»in(sz)y drugi« [szyk 3 : 1] (4): Delphin [...] Gdy vmrze, tedy fie do nie<sup>80</sup> zbieżą/ á wziáwízy go miedzy fię : thedy go niofá na głębiá, aby go drugie ryby iníze nie z íjadły *FalZioł* IV 33d; *GliczKsiąż* D; Bo znaydzyeíz táką wodę/ co kurá opárzy/ Y inych drugich rzeczy przez ogniá vwárzy. *RejWiz* 149v; *BielKron* 37.

*Szereg*: »ten i drugi« (3): Dlá tych íj drugich vżytkow/ Iezus mily dál nám powód modlenia *OpecŻyw* 54; Patrz y w ten kąt y w drugi íeftli wízytko ípełna *RejJóz* G3v; *GórnDworz* li3v.

**α.** *W funkcji rzeczownikowej: ktoś inny, coś innego, bliźni; alius, alter* *Mącz, Cn; aliquis* *Mącz; ille* *Modrz, Vulg, PolAnt; hic, unus* *Vulg, PolAnt; ipse, iste* *PolAnt; alienus* *Modrz; quidam* *Vulg* (2995) : *ListRzeź w.* 21; *MetrKor* 40/814, 46/46v; Xántus do niego przemowíł: Dziękuięíci z tey póílugi/ Nie vmiałby tego drugi. *BierEz* E2v; A ktory zdradza bliźniego/ Będzie zdrádzon od drugiego. *BierEz* Q4v, A2, Bv, B2, C3v, Fv (21); *OpecŻyw* 33, 33v [2 r.], 38v, 42v, 43v (55); íakoby mu to nicz/ tego znędzícz/ owego wíspanofícz/ íednego poniżyć/ drugiego powízíżyć *ForCnR* A4v; *PatKaz III* 136 [2 r.]; *ZapWar* 1528 nr 2417, 1550 nr 2674; *HistJóz* Cv; *FalZioł* I 39c, 108a, II 3b, III 37c, IV 8c (7); Czo komu vczyníż tego fie też od drugiego nadzieuay *BielŻyw* 41, *nib* 6, s. 10, 20, 32, 33 (13); *GlabGad*



C2v [2 r.], G2v, G4, L6, L8 (11); *MiechGlab* 3, 16, 44 [2 r.], 58, 61, 87; *BierRozm* 6, 15; powyadayacz yz mvrath yachal do Lvblyna drudzi powyadaly yz yechal do Vylna a trzeci do Gdańka A drudzi powyadaly yz do Crakowa *LibLeg* 11/95, 7/31v, 10/56, 56v, 57, 60 (16); Hij in curribus et hij in equis: [...] Iedni w woźiach drudzy w koniech ale my w imię pana boga nałzego będziem iego wzywać na pomoc. *WróbŻolt* 19/8; *RejPs* 99, 145v, 149, 157v, 174; *ComCrac* 13v; Bo ázac więc mało tych fpraw Ten záfuknią/ ten zá rękaw Ieden fpiewa drugi fkacze Trzeci idąc láie płácze *RejRozpr* D3, Av, A2v, A3, A4v, B (27); *SeklWyzn* E, e2v, e3; Ale prawda kto ią mowi/ ma fwych płatow niemało Iednym złotem drugim państwy drugim też guży płáci *RejJóz* C7, C8, C8v [2 r.], D4, E7, H6v (18); *SeklKat* E2v, H3v, 14, Tv, X3 (9); *RejRozm* 396 [2 r.], 406; Bo się więcz niemaż [!] czim cziefzy Gdy złodzieia ydą wiefyc A drudzy na to patrzaią Czo fnim towarzystwo maią. *RejKup* b8, b2v, b5v, b8, b8v [2 r.], c2 (46); *HistAl* D3v; Ale ten z Melánhtonem dzyerzy/ on z Ozyándrem/ ow z Bucerem/ drugi z Brencyufem/ drugi z Nowokrzceńcy/ drugi z Zwingliufem/ álbo z Oecolámpádiufem/ álbo Caluinem/ álbo Coruinem/ álbo Sárceryufem. *KromRozm I* Gv, C2v, D2, E, E4v, G3 (12); *MurzHist* B2v, E, Rv; Bo by iednak trudno to wfzyftkiem vftawić/ gdy iedén muśi ieść/ drugiemu się niechce/ iedén má co pomysli/ drugi nic/ iednému o ryby łatwiéi/ drugiemu o mięfo abo mléczno [...] ten na ryby niemoże pomyslić/ owoten o mięfo niedbá/ ci od mléczna abo od ryb niezdrowi/ drudzy zaś i mięfá dlá te<sup>so</sup> odftępuią *MurzNT* 13v, 11, 21, 31, 43v [3 r.], 56 (24); bywa to/ iż fye to temu yáfnyeiffé widzi/ drugyemu drugye. *KromRozm II* q4, cv, c2, qv, q3v; nye wflyftcy fá ápoftołmi/ áni proroki/ áni doktormi. etc. ále drudzy tymi/ drudzy owymi *KromRozm III* Hv; Y zebrawffy fye w Fráncyey nyektorzy/ drudzy w Grecyey/ drudzy w Ponćye/ drudzy w Pálestynye/ zgodnye wflyftcy przeltáli ná zdányu papyefkim. *KromRozm III* P7, C2, D8, E7v, F8v, G7v [2 r.] (26); *LibMal* 1554/190; *Diar* 32, 34, 61, 77 [2 r.], 91, 93; *DiarDop* 111; Nie mnićć fie lepfzym nád drugyego Gdyfmy pozli od oycá iednego *BielKom* F4v, Av [2 r.], Bv [4 r.], B8v, C4v, D5v (14); pińania [...] człowiekowi/ iákoby fie przeciw drugiemu fwemu rownie<sup>mu</sup> záchowác y fnim fie obchodzić miał drogę fcielą *GliczKsiąż* A2v, B8, F7v, G3v, H4v, I4 (9); zámyka wfobie ftany ludzkie [...] náfwiecie rozdzyelone: Iáko fá vbodzy tułaiący fie/ á nie máiąc pewnego miefzkánia fwego. Drudzy więzyenie ćirpiący. Drudzy niemocámi ociążeni, Drudzy w niebefpieczeńftwach morfkich pływaiący. Drudzy głód y niedořtátek ćirpiący. Drudzy od okrutnikow fwieckich y duchownych ociążeni. *LubPs* Y4, B3v *margin*, K3v, T, Z4, Z5 (13); SWiádek ieřli řam řobie w řwey mowie ieřt przeciwny/ álbo w iednym prawdę powie/ á w drugim nieprawdę/ tákowy bywa od Sądu odłaczon. *GroicPorz* x4, B, b4v, d2, h, i2 (15); *GroicPorzRej* C4; Epiftołę y kęř Ewánieliey/ niektorzy przypifuią Teleřfowi. Drudzy Dámářowi. Trzeci Ieronimowi. *KrowObr* 195v, C3v, 36v [5 r.], 80, 124, 124v, 138v (27); á iákie kłopoty Miewa/ komu iuż we řbie grzebą więc ty koty. [...] Drugi záfię po polu biegáiąc pły goni/ [...] Drugi gryzye řklenice/ drugi ręce pali/ A trzeci z niego řzydząc iż to czyřcie/ chwali. *RejWiz* 42; Bo řie rodzi gniewliwy/ rodzi řie pokorny/ Rodzi řie ieden prořtak/ drugi záfię dworny. *RejWiz* 117, A6v, 1v, 4v, 6, 7v (169); Iáką řzkodę vcřyni drugiemu/ táką řam ćierpieć muř *Leop Lev* 24/20; Iedurny řam ieřt człowiek/ á drugiego niema [et secundum non habet]/ áni řyná/ áni brátá *Leop Eccle* 4/8; Bywa drugdi iż kto řciemnice y z okow przychodzi ku kroleřtwu: á drugi rodząc řie w kroleřtwie/ á wřdam w vbořthwie zginie. *Leop Eccle* 4/14; Bo nád wyřokiego/ ieřt drugi wyřly/ á

nád te też łą wyniefieni inłfy *Leop Eccle* 5/7, *Cv marg*, 3.*Esdr* 3/5, *Sap* 18/18, *Eccli* 34/29, 2.*Mach* 4/41 (20); *OrzList* g, i; *UstPraw* H3v, H4v [2 r.]; *RejFig* Aav, Aa2 [2 r.], Aa2v, Aa3v [2 r.], Aa7v (51); *RejZwierz* 2v, 5v, 10v, 18v, 20v (32); W thym słowie rozumieią niektorzy Wielorybá/ á drudzy záfię mniemáią iż to imię połpolite kázdey ryby bárzo wielkiesy *BibRadz* I 288d *marg*; Połpolicie czytáią/ Mieszkanie náłze/ á drudzy záfię/ Iełtełmy mieszczánie niebiescy *BibRadz* II 110c, I \*5v, 2c *marg*, 6a *marg*, 9c *marg*, 21a *marg* (58); *OrzRozm* Iv, P3v; rozmáite przezwiłká czártá miánowáły. Abowiem niektorzy ten obraz w ktorym czárt fiedzyał zwáli Belus/ drudzy Báál/ drudzy Behel/ drudzy Báháłáim/ drudzy Belfegor/ drudzy Belzebub. *BielKron* 8; Przyśzedł tedy Izráel do Egiptu w poczcie przyrodzonych swoich fiedmidzyefiát y pięć (drudzy piżą bez czterzech/ á drudzy łpełná). *BielKron* 17v; A ták wyłzedł wiátr od Páná y przygnał wielkość ptakow (zowá ie Koturnices/ drudzy Iárzábki) *BielKron* 40; boię fie by mi fie tákież nie sftáło iáko y drugim *BielKron* 97v; Servilius rádził odpuścić długi vbogim Rycerzom. Appius przeciw temu y drudzy. *BielKron* 107; niechay then przykład łpráwiedliwości ná tobie zoftánie ná wieczná (drugim) pámiátkę. *BielKron* 302; nie włzyłcy v nas ná woyny iezdżáią/ iedny chowáią do roley/ drugie ná rzemiołá/ drugie ná łłúżbę Bożá drugie ná łpráwy łádowne/ y ná opátrzenie zamkow. *BielKron* 402, 3v, 5v, 7v [2 r.], 8v (332); *GrzegRóżn* B4v, G2v, H2v [5 r.], Iv, I2v (11); *KwiatKsiąż* C3v, E4v [2 r.], Kv, L2v, L3 (8); *KochSat* A4, C, Cv; *Communicare* aliquid cum altero, *Zwierzić* czego drugiemu. *Mącz* 61d; *Synechtochicos*. Adverb. *compraehensive*. Z yednego drugie rozumieyác. *Mącz* 437b, 5d, 9d, 20b, 36d, 42d (41); *MączKoch* n1b 12; *OrzQuin* C2v, C3, H, O3, Tv [2 r.] (8); Przeto że ftárfszy milczá gdzie mowić fię godzi/ Drudzy ledá co plotá iáko ludźie młodzi. *Prot* A2v; To włzytko mnie łłúżyło/ iam fię wedle czáfu/ Przemieniał z tego w drugie/ vchodząc niewczáfu. *Prot* A3v, Bv, B2, B2v [2 r.], B3v, B4v (10); *SarnUzn* Dv, E5 [2 r.], H; *SienLek* 40v, 41 [2 r.], 56v, 62v, 77 (9); *LeovPrzep* b; *RejAp* 49v, 50, 73, 80, 92v (18); ábym ia thez the łłodkość náłazł tám/ gdzie drudzy gorzkość náyduią. *GórnDworz* C5; ktho w czyni wyłtápi/ á da s fiebie zły przykład/ [...] nie telko zá swoy grzech ma być karan/ ále y zá grzech drugiego. *GórnDworz* E4v; Bo iednych náuczył nabożeńtwá: drugich gołpodárftwá/ tych mieszkania w małżeństwie: owych miłosierdzia nád włáfná krwiá *GórnDworz* Ii4, B5v, B8v, C4v, C5 [2 r.], C6 (87); *GrzepGeom* B4; *HistRzym* 30, 59v, 95v, 97v; iednemu da á drugimu [!] weźmie *RejPos* 72v; kęs chlebá podáłz vbogiemu/ á z drugiegobyś rad wydárł y dułżę iego. *RejPos* 163, A2v, A5v, A6, 1v, 27v (114); *RejPosWiecz*<sup>3</sup> 96v, 97; *BialKat* 26, 108v, 201 [2 r.], 258v, 298v; *BielSat* C2v, C4 [2 r.], C4v [2 r.], D4, [I4] (9); *GrzegŚm* 8, 10, 11, 14, 15 (10); *HistLan* E2, F6; *KuczbKat* 5, 140 [3 r.], 195, 225, 250 (10); Bo pátrż iż fie iednemu chce gołpodárftwá/ drugiemu koniá a łzárłzuná/ drugiemu práwá/ drugiemu pokoiu á czytánia/ drugiemu tańczu/ máłzkáry/ drugiemu opilftwá/ á cekłáciey/ więcz łzymirłthwá/ więcz rozmáitych połkokow. *RejZwierc* 12v; áby też záfię pothym ludzie tákież s ciebie przykłády bráli/ iáko ty teraz też z drugich bierzełz. *RejZwierc* 19; Bo fie iednemu podoba iedno/ drugiemu drugie. *RejZwierc* 60; Nie zárzy łtroyny żebrakowi płátow/ Ani iedynak drugiemu trzech brátow. *RejZwierc* 224; milczy/ A iáko Bárnádyn fiedzi/ Drugich łłucháiąc łpowiedzi. *RejZwierc* 233, 2v [5 r.], 7v, 14 [2 r.], 16v [4 r.], 18v (184); *BielSpr* b4, 3v, 4, 5v, 9 (35); *KochMon* 27; iedni obrázy wyrzucáią/ iáko Sákrámentarze y Anábáptyfte etc. á drudzy ie chowáią/ iáko *Confesía* Augłzpurłka: iedni Młżá záchowuią y niemal włzyłtkie Ceremonie przy niey/ iáko też

Augšzpurfka Confefsia o łobie świadczy: á infzy zgoła nie takowego mieć niechcą *WujJud* 140v, 85v, 185, 194 [2 r.], 194v [3 r.], 195v (20); że niektorzy iedno ieden dzień pościli/ drudzy dwa/ drudzy więcej/ niektorzy też czterdzieści dni poftow zachowywali *WujJudConf* 193v, 6, 119, 153, 154, 227v (9); *RejPosRozpr* b3, b4, c2 [2 r.], c3v [3 r.], c4; *RejPosWstaw* [21<sup>2</sup>], [21<sup>2</sup>]v; Szytym drzewo ktore niektorzi Cedrem/ á ini iodła/ drudzy drzewem nigdy niebotwiejącym przekładają. *BudBib* I 43d marg, B, B3, I 9a marg, 229a marg, 2.Par 2/17 (19); *MycPrz* I B2v, B3 [2 r.], C3, II A2v, A3 (11); *Strum*, H2, Iv, N2; *WierKróć* A4v, B2, B2v, B3v; *BiałKaz* A4, C3, Dv, D2v; Lišteł Iudy ś. y lišteł do Ebreow. Ktory/ niektorzy Klementowi/ drudzy Páwłowi/ infzy Bárnábáľzowi/ infzy Apollofowi/ przypifuią. *BudNT* d3, a2, b, c5, c6v, e7v (12); *StryjWjaz* Bv [2 r.], B2, B3, C [2 r.], C2v, C3; czemu by nie radźey zabić tego/ ktory miał woła zabić drugiego? *CzechRozm* 231v, 1v, 6, 12v, 23, 24v (74); *Paprpán* F, Hv, I4, K2, L2v (20); Przeto niedziw/ że iedni o nie málo dbáią/ á drudzy ie bez nabożeńftwa y bez dobrego rozmysłu przymuią/ á nie ktorzy też niemi gárdzą. *KarnNap* A2v, A3, B2v; Ktemu też trzebá páchołétá včyć/ iáko fię przeciw drugim zachowác máią *ModrzBaz* 11; ten záprawdě y drugim niebēdzie pochlebował/ y cudzemi pochlebstwy łáćno wzgárdzi. *ModrzBaz* 17v; Bo ieden chce przewyźľzác głádkoścíą/ drugi ciáľá dužoścíą/ infzy náuką/ á infzy rozumu oľtroścíą. *ModrzBaz* 56, 1 [2 r.], 4v [2 r.], 10v, 11v, 12v [2 r.] (171); *SkarJedn* 49, 53, 151, 182, 186 (10); iáko łam przyľtoyność/ y cnotę miľuielz Ták nie wľtydu/ y fáľzu w drugich nie lubuielz. *KochDryas* A2v; *KochOdpr* B2, C3; *Oczko* A3v, 1v, 5, 8v, 10 (12); *Calag* 107b; *KochPs* 6, 43, 73, 107, 161 (7); nie pátrž co tobie/ ále co drugiemu pożyteczno ielst *SkarŽyw* 51, A3v [2 r.], 14 [2 r.], 20, 31, 69 [2 r.] (82); Iellim kiedy nád dziećmi piórko miał zábáwić/ [...] Bodayže bych był ráćzēy kolebkę koľyľał/ Y z drugiemu niewázne mamkom pieśni piľał *KochTr* 4, 23 [2 r.]; Mátuchně fwoiēy náwiedzē. Y drugie co w mię wierzyli Ižby fię mną poćiefzyli. *MWilkHist* F3v, A3v, B2 [2 r.], B2v, C4v, D (16); Kontorow ktorych trzy łtá/ drudzy łšeć łet kľádą/ Drudzy iž ich cztery łtá legło/ z prawdą iádą *StryjKron* 532; wľzytkich záráz do iednego zbili/ drudzy obaczywľzy zdráde vćiekli. *StryjKron* 637, 61 [2 r.], 76, 140, 255 [2 r.], 260 (25); *ZapKošcier* 1582/32v; A niech fię nie wľtyda prawdy v infzych včyć/ pušćiwľzy drugich bayki ná łtronę *CzechEp* 265; Iednym oczy łupiác, drugim ięzyki vrzynaiać, infzym ręce, palce, nofy y co więcej obrzezuiác. *CzechEp* [408], \*2v, \*3 [2 r.], \*3v, 4, 6 (87); *CzechEpPorz* \*2v, \*\*3; *KochJez* A3, B, Bv; *NiemObr* ktv, 5, 6, 8 [2 r.], 12 (30); *KochFr* 26, 40, 45, 49, 55 (15); *KlonŽal* B2 [5 r.]; *KochDz* 107; *KochPhaen* 2, 13; *KochSz* A3, B3 [2 r.], B4, C [2 r.], C2; *KochMRot* Bv; Ieden fię trzyma Co<sup>n</sup>feľfyey pierwľzey Aufzpurfkiey: drugi w Wittemberku przedrukowáney: drugi w Genewie: drugi w Bázyleiey/ drugi w Ellebium: drugi drugiego druku. *ReszPrz* 70, 41, 57, 62, 83, 93 (11); A ktoby drugiego vpoil ze złošći/ ma czterdzieści dni pokutowác. *WerGošć* 269, 215, 217, 223, 248, 251 (10); *WerKaz* 297; *WisznTr* 9, 33 [2 r.]; *BielSen* 10 [2 r.], 17; *BielSjem* 4, 11, 14, 15, 35; *KochPam* 80; Wy też drudzy/ co maćie pogodę/ Káždy fwoiēy wľož w vcho ledá co *KochPieš* 23; Kto z gošpodárľtwá/ á kto zász z wyľľugi Zbierze pieniádze: y z kupiectwá drugi *KochPieš* 42, 27 [2 r.], 29 [2 r.], 34, 39, 44; *KochSob* 56, 58, 59, 61, 62; *PudľFr* 26, 27, 45, 47, 48 (8), *ArtKanc* K20v, N2, R17 [3 r.]; *BielRozm* 17, 21, 22 [2 r.], 23, 31; pošľufzeńľtwo rozumie byďz y łobie/ y drugiem zdrowe *GórnRozm* A3, A4v [2 r.], B marg, B2, B2v, B3 (21); Pan náľz po tym fráľunku/ vćielzyľ rádošnie/ Przeto drudzy zágrayćie w łwe lutnie vćiešnie. *KmitaPsal* A5;

*KochProp* 9; chce [...] żeby miał co nawięcý/ á tego nigdy y íam nie vżywał/ y drugiému vżyć nie dał *KochWr* 32, 37; *PaprUp* A3, Cv, D3, D4v, E (16); *ZawJeft* 13, 37; *ActReg* 3v [2 r.], 10 [2 r.], 13, 27, 29 (21); Colloquor – Mowię z drugim. *Calep* 215b; Crimosus – Ten ktori rad o drugich zle mowij, obzuwacz. *Calep* 270b, 106a, 107a, 136b, 209b, 213a (39); Iedni áby bieżeli z íiekierámi/ drudzy z hakámi/ trzeći z drábinámi/ drudzy z íikawkámi/ z wiádry/ z cebry. *GostGosp* 144, 2, 42, 84, 106, 138 (8); *GostGospSieb* x2 [2 r.]; *GrochKal* 12; *In mortem alterius ípem tu tibi ponere noli* [...] Nie chcey íwey nádzieie mieć w ímierći drugiego. *Phil* H3, B3, C, D2 [2 r.], F3 [2 r.], G4 (13); Ten żonę Hektorowę íobie obiecuie/ Ow záíę Helenowę w íercu íwym cukruie: Antenorowę drugi prágnie poiąć żonę/ íeft y ten Co Káíśádro chce íię na íwą ítronę. *GórnTroas* 11, 26, 28, 62, 65, 66 (10); *KochCn* B3v, B4; *KochPij* C3; *GrabowSet* B4v, D4, G2; *KochAp* 8, 13; *KochFrag* 48; *OrzJan* 12, 24, 25, 49, 56 (8); *OstrEpit* A2, A3v [2 r.]; Pięknie íobie y drugim íercá dodáie. *LatHar* 169 *marg*, +4, +5v, + + +2, 56, 57 (23); *KolakSzczęśl* A3 [2 r.], A3v; *RybGęśli* D3v; Abowiem w czym drugiego íądžífz/ w tym íámego íiebie potępiáfz *WujNT Rom* 2/1; A ty ktoś íeft co íądžífz blizniego (*marg*) drugiego. G. (-)? *WujNT Iac* 4/13, *przedm* 37, s. 12, 26, 43, 56 (121); *WysKaz* 12, 38; *JanNKar* B, B4v, C4, Dv, D2 (10); *JanNKarGórn* H; *SarnStat* \*7v, 86, 101, 238, 379 (32); *SiebRozmyśl* Gv, K3; *GrabPospR* L3 [2 r.], N3v; *KlonKr* D4, D4v, E2v; *KmitaSpit* A3, B2v, B3, B4, C2v, C5v; *PowodPr* 30, 35, 36, 38, 48 (11); Iedni íą/ ktorzy do íkárbu klucze máią y wydáią drugim wedle potrzeby/ á drudzy/ ktorzy z ich rękü biorą. *SkarKaz* 80b; Inízy íą míítrzowie á inni vczníowie. Inni Bogá y táíemnic íego blízfy/ á drudzy dálízy/ inni táíemnic íego ípráwuia/ á inni ich vżywáią. *SkarKaz* 608a, )(3 [2 r.], 2b, 3b [2 r.], 6b, 44a (65); *VotSzl* B2v, C2, D2, Ev, E3v, F; íą íedni ktorzy ííá máią; A drudzy záíę máío: íedni doítawáią ííá, á drudzy záś nic. *CiekPotr* 64, 7, 8, 9, 12, 18 (16); *CzahTr* A2, A2v, C3v, C4v [2 r.], D (7); *GostCast* 12, 28, 36 [2 r.], 38, 42 (15); *PaxLiz* C4; *SkarKazSej* 659b, 661b, 662a [2 r.], 663a, 669a (24); *KlonFlis* C2v, C3, C3v, D3v, D4 (15); *SapEpit* B4; Nie oddáią píeniędzy [...] Iedni prze niedoítátek: drudzy prze niedbálítwo: A trzeći prze íákomítwo: czwarty prze zuchwálítwo. *KlonWor* 73, *ded* ++3v, 6, 11, 14, 15 (20); *RybWit* A3; [krezy] V tey z íiadki foremney/ á v tey z Flámíkiego/ V drugiey z rąbku widzę też bárzo íienkiego *ZbylPrzyg* A2, A2v, A4v; *SzarczRyt* C2 [2 r.].

*W charakterystycznych połączeniach: ... drugi ... drugi (21), ... drugi ... drugi ... drugi (2), ... drugi ... drugi ... drugi ... drugi (4), ... drudzy ... drudzy ... drudzy ... drudzy ... drudzy (1), ... drugi ... drugi... drugi ... drugi ... trzeci (1), ... drugi ... drugi ... drugi... trzeci (2), ... drugi ... drugi ... ow (1), ... drudzy ... inszy (1), ... drugi ... trzeci (4), ... drudzy ... trzeci ... drudzy (1). drugi [= niektory] ... drugi (3). in(sz)y ... drugi (4), ini ... drudzy ... inszy (1). jeden ... drugi (434), jeden ... drugi ... drugi (56), jeden ... drugi ... drugi ... drugi (14), jeden ... drugi ... drugi ... drugi ... drugi (1), jedni ... drudzy ... drudzy ... drudzy ... drudzy ... drudzy (8), jeden ... drugi ... drugi ... drugi ... drugi ... drugi ... drugi (3), jeden ... drugi ...in(sz)y (6), jeden ... drugi ... inszy ... drugi ... drugi ...drugi ... drugi ... drugi (1), jeden ... drugi ... inszy ... inszy (3), jedni ... drudzy ... niektorzy (7), jedni ... drudzy ... niektorzy ... niektorzy (1); jeden ... drugi ... trzeci (21), jeden ... drugi ... trzeci ... czwarty (5), jeden ... drugi ... trzeci ... drugi (3), jedni ... drudzy ... trzeci ... inszy (1). Kto ... kto ... drugi (1). niektory ... drugi (61), niektory ... drugi ... drugi (14), niektory ... drugi... drugi ... drugi (5), niektorzy ... drudzy ... drudzy ... drudzy ... drudzy ...*

*drudzy* (2), *niektorzy ... drudzy ... drudzy ... niektorzy* (2), *niektorzy ... drudzy ... inszy* (1), *niektorzy ... drudzy ... niektorzy* (1), *niektorzy ... drudzy ... trzeci* (2), *niektorzy ... ini ... drudzy* (1), *niektorzy ... niektorzy ... drudzy* (1), *niektorzy ... niektorzy ... drudzy ... drudzy* (1), *niektorzy ... niektorzy ... inni ... drudzy* (1). *ow ... drugi* (2). *ten ... drugi* (22), *ten ... on ... ow ... drugi ... drugi ... drugi* (1), *ten ... ow ... drugi* (1), *ten ... ow ... on...inszy ... drugi* (1), *ten ... ten ... drugi* (4).

*Przysłowia: WróbŻółt* B7 [2 r.]; Byś drugiemu nie czynił/ co tobie nie miło. *RejWiz* 187v; Czegoby niechciał aby tobie inšzy vczynił/ wárny byś thego kiedy drugiemu nie czynił. [*Quod ab alio oderis fieri tibi, vide ne tu aliquando alteri facias*] *Leop Tob* 4/16; Czo lie tobye nie podoba/ nie czyń drugiemu. *RejPos* 130v; *RejZwierc* 34v; Czego łam nierad widzisz nie czyńże tego drugiemu. *BudBib Tob* 4/16; *ModrzBaz* 77v [ogółem 8 r.].

co iednemu dziś potym drugiemu przychodzi *BielKron* 112, 129v; *MycPrz* II C4v; co iednemu dzis to drugiemu potem *PaprUp* L4v [ogółem 4 r.].

Ktory kopa doł drugiemu/ wpádnie łam weń [*Qui alteri fodit foveam in eam cadet*] *BibRadz Prov* 26/27; żadnemu brátu łwemu nie dufay. bo káždy brát podchwyta y doł pod drugim kopa. *SkarKazSej* 658b.

Ale łtára przypowyeść/ kto w pyecku lega/ ten drugyego ožogyem máca. *KromRozm I B*; Acźci tak powiedáią kto łam w piecu lega/ Tedy támże ožegiem y drugiego łięga. *CzahTr* C4v.

Iaką miarą mierzyćie/ drudzy wam też odmierzą *BibRadz Mar* 4/24; *BielKron* 185.

Wyymi/ nieboże/ biérmno piérwéy z oká łwégo/ A potym ździebłká łięgay w oczách v drugiego. *KochFr* 103.

Gdzie drugi nie podlezie ten włzędy przeskoczy *RejJóz* L7v.

*Wyrażenia:* »i drudzy (takowi), i drugie (tym rowne, takowe), i drugich wiele« (7 : 6 : 2): ale tzo z vft a z łertzta pochodzi/ iako łą złé myłli/ tzudzolołstwa/ mężoboyłstwa/ ij drugie takowé. *OpecŻyw* 55v; *MurzNT* 56; od Szwałncárow byli Ekoiampádus/ Zwinglius/ Bucerus/ Oziánder/ y drugich wiele *BielKron* 206v; było miedzy imi dofyć Rulakow/ Vlanow/ Mołkwie/ Gepidow/ Lithwy/ Swedow/ Duńczykow/ Táthárow/ Prulow/ y drugich *BielKron* 337, 204v, 205, 237v, 290, 420 (12); zwyczáili lie ciężkie naczynie podnośić/ iáko iest młot/ kofsá/ drzewo/ topor/ cepy/ piłá/ y drugie tym rowne *BielSpr* 2v.

»iny drugi« = *ktoś inny* (2): tym [...] dopuszczano kapłany doma tylko chować, ktorzy je przedtym chowywali, a nie innym drugiem *Diar* 53; *SkarŻyw* [197].

»drugi jakiś« (1): Pothym pochwili iákoby w godzinie/ drugi iákis [*alius quidam*] twierdził to/ mowiąc *Leop Luc* 22/59.

»jako (i) drugim (a. drudzy)« = *taki sam jak każdy inny* (7): zową mye kozopálsem a chłopem a włchakosch ya yednak yako y drugy łtworzenym bozym *LibLeg* 11/14; *RejJóz* G4v; Aby Pyotr y káždy przełožony [...] rozumyał o łobyte/ iż też człowyekyem yeft/ á krewkim łtworzenim/ yáko y drudzy *KromRozm III N3*; *BielKom* A3; *BibRadz I* 103c marg; *BielKron* 259v; A gdy cię łkarzą/ gdy tak będziefz zmyty/ iáko y drugi/ będziefz dobry y ty/ Iuż cię wyzwolą/ y będą cię zá tem/ Názywać brátem. *KlonFlis* H.

*Szereg*: »drugi abo człowiek« (1): Vwlec (mowi) cokolwiek drugiemu/ ábo człowiekowi z wymą y łzkodą drugiego człowieka łwoy pożytek mnożyć : ieft to bárziesy przeciwko przyrodzeniu/ niżli śmierć *KlonWor ded* \*\*3v.

**a.** W połączeniu z „jeden” służy do określenia stosunku zachodzącego między jednorodnymi elementami jakiejś zbiorowości (najczęściej „jeden” i „drugi” pełnią w zdaniu nierównorzędne funkcje syntaktyczne) (1269) : *ListRzeż w.* 39; *MetrKor* 40/813; *PatKaz III* 138v; Tak iżeby pirwłszy palecz brzułczem leżał podle łame<sup>80</sup> łtawu dłoni, łocci, wtóri/ trzeci y czwartý, ieden wedle drugie<sup>80</sup> naporząd. *FałZioł* V 12v, II 1d, III 3d, IV 24c, V 43v, 99v; włzítkiem iedno łtayne wymierzył, aby łie ieden nad drugiego nie włpinał *BielŻyw* 27, 27; panowie stharołthowie [...] gdzie by się o kthorem złodzieyv yawnym a przewyedzionem dovyedziely yeden v drugiego włtharołthwie *LibLeg* 6/118v; *RejRozpr* C2v; *RejJóz* E6v, I; Wnet łie ich kilka zebralo Zacz tey burdi bilo malo Yeden przed drugim vkradaiąc *RejRozm* 401; *RejKup* h8, y6; Iednym dokończeniem łmierći żywot náłz będzie skończon/ ábowiem ieden nád drugiego więcej nie żywie *HistAl* 15v; *ZapWar* 1550 nr 2666; *KromRozm I* Cv; *MurzNT* 18v; A czemu ono tym/ á nye to onym wykłádałz? Acz nyebyłoby to/ yedno drugim wykłádać/ ále yedno ku drugyemu nácyęgáć/ gdyż łye widzą być przeciwne. *KromRozm II* r, f2, q4, q4v; *KromRozm III* F4, L7v, Pv; *Diar* 27, 29, 41, 60; *DiarDop* 111; Boć łzczęćcie podobne wodzye/ Dziś yeden drugyego zbudzye/ Ale záfię w drugye iutro/ Przyniełieć łuknię y futro *BielKom* F2, G3; *GliczKsiąż* E3v, F7v; *GroicPorz* 13v, z4v [2 r.], 112, mmv; Iedná drugiey pięknieyłza/ áz łie dziwno zdáło *RejWiz* 25, 31v, 56v, 58, 145, 145v (8); *Leop Ex* 26/3, 4, 36/10, 22, *Deut* 25/11 (8); *UstPraw* H; *RejFig* Aa3v, Bb6v, Bb8, Ce2v; [*Łuska*] Iedná łię ku drugiey [*una alteri*] zrołła/ ták iż wiátr nie przeydzie miedzy nie. *BibRadz Iob* 41/7, *Ex* 26/6, *Iob* 41/8, *Eccle* 7/28, *Ier* 25/26, *Ez* 18/8 (10); *OrzRozm* E; Tych Apollinow było trzey/ á czálem Hiftorikowie kłáda iednego zá drugiego. *BielKron* 23; zbudwáli [!] mołt ná Tybrze z łodzi/ łtáwiáiąc iednę podle drugiey od brzegá do brzegá. *BielKron* 102, 16v, 26, 46, 50, 314v (8); *GrzegRóżn* Nv; Alius alium ridet. Yeden łie z drugiego náłmyewa. *Mącz* 7a; Nec longis inter se passibus absunt, Nie dáleko łá yeden od drugiego. *Mącz* 429b, 13a, 35b, 44d, 62a, 67b (63); *OrzQuin* T3v [2 r.]; *SienLek* 28v, 186v; Abowiem záczáwłszy o głowie piłáć/ wnet záś o nogách/ o brzuchu/ krzyżách/ miéłzáiąc iedno w drugie. *SienLekAndr* a4; *LeovPrzep* F4v; *RejAp* Ddv; Ale w thym łie ieden z drugim káždy zgadza/ iż mu to wíeldze miło/ co łobie vpodobáł *GórnDworz* C4; Niewiem ia czo to w. m. náyduielz/ (powiedział p. Wapow.) mimo vczynki/ á łłowá/ s częgoby ieden/ drugie<sup>80</sup> człowiek ofędzić mógl *GórnDworz* L8v, D3, F, N5, P7, Rv (16); tu iedno z drugie<sup>80</sup> idzie/ ták iż bez piérwłszych rzeczy/ połednieyłzé nie mogą być rozumíané *GrzepGeom* B4, C4v; ieden przez drugie<sup>80</sup> ieft ięť y zwiázan *HistRzym* 120, 72v, 95, 96, [118]v; *RejPos* 60v [2 r.], 90, 130, 290v, 334; *BielSat* D2v, E; *GrzegŚm* 30; *KuczbKat* 225 [3 r.]; *RejZwierc* 7v, 76; połtał do Stárołtw ich łifty thákie ieden w drugi zámknąwłszy *BielSpr* 38, 9v [2 r.], 17, 24v [2 r.], 29v, 31v (14); *WujJud* 142, 155v; *BudBib Ier* 25/26, *Ez* 33/30, *Sap* 18/18; *Strum* F4v, G, G4v, [H], K, N2; *BudNT* b2, Hh4; Ieden drugiego zábić nie może bes dopułzczenia Bożego. *CzechRozm* \*4v, 7 [2 r.], 83v, 232, 235v; *ModrzBaz* 29v, 57v; *SkarJedn* 264; *Oczko* 6v; A on wziáwłszy księgi kárty włzytki wnieł iednę do drugiey pokleil: ták iłz łię zádna otworzyć ołobnie niemogłá. *SkarŻyw* 119, 79, 273; *CzechEp* 145, 163 *marg*, 232, 356, 367 (7); *NiemObr* 45, 53, 85, 176; *KochPhaen* 15, 17, 18;

*WerGość* 247; *KochPieś* 17; *BielSjem* 9; *ArtKanc* K11v; *BielRozm* 8, 21, 27, 32; A zaż v was nie małz odmiány co dzień? A zaż nie małz *Constitutiy* dołyć iednę ná drugą vczynionych? *GórnRozm* I4v, B4v, D3v, Ev, K3v *marg*, Nv; *Calep* 114b, 225b, 239b, 244a, 360a (8); *GostGosp* 10, 14, 72, 92, 124 (8); *OrzJan* 71; *WujNT przedm* 18, s. 577, 580, 1.*Cor* 4/6, s. 595; *JanNKar* Cv; áby wżyftkié miáftá y miáfteczka/ y wśi które podwody dáwác fą powinny/ iednáko to brzemię ná łobie nieśli/ á iedné imo drugié nie vlégály. *SarnStat* 971, 16, 291, 376, 449, 472 (21); *GrabPospR* Kv, K4, L2v [2 r.], M2; *SkarKaz* 549a, 549b [2 r.], 633a, [2 r.], 633b; *SkarKazSej* 662a, 690b [2 r.], 695b; iednemu lekko przychodzi pożywienie/ drugiemu ciężey/ łacwiy iednemu niż drugiemu. *KlonFlis* A4, G2v; Bo ná morzu przygodá iedná drugą goni. *PudłDydo* A2.

*Wyrażenia*: »jeden bez (a. przez) drugiego« = *sam, oddzielnie; seorsum Modrz* (12); *BielŻyw* 60; *GórnDworz* H8; Spráwuie fie troim obyczáiem/ to ieft: Rozumem/ Náuką/ y Cwiczeniem/ gdzie iedno przes drugiego nie może być *BielSpr* b3; *WujJud* 112v; Leczby tego trzebá pilnie przyśtrzegác/ áby żadnemu z nich iednemu bez drugiego niewolno było nic wźiác do łkárbu *ModrzBaz* 123v, 125; *SkarJedn* 11; *StryjKron* 452; *Phil* D2; *GórnTroas* 3; té rzeczy sforowané fą, á iedná bez drugiéy ftać niemoże. *SarnStat* 691, 748.

»jeden jako drugi; jak(o) jeden tak (i) drugi« = *každy, wszyscy* (9 : 2); *LibLeg* 11/55; wżelky fluga kołcielny kaplań odkołciola na to wybrany ma moc ieden iako drugi opowiadac ludzám odpuszczenie grzechow *SeklKat* x2; *BielKom* C5; *Mącz* 403c; *SienLek* 156; *GórnDworz* T8; Powiedáią iż tego potrzebá dla woyny/ By ieden iáko drugi pośpołu był łtroyny. *RejZwierc* 250v; *BielSpr* 52; *BudBib Lev* 7/10; Pobierz te święte Proroki Prowadźze do Ráiu wżyftki. Iednego iáko drugiego Od łtárego do młodego. *MWilkHist* F3v; *WerGość* 229.

»jeden przed drugim« = *wyprzedzając się, na wypródki* (10); By fie też nie łtroiły iedny przed drugim/ Iedno by łzłá vboga rowno z bogátemi. *RejZwierc* 40v, 39v; *Mącz* 20b; *OrzQuin* R3v; iefli [...] w thowárzyftwie nie będzie miał tych przyłmákw/ tey przyiemności/ iżby fie do niego ieden przed drugim vbiegał. *GórnDworz* K5, N; *RejPos* 316v; Owa iedná przed drugą ná to fie ładziłá/ Iákoby ná wżem oycu pilniey vłżużyłá. *HistLan* D3; *SkarŻyw* 16; *PowodPr* 56.

»jeden w drugiego« = *taki sam* (1); TO fą práwie ci ludzye zwyczáiu dobrego/ Więc nie małz czym brákowác ieden tu w drugiego *PaprPan* R3.

»jeden z drugim« = *razem, wzajemnie* (13); Szpikánárdy/ Cypryfy/ Lávendy/ Izopki/ Co ono z nich bywáią rozmáite wodki. To wżyftko łwym porządkiem rozłádzone było/ Ták iż fie iedno z drugim fárbámi mienilo. *RejWiz* 23v, 66v; Z Dawná to ták pośpołu/ iedno z drugim chodzi/ Pośpolicie dobry łzczep/ dobry owoc rodzi. *RejZwierc* 74v, 14; Piśzą Kronikarze niepodobną rzecz/ żeby tám miał wzyác iednego z drugim/ łrebrá/ złotá/ pereł/ kámenia drogiego/ trzy łthá wozow *BielKron* 396v, 403v; *RejZwierc* 165, 246; *BudBib Is* 34/15, *Ez* 4/17; *GostGosp* 28; *SarnStat* 16; *CiekPotr* 78.

**α.** W połączeniach typu: *jeden drugiego* (251), *jeden drugiemu* (197), *jeden od drugiego* (53), *jeden ku drugiemu* (47), *jeden na drugiego* (46), *jeden przeciw(ko) drugiemu* (28), *jeden do drugiego* (27), *jeden za drugiego* (19), *jeden z drugim* (10) itp. = *wzajemnie* (760) : *ListRzeż w.* 38; Pożegnawłzy ieden drugiego/ Szedł koždy do do mu łwego. *BierEz* C3v; Grufzká z iábłonią z rozmowy/ Doieżdżály

ná fie ńlowy: Iedná drugiey wraǵała/ Izby gorńzy owoc miála. *BierEz* L4v, B3v, Fv, Rv, R3v; Pytá panna obyczaiu poczęcią [!] Elzbiety/ a ona zalię panieńńkiego/ a powiedá wielkie radońcij iedna drugie/ chwálaťz motz boga *OpecŻyw* 11v, 53, 92v, 94 [2 r.], 193v; *OpecŻywList* C2; *FalZioł* IV 5a, V 95; *BielŻyw* 102, 118, 119; Bowiem ńledziona ieńt przy żołańdku, á żołańdek pod wątroba wiffi, wątroba pod ńercem, ńerce teź z pńuczami fie dzierzy, tak iz ti wńyťki członki trzymaia fie ieden drugiego *GlabGad* Fv, D2v, N5v; *WróbŻońt* L8; *LibLeg* 7/99, 9/54 [2 r.], 11/12v, 55; *RejPs* 152, 204; *RejRozpr* C3, D2v; *ConPiotr* 34; *RejJóz* M3; Zgodlywie zyc wńtadle mańzenńkim/ ieden drugiego nie ońzukać/ nieźlorzeczić ieden drugiemu/ robić ńpolnie á wiernie/ kazdy wedluk ńtanu ńwego. *SeklKat* K2, K2 [3 r.], V4v; *ZapWar* 1548 nr 2669 [3 r.]; *HistAl* K7v; Czemu yeden o drugim nyewyedźyá? álbo nye ńpominań? *KromRozm I* F3v, G, G2, H4 [2 r.], Kv, K4; *MurzHist* G2v, T3; *MurzNT* 21, *Luc* 8/25, *Ioann* 13/14; *MurzOrt* Bv; wzrok á rozum oboye przypadek yeńt/ ácz rozny yeden od drugyego *KromRozm II* r2, c3, d2v, mv; mowa/ koja człowyek yeden drugyemu myńli ńwe oznaymya *KromRozm III* B7, A7, B, B2, B2v, C2 (11); *Diar* 34, 66, 67; *DiarDop* 108 [2 r.], 111; *BielKom* G3v; *GliczKsiąż* A2v, G2v; *LubPs* F4v; *GroicPorz* i3v, k4v, s4, mm4; *KrowObr* B [2 r.], 6, 214v [4 r.], 215 [2 r.], Vv3v; Bo iuz táń taka ńiźbá/ iz ieden drugiego/ Práwie gwałtem wypycha káźdy z mieyńca ńwego. *RejWiz* 160, 25, 25v, 26, 34v, 37 (20); áżeby ty dni były god y weńela/ áżeby ieden drugiemu [*invicem*] w nie pońyńali część ńwych potraw *Leop Esth* 9/22; pońtáwiń ńiedm ńlupow ńpicźáńtych/ ieden przecińwko drugiemu [*unam contra unam*] *Leop 1.Mach* 13/28, \*B4v, *Ex* 26/5, 4.*Reg* 3/13, 7/6, 9 (23); *UstPraw* F2v; *RejŻwierz* 16v [2 r.], 108, 115; Tedy cztherzey meźow trędońathych ńtoiać w branie mowili ieden ku drugiemu [*unusquisque*] *BibRadz* 2.*Reg* 7/3, *Gen* 11/7, 12 *arg*, 13/11, *Ex* 14/20, *Lev* 19/11 (38); pozieźdzamy ńye/ náǵánińwzy Krolá/ á żháńbińwzy Rády/ odpowiedáiać ieden drugiemu/ Ewánielikowie o Papińtách/ Papińtowie o Ewánielikoch *OrzRozm* C3, C3, C4, E2, G3v [2 r.], Sv; pobłańdzili okońo roboty/ nie rozumieiać ieden drugiego mowie *BielKron* 7v; Práwa żáchowánie pilnieńsze/ z ieden drugiego porády. *BielKron* 334v, 17, 29v, 46, 50 [2 r.], 80 (47); *KochSat* [C2]; Communicant inter se consilia, Yeden fie drugiego ráďzy. *Mącz* 61d; Cohortari invicem. Yeden drugiego álbo weńpońek fie nápominać. *Mącz* 158d; Mutuus terror, Stráńzenie yeden drugiego. *Mącz* 239c; Pulsatio seutorum, Tárczi yedná o drugá ńtońowanie bicie. *Mącz* 287a; Aspiciabant inter se, Weyźrzań yeden ná drugiego. *Mącz* 405b; Neuter utri invidet, Niezayzrzy yeden drugiemu/ áni ten temu áni ów yemu. *Mącz* 509d; Uterque alterum verberavit, Yeden drugiego vderziń/ ńpolna bitwá byńá. *Mącz* 509d, 49c [2 r.], 49d [3 r.], 55a, 55b, 66a (40); *Prot* D, D4; *SarnUzn* D8v; *SienLek* 5v, 119, 157v; *RejAp* 113; ábowiem iz źle/ przecińwne ieńt dobremu/ á dobre źlemu/ poniewoli/ á z muńu/ iedno drugie dla they przecińwońci przyrodzoney wńpierać/ á krzepczyć muńi *GórńDworz* H8, C6, G2, H7v [2 r.], I5v [2 r.], Mv (18); óno pińrwńe pińániń/ y ototo wtóreń/ o mierźaniu ńaná/ nic ńye iedno od drugiego nie odńtrzeńa *GrzepGeom* L4v, C2v, E2 [2 r.], F4v, L4v, P3v (8); *HistRzym* [39], 84, 84v, 95, [118]v, 120 (8); wońńko Mádiáńńkie byńo táń wńtráńzoneń/ iz ieden drugiego bijáć/ ńami fie poráźili. *RejPos* 16; To wńyťká ńpráwań/ [...] do końciońa vbrawńy fie á wńńtrzyńwzy fie idź/ á ńtánać co ná nawyźńzym mieyńcu/ á pognańdać ieden po drugim. *RejPos* 225v, 42, 42v, 71v, 76, 78v (22); Thák teź y my zobopolnie iedni w drugich mieńńkamy *RejPosWiecz*<sup>2</sup> 91v, 94 [2 r.]; *BialKat* b2v [3 r.], 118v; Ieden fie náń drugiego przekńáda ná ńtroie *BielSat* C3v [*idem* *BielRozm*



21], C4v, G4; *GrzegŚm* 65; prze ten [pożytek] więcej czynim ieden dla drugiego. *HistLan* C3v, E3, Fv; *KuczbKat* 70, 195, 225; matki własne dzieci łwe żarty iedną drugiey wydzierając łobie. *RejZwierc* 258, 3v [2 r.], 6v, 32 [2 r.], 44, 53 (29); *BielSpr* 1, 9v, 27v, 28, 47v (7); *KochMon* 28; *WujJud* 83v [2 r.], 84, 85v, 123v, Nn3v; *WujJudConf* 152v; *RejPosRozpr* c3v; *RejPosWstaw* [21<sup>2</sup>]v, [110<sup>2</sup>], [143<sup>2</sup>], [143<sup>4</sup>]; á co sieką niech sieką/ á drugie niech żrą (*marg*) wł: niewiáftá mięfo przyaściołki łwey (–) iedną drugiey mięfo *BudBib Zach* 11/9, 2.*Par* 20/23, *Esth* 9/19, 22, *Eccle* 7/27, *Is* 3/5 (9); *MycPrz* I B2, C4, II B2 [2 r.], B [3]v, C3; *BudNT* b2, c3v, *Luc* 4/36, 12/1, *Act* 2/12 (15); *StryjWjaz* Bv; *CzechRozm* 19v, 52, 55v, 96v [2 r.], 109 (24); *PaprpPan* Hh4v; *KarnNap* C4; Oto ty dwa Zbory/ to ielt/ święty y świetłki/ tak fię włobie máią/ iż ieden drugiemu wzaiem [*uterque subserviat utrique*] służy *ModrzBaz* 4v; by zásię ieden ná drugiego zdrowie iákokolwiek nieczyhał: áby ieden drugiego niebił *ModrzBaz* 32v; Sam Páweł powieda/ że Zakon Chriftułow nieináczeý może być wypełnion/ iedno/ gdybyłmy ieden drugiego [*invicem alii aliorum*] brzemioną nošili. *ModrzBaz* 58, 2v, 19v, 21v, 27, 32v (26); *SkarJedn* A3, 20 [2 r.], 155 [2 r.], 204, 335; korzeń/ lift/ łodygá/ kwiát/ žiarnko/ iedno od drugiego różne. *Oczko* 4, 6; ieden dobry człek wyłuchał/ iłz fię ieden przed drugim chlubił *SkarŻyw* 413, A5v., 30, 35, 63, 207 (14); A toli łobie gadawa Ieden drugiego pytawa. O Iezušie Názaráńskim *MWilkHist* 14; *ZapKościar* 1580/13, 1581/18v; á oni viáwłszy káždy po plácku rzuca ieden drugiemu w ręce przez płomień/ tak długo chwytáiąc áż fie vpieką *StryjKron* 161, 160, 180, 215, 255, 340 (10); *CzechEp* 4, 13, 18, 65, 169 (8); nie niewolił ieden drugiego do wiáry łwey *CzechEpPORz* \*\*1; *KochJez* A2v; *NiemObr* 53, 132; *KochSz* A4; im bliży zły złego/ im więcej ieden z drugim obcuie/ tym łobie więtlżymi nieprzyaścioły bywáią. *ReszPrz* 62, 54, 66, 67, 93; *ReszHoz* 120; *WerGośc* 231 [2 r.], 232, 268; *WerKaz* 304, 305; *BielSen* 8, 9, 17; *PudłFr* 76; *ArtKanc* V2v [2 r.], V3 [2 r.]; *BielRozm* 4 [2 r.], 21, 23; Philozoph chce to mieć/ iżby bárżieý bogátogo káranó/ gdy vbogiemu czyni krżwdę [!]/ niż gdy miedzy łobą ieden drugiemu onę vczyni *GórnRozm* E4, C3 [3 r.], D3v, D4v, K2v, K3v (13); *ActReg* 20, 30, 46 [4 r.], 96; *Calep* 553a, 1106a; Aby Kmiec ieden v drugiego roley áni zášiewkow nie kupował. *GostGosp* 166, 14, 32, 38, 140 (8); *Phil* B3, G4v, H2, K; *LatHar* 7, 286; *KołakSzczęśl* C; Pásterze oni mowili ieden do drugiego [*ad invicem*]: Podźmy áż do Bethlehem *WujNT Luc* 2/15; Lecz iegli ieden drugiego [*invicem*] káłacie y pożyraćie, pátrćielz [!] ábyście fię łámi łpołem nie poiedli. *WujNT Gal* 5/15; Nie bądźmy chćiwi prozney chwały/ iedni drugiech draźniąc/ iedni drugim [*invicem*] zayżrząc. *WujNT Gal* 5/26; Spowiádayćielz fię tedy iedni drugim [*alterutrum*] grzechow wálznych: y modłćie fię iedni zá drugimi [*pro invicem*] *WujNT Iac* 5/16, s. 13, *Matth* 24/10, 25/32, s. 132, *Mar* 4/40 (87); *JanNKar* D [2 r.], D4, E2 [2 r.], E4, H4v; *SarnStat* 16 [2 r.], 154, 183, 213, 726 (10); *GrabPospR* K2v, K3; *KmitaSpit* C; *PowodPr* 19, 20, 42, 73 [2 r.], 80; A ty biaległowy Polłkie końcá łwoieý pychy y nádętości nie máią/ iedną drugieý nie vłtápi/ káżda przodek mieć prágnie *SkarKaz* 580b; Więtlżaby miedzy námi była ná žiemi miłóśc/ ktorzy fię modlić ieden zá drugiego możem *SkarKaz* 636a, 83b, 276b, 381a, 634b, 637b (8); *CzahTr* E2; *GoslCast* 44; *PaxLiz* C2v; W ćiele ludzkim mielżkáią przeciwné łobie žywioły: ogień/ y wodá/ y žiemiá/ y wiátr: iákoż fię zgodzą? vgadzáním iedne drugim. *SkarKazSej* 676b; Spuśc im ducha zgody y miłósci/ áby ieden drugiemu vłtępował/ y ieden drugiego ćiężary znošil *SkarKazSej* 677b, 658b [2 r.], 661a, 662b [3 r.], 666b, 668b (30); *KlonWor ded* ++3, 7, 29, 35, 81.

*Przysłowie*: Bo y ręká biellífa bywa Gdy iedná drugą vmywa *RejRozpr* I4; *RejZwierz* 121.

*GórnDworz* Hh8; ieden pod drugim doły kopa. *ModrzBaz* 12v.

**β.** *W połączeniach typu: jeden po drugim (88), jeden za drugim (45) = kolejno (140)* : *BierEz* O4v; *OpecŻyw* 78, 94; *MetrKor* 40/811; gdy ony węzły blizu siebie są/ tedy też iedno dziecię po drugim richło będzie/ ale gdy od siebie daleko będą/ tedi theż płod ieden za drugim będzie omiełzkawał *FalZioł* V 35, V 17b, 35; *RejPs* 130v; Przyłtoyny im wárkocz kęsy/ Kiedy idą pięknie w plęsy/ Iedná zá drugą zgodliwie *BielKom* G3v; *Leop 2.Esdr* 12/24, *4.Esdr* 12/14, *Iob* 20/2, *3.Mach* 6/35; *UstPraw* D2v; A w nim Krolowác będą dwánaście Krolow ieden po drugim. *BibRadz 4.Esdr*, 12/14, *Ez* 38/17; kazał zá sobą iść ieden po drugim sżykowawszy ie. *BielKron* 31; wieści szły iedny zá drugiemy o Thureckim ciągnieniu *BielKron* 306, 101v, 225v, 227, 234v, 250 (13); Alternatim Adverbium. Item Alternis, Po rázu/ álbo/ yeden pro [!]/ drugim/ álbo/ pierwey yeden/ potym drugi. *Mącz* 7b; Deinceps, Ná potym/ Yedno pod rugim [!]/ też na oštátek/ nákoniec. *Mącz* 80d; Ordinatim, Porządnie yedno po drugim. *Mącz* 268b, 41b, 59b, 80d, 105a, 127c (17); *OrzQuin* S2v; *RejAp* 94v [2 r.], 109v, 110, 144; my w tey łodzi/ w thym okręcie/ gdzie śmierć sztyruie/ płyniem ieden zá drugim/ po tym niebezpiecznym morzu *GórnDworz* H6, P7v; *GrzepGeom* E3v; przyłzli trzy rycerze ieden zá drugim *HistRzym* 108, 108, 121v; *RejPos* 173, 331, 348v [2 r.]; wylicza Rzymłkie Biskupy: którzy ieden po drugim sobie succedowáli *BiałKat* 123v, 278v; *BielSat* Nv; *KuczKat* 175; Acz málo przed thym y o tey zacney pániey o pániey szárey pyłze nieco sie wspominało/ ále dla sequenfu á dla porządku iáko to iedno zá drugim idzie/ y tu sie o niey przythoczyć musi. *RejZwierz* 68v, 68v, 250; *BielSpr* 6v, 9v, 17, 27v, 47v (11); W tym rzędzie successey/ álbo nástawania iednego po drugim/ żadnego Biskupá Donátifty nienaydziecie. *WujJud* 136, 116v, 135, 135v; *ModrzBaz* 120; *SkarJedn* 33, 47, 141, 198, 392 [2 r.] (8); *Oczko* 20, 39v; *KochPs* 63; iednego z drugiego dowiaduiąc się/ fkarb iulf sobie wiary S. zbierał. *SkarŻyw* 73; by trwała wfercu wiernych Ewánielia/ y z vft by kościelnych y kápłáńkich podánim iednemu od drugiego przychodząca/ nie wychodziłá. *SkarŻyw* 364, 102, 347, 493; *StryjKron* 657; *CzechEp* 331, 332, 356, 375, [377]; *NiemObr* 59, 79, 168; *KochSz* A3v; *WerGośc* 231; *WerKaz* 304; *BielSjem* 37; *KochPam* 80; *GórnRozm* M3v; Identidem — Vftawnie, iodno [!] po drugim. *Calep* 500a, 56b, 542a, 1031b; *Phil* C2; poštánowił był Páweł S. áby ná káždey tákiey rozmowie/ dwa tylko ábo trzy/ y to ieden po drugim mowili *WujNT* 615, *Mar* 14/19, *Ioann* 8/9, s. 766; vftáwy [...] przez świętý pámieci Przodki náłzé Króle Polłkie iedné zá drugiemi są dáné [succesive edita *JanStat* 149] *SarnStat* 939, \*6, 129, 130, 600, 684 (10); *SiebRozmyśl* G; Będziefz ráchował kiedy Więc od Daty/ Iedná zá drugą przypadáią raty *KlonFlis* H2v; *SapEpit* Bv, B3, B4v.

**A.** *Pozostały, pozostały z dwóch; reszta, wszyscy inni; alter Mącz, Calep; ceterus Mącz; reliquus Modrz, JanStat, Vulg, PolAnt; alius Modrz, JanStat, Vulg; unus Vulg, PolAnt; ipse, residuus PolAnt; quidam Vulg (1067)* : Mąż z żoną w małżeństwie trwáli/ Y bárzo się miłowáli: Koždy z nich o sobie trzymał/ Iz po drugim żyw być nie miał. *BierEz* Q4v, K4v, Pv, P3, Q3v [2 r.]; Powiedziałtz ijm była náświetłá panna śwé wyłfcie niektory<sup>m</sup> sąliadom/ ktoré drugim dobrym paniám to rozpowodziály *OpecŻyw* 30; Potym Filipa wezwál rzekátz/ Nałladuy mię/ [...] O wezwaniu drugich apóstolow/ niepifano iáko o tych. *OpecŻyw* 40, 38v, 40v, 46, 67, 70 (10); *PatKaz III* 123, 123v; wtory pałac był wktorym chowano wżytko odzyenyne [...] wtrzcycem pałacu było wżytko dobro oney zymye

[!]/ a wdruhich fiedm myelzkały cudne panny *HistJóz* B3; Wezmi Czofnku/ opichu/ korzenia kofańczowego/ nalienia lniane<sup>80</sup> *Fenum grecum/ zetrzyfz to lniane nalienie y fenum grecum/ thy* drugie zioła warz w wodzie *FalZioł* V 97v, [\*7]v, I 30b, IV 14d, 15d, 25b (16); *BielŻyw* 163; kuri y drudzi ptaci maią w fzyi żyły ciałne *GlabGad* D2, D2v, D3v, E, G3, K7; *MiechGlab* 4, 7, 38, 55, 73; *KlerWes* A2; kthemv daly trzy kroc stho thysyeczy slothych yusz daly poltora kroc stho thysyeczy a wrok mayą dacz drugu poltora. *LibLeg* 9/52v, 7/36, 9/51 v, 10/125; *WróbŻółtGlab* A3v; *RejŁas* w. 66; takovemv starofczie Polowiczę przemyty davacz będziemi, a łobie drugą polowiczę vezmiemi. *ComCrac* 12v; *RejRozpr* H4; [Józef] Prawe kxiązę między tymi Nałzemi dzieczmi drugiemu *RejJóz* A5v, A6v, N4v, O2v, O7; *LibMal* 1547/124v, 132, 135, 1548/142, 147; Nu już nam nicz o jednego Bo zwetujem richło fwego Alie ty wždy drugie do nás Poday rychliey *RejKup* x8, v8v, aa7, bb8, cc5, dd2v (8); *HistAl* H3, M8; *KromRozm I* M2; Tęmu cobycię vderzył wpoliczek/ naftaw i drugiego *MurzNT Luc* 6/29, k. 21, *Matth* 12/13; przedfyewżyęcye Yaná y drugich Ewanyeliłtow było/ wypifác kto był/ á co czynił Yezus *KromRozm II* d2; Małz tego przyklad w ftarym zakonye o dzyefyęcyorgu pokolenyu żydowłkim/ ktore iż fye było wobirányu krolá/ od żydołtwa drugyego oderwáło *KromRozm III* F6; Ale iż yeden ma zwirzchność nád wflytkimi inymi bífkupy [...] nyekázi tho przełozeńtwa drugich bífkupow. *KromRozm III* O7, D3v, F2v, H2, L8v [2 r.], M (9); *GroicPorz* aav, aa2, aa4; ktoremu [Bogu] dnia ftráfliwego Sądnego/ będę tzynił ftego y z drugich moich vtzynkow lidzbę *KrowObr* 41v, B2v, 85v [2 r.], 219; Miecz goły dzyerży w ręce/ á w drugiey buławę *RejWiz* 166, 30v, 160, Cc3; *Leop Deut* 18/8, 3.Reg 7/18, *Ez* 10/11, 1.Cor 9/5, *Eph* 2/3, *Philip* 4/3; *UstPraw* G2v, F2v, G4, H; *KochZuz* A5; *RejFig* Bb4v, Dd2v, Dd4, Ee2; *RejZwierz* 92, 115 [2 r.], 117v; zebrawfzy zbroie nieprzyacielífkie/ zniefli ie ná mieyfca gdzie tego była pilna potrzebá/ drugą záfię część łupow odniefli do Ieruzálem. *BibRadz 2.Mach* 8/31, 3.Reg 6/27, 2Par 3/11, 12 [3 r.], *Dan* 7/12, 20 (18); *OrzRozm* L2; Rzekł mu iefzcze/ polož ná łonie rękę twoię. Gdy položyl sftála fie trędowáta/ á gdy mu záfię kazał odiać rękę/ sftála fie iáko była rowna ciátu drugiemu. *BielKron* 28v; iákoby iednego álbo dwu wáfzych poráfzili/ wnetby fie drudzy włękli/ á poddáliby fie krolowi záfię. *BielKron* 72; dwie fieftrze miał/ którą z nich Sybillę dał Gwilelmowi Márfałkowi Montyferaty/ [...] á drugą Ráymundowi Trypolitánłkiemu. *BielKron* 179v; Greckie Kłiążęthá [Peloponezu] [...] przegrodzili fie od drugiey Grecyiey. *BielKron* 272; Nas tedy trzye więźniow vráfziliłmy miedzy łobą/ áby ieden ofzalał/ ktoryby drugim mógł być ku pożytku przez iáką chytróść. *BielKron* 458, 4v, 6 [2 r.], 15v, 16, 20v (86); *KwiatKsiąż* H2; Prominens a caetera acie, Uprzedzáyác nieco drugie woysko. *Mącz* 207b, 104b, 139d, 171c, 187a, 267d (9); *Prot* Dv; warz piołyn/ rutę/ Izop/ dwie części piołynu/ tych drugich po iedney *SienLek* 96v, 77, 111, V; *RejAp* 36, 48, 117v; pfczoły máią krolá inego rodzáiu/ ták iż go iáfnie znác miedzy drugiemu. *GórnDworz* Gg2, M5, O5, O5v, Q4, Y6v (10); kiedy fye tráfi w Klinie ieden kąt fzerfzy/ tedy drugie dwa mułzą być iuz węfzłé. *GrzepGeom* Q2v, E4, E4v, G2 [2 r.], M3v, N3v (9); *HistRzym* 70v, 88v, 95 [2 r.], 96v, 127 (11); *RejPos* 36, 46v, 47v, 118, 215 (9); *HistLan* A4 [3 r.], A4v [3 r.], B, C4v, D; *KuczbKat* 80; *RejZwierz* 49v [2 r.], 53, 103, 108v, 126v (9); *BielSpr* 9, 30, 38, 53, 72; *WujJudConf* 247v; *BudBib Ex* 24/6, *Ios* 17/2, 6, 21/19, 26 (13); *BudNT Mar* 16/13, *Rom* 11/7; A poniewáfz ten ich ieden domyłł oštác fie nie może: cofz mniemáfz áby fie iuz oštác miały drugie *CzechRozm* 152, 13, 42v [2 r.], 137, 213, 247;

*PaprpAn* O3, Sv, Ee4; A com ná przykład powiedział o iednem ártykule/ toż y o drugich niech będzie rozumiano. *ModrzBaz* 99, 15v, 18v, 21, 21v, 26 (41); *ModrzBazBud* ¶6, *SkarJedn* 160 [2 r.], 268, 358, D5v; *KochPs* 133; bicżowania czyniák z innymi półpołu: ále gdy drugie odefzły/ fámá dłużey ná nich trwála. *SkarŻyw* 160, 160 [3 r.], [197], 225, 511, 570 (9); (*did*) Mágdalená do drugich Máriy. (-) *MWilkHist* G, B3v, B4, B4v, C4, C4v (17); *StryjKron* 6 [2 r.], 722, 747; *CzechEp* 111, 147; *NiemObr* 56 [2 r.], 138; *KochFr* 133; *KochMuza* 26; *KochPhaen* 18, 22, 23; *ReszPrz* 52; *WerGośc* 219; *BielSen* 15; *PudlFr* 41; *ZapKościér* 1586/64v, 1591/46; *ArtKanc* V2v; Będzie ná Seymie Acciy o kilká tyśięcy/ Kilká ich Krol oładzi: A drudzy płácęcý Poiáda precz do domu *BielRozm* 7; *GórnRozm* F2; *KochWr* 40; *ActReg* 129, 133, 158, 182; Alter – Drugij, Ieden ítiche dwu. *Calep* 56b; *GostGosp* 44, 72, 155; *GostGospGroch kt*; *Phil* D; *GórnTroas* 13, 42; *OrzJan* 113; *LatHar* 713; Stárfszy miał imię Ierzy/ od oycá fwoiego/ Siemion y Alexánder drudzy brácia iego. *KolakCath* B; *WujNT przedm* 21, *Matth* 5/39, s. 23, *Matth* 12/13, s. 88 (22); *SarnStat* 48, 198, 209, 263, 281 (27); *SiebRozmyśl* H4v; Straż ieden żoraw trzyma kámyk vchwyćiwfzy/ A drudzy śpiá/ pod íkrzydła głowę podłóżywfzy. *KmitaSpit* B, Bv; *PowodPr* 13; *SkarKaz* 242a, 484a, 607b; *VotSzl* D3v; *CiekPotr* 89; *CzahTr* D4; *KlonWor* 43, 63.

W połączeniu z „jeden” (545): *March*<sup>1</sup> A3; Nákupeł świnich ięzykow. Ná obiad wfzyfki przypráwił/ Iedny vpiekł/ drugie zwárzył *BierEz* C4v, A3v, E, I4v, M, P4v; *OpecŻyw* 124, 139 [2 r.]; *ForCnR* B2v; *PatKaz III* 123; Ktory iedno oko mnyeyfłe ma nyżli drugye. *Murm* 51; *KlerPow* 4; Biała gorczycza íeft we wfzem fwiadoma iedna íeft ogrodna á druga polna *FalZioł* I 50c; Blizńczowie: razem z żywotha wychodzą/ tak íže iedno nogami á drugie głową/ albo oboie nogami *FalZioł* V 17c, I 66c, 67b, 107d, II Id, IV 5a (18); *BielŻyw* 88, 105, 117; nie ktozei [!] ludzie bywaią oboiętni to íeft tak iedną ręką robią iako y drugą. *GlabGad* D4, B4v, D4, D7, Ov, P; *KłosAlg* A2, D4, F2 [2 r.], H; Iedni z miłości a drudzy się bali, A iednak wszytcy z nim o przyjaźń stali *RejŁas w.* 25; *RejPs* 152v; *LibLeg* 11/45, 183v; *RejRozpr* I3v; wzyali dwv konyu Stych yednego przed Lyączbarkyem páftherzewy a drugiego wbczyowcze, za bylinczem chlopu przedali. *LibMal* 1547/134, 1545/94v, 95, 96, 99v, 103v (16); *RejKup* q5v, aa7; *HistAl* A6v, E2v, Iv; Ktoremuż písmu wfęcey będzieyż wyerzył? Czyli obyemá lofem/ dziś yednemu/ yutro drugyemu? *KromRozm I* M3v; *MurzNT* 8v, *Matth* 6/24 [3 r.], *Ioann* 20/12; *KromRozm II* m3v; *Diar* 29; *GliczKsiąż* A3v, H8v; *GroicPorz* aa3, aa4; *KrowObr* 15v, 85, 123v, 205v; Tu rozumiey gdzye ty dwie rozne duże fiędą/ Wierz mi rozne rozmyfły też w obudwu będą. Iedná czeka z rádofcią záwołánia fwego/ A druga w wielkim ímutku dekretu frogiego. *RejWiz* 121, 26, 36, 37, 39v, 43 (11); Przetńicie to dziećię żywe ná dwoie/ dayćieź iedney iednę połowicę/ á drugiey drugą *Leop* 3.Reg 3/26, \*A3v, *Ex* 25/19 [2 r.], 25/32, *Lev* 14/6, 22 (16); *UstPraw* A4v, E4, G4v; *RejFig* Aa3v [2 r.], Bb6, Bb6v, Cc5, Cc6 (8); Tedy dwa íprawy iego ftoiąc wyliczáli. Ieden złe/ drugi dobre/ á ini fłucháli *RejZwierz* 12, 41, 74v, 85, 90v, 92 (9); Ten iedny dni zacnieyfe vczyńił y poświęćił/ á drugie półpolite dni vczyńił. *BibRadz Eccli* 33/9, *Gen* 15/10, *Ex* 28/10, *Lev* 12/8, 15/14, *Ruth* 1/4 (23); *OrzRozm* A3, D3v, V2; ofiárował parę Gołębiát álbo Sinogárlíc/ s ktorých iedná zá grzech á druga zá obiátę *BielKron* 37; Renus wychodzi z gory ktorą zową Adulá dwiemá pothokomá/ ieden zową pierwfzy/ drugi wtory *BielKron* 281v; Vlryk Míftrz Pruški półłál cí dwa mieczá/ tobie ieden á brátu drugi *BielKron* 384, 21v, 33, 37, 38v, 56 (64); *KwiatKsiąż* K4; *KochZg*

A2v; Uterque utrique est exercitus in conspectu, Yedno woysko drugiemu w oczu łtoyi/ álbo oboye woysko pátrzą ná łie. *Mącz* 509d, 7b, 7d, 146c, 173a, 372a (8); *Prot* C2v; *SarnUzn* E5; *SienLek* 22v, 64, 160, 168v, 170 (7); vyrzał Anyoła mocnego łtoiącego iedną nogą ná morzu á drugą ná ziemi. *RejAp* 84v, BB, 36 [2 r.], 50v, 59v, 85 (10); A dla tego s przyrodzenia parámi tho chodzi/ áni może iedno być/ bez drugiego. *GórnDworz* X8; ma Dworzánin [...] pokázác pánu/ co ieft złe/ á co dobre/ y thák mu gruntownie iedno łchwalić/ á drugie zgánić/ żeby łie zaráz dobrego iął/ á złe opuścił. *GórnDworz* Hh3v, D4, H8, H8v, I, Mv (17); *GrzepGeom* C3v, C4v, D, F2, Gv (25); *HistRzym* 17v, 85v, 87v, [118]v, 127v, 129; *RejPos* B, 47, 66v, 74v, 102v (17); *RejPosWiecz*<sup>2</sup> 92; *RejPosWiecz*<sup>3</sup> 97; *BiałKat* 368v; Rozdwoioney łą myłli/ [...] Iedni Mołkwi przychylni/ drudzy náłzym Łáchom. *BielSat* G3v; *GrzegŚm* 38; *HistLan* E2v [2 r.]; *KuczbKat* 345; *RejZwierc* 27, 28, 201v; Ludzkie przyrodzenie zložone od Bogá z ciála á z Ducha/ takze ie teź y my na dwoie obrácamy/ iedno na Smyłł/ drugie ná Pracą *BielSpr* b3v, 8, 31, 51v, 52, 53v (10); nie łą iedne Sákrámentá áni obietnice łtárego y nowego zakonu. Bo iedne dáią zbáwienie/ á drugie Zbáwićielá obiecuią. *WujJud* 162v, 7, 28v; *BudBib Gen* 32/8, *Ex* 29/39, 41, *2.Par* 1/14, *Esth* 15/6 (8); *HistHel* C; *Strum* Gv; *BiałKaz* H4v; *BudNT przedm* b2v [2 r.], b3, d2v, *Matth* 27/38, *Mar* 10/37; *CzechRozm* 6, 7v, 42v [2 r.], 78, 83 (14); *Paprpán* Y3; niegodzi się o iednych członkách łtáránie mieć/ á drugie opułzczyć/ iednych od krzywdy bronić/ á drugich nie/ wiétłzą wolność iednem obywatelom łwym/ niżli drugim dáwác/ wiécey niektórym w rádźie deferowác *ModrzBaz* 18v, 18v, 21, 24v, 37, 42 (18); *SkarJedn* 44, 198, 225, 226, 358, D9v; O Boże ná wielkim niebie/ Drogo to/ widzę/ v łiebie/ Dác młodość/ y baczenie zaráz: iedno płácić Drugim trzebá *KochOdpr* B; *Oczko* 26; *SkarŻyw* 30, 89, 118, 193, 258 (21); *MWilkHist* H2v; obiema rękoma nád námi chciey pánowác/ w iedney Miecz/ w drugiej łáłkę záváždy nołząc *StryjKron* 667, 46, 66, 95, 345, 355 (10); *CzechEp* 147, 187, 190, 196, 225 (13); *NiemObr* 116, 138, 178; *KochPhaen* 2; *KochSz* A4; *KochWz* 137; *KochMRot* Cv, C2; *WerKaz* 285, 303; *BielSen* 10; tedy teń kto to vczynił [...] Wolności záżył/ á teń záżył niewoley komu łię to sftáło. (*marg*) Ieden záżył Wolności drugi niewoley. (–) *GórnRozm* A4, C2v; *KochProp* 13; *Paprup* Cv, I4v, L3v; *ActReg* 3v, 25, 32; Proportio – Dwuch rzeczi łtołowanię iednei do drugiej. *Calep* 862b, 1140b; *GostGosp* 56, 64; *Phil* Q4 [2 r.]; *GórnTroas* 46; *KochCzJan* A2v, A5; *LatHar* +4v, 250, 700, 725 [2 r.]; byli vkrzyżowáni z nim dwa zboycy: ieden po práwicy/ á drugi po lewicy [*unus a dextris et unus a sinistris*]. *WujNT Matth* 27/38, *przedm* 17, 38, *Matth* 6/24, 20/21, 24/41 (24); *WysKaz* 4 [2 r.], 43; ná ieden vrząd z tych dwu iednę perłonę Duchowną/ á drugą łwietcką przełóżyć mamy *SarnStat* 944, 74, 86, 117, 120, 171 (20); *SkarKaz* 314b [2 r.], 315a, 387a; ten ieden łift kazał Pángráczowi łynowi łwemu oddác: á ow Drugi Dobrochowłkiemu *CiekPotr* 69, 56, 59; Lecz miód ten łprołną wónia [!] w łobie vtáiwłzy/ Dwoiłty ieft: á ieden nád drugi łzkodliwłzy *GosłCast* 31; *SkarKazSej* 664b, 679a, 680b [3 r.], 698b; *KlonWor ded* ++2v [3 r.].

*Przysłowie*: Bowiem gdy ręká rękę/ łpołecznie vmywa/ Wnet iedná iáko druga/ záváždy białá bywa. *RejZwierz* 115.

*Wyrażenie*: »drugie rzeczy« = *reszta*; *cetera Mącz*; *reliqua Modrz*; *residua PolAnt* (15); *FalZiol* V 98, 114v; Ołtátek/ álbo drugye rzeczy połtánowyę/ kyedy przyyde [*cetera autem cum venero disponam Vulg* 1.*Cor* 11/34]. *KromRozm II* v3v; *GliczKsiąż* D; *BibRadz Apoc* 32; *BielKron* 228v, 245v; *praesenti*

sermoni reserventur cetera, Záchowaymy drugie rzeczy aż do nášzego oblicznego ziechánia. *Mącz* 389c, 162a, 247d; *BudBib* 4.Reg 12/19; *ModrzBaz* 69, 81,101v; *ActReg* 111.

*Szereg*: »drugi pozostały« (1): kápłańkiego łtanu powinność ieft/ ná mieyfcách chwale Bożey oddáných/ z drugim pozostáltym ludem P. Bogá vftáwicznie błagác *PowodPr* 59.

**B.** *Przeciwegły, przeciwny, znajdujący się po przeciwnej stronie; alter Mącz; aius JanStat, Vulg; contrarius Modrz; reliquus JanStat (549) : BierRaj 23; OpecŻyw 85v, 139; A to fie okazuie z iego wicia/ to na tę tho na drugą łtronę. FalZioł I 153c; od wiełny aż do Iefieni zawfze na ieden bok legaią, a zafię aż do wiołny na drugi. FalZioł IV 2d, I 38c, 53d, 87d, 107d, II 3a (13); GlabGad E3; gdi zimie Dunay zamarzł. przeprowili fie na drugą łtronę, y połóżili oboż *MiechGlab* 16, 55, 61; *LibLeg* 6/157v, 11/18v, 20; *RejPs* 27v; *RejRozm* 398; *HistAl* F4v, G6v, H8; *MurzHist* 14; *MurzNT Matth* 14/22, *Luc* 8/26; *Diar* 23; lift 50 [...] Ná drugiey łtronie tegołz Lištu [...] ma być *KrowObr Vv4; RejWiz* 2, 26, 30, 51, 74 (11); *Leop Ex* 26/13, 36/32, 3.Reg 7/23, *Sap* 4/20, *Mar* 5/21; z iedney łtrony byłá mgłá/ á z drugiey k Izráelitom bárzo iáłno. *BibRadz* I 38d *marg*; Spráwił też y Kociel wielki ná dziefiáci łokieth/ od iednego brzegu iego aż do drugiego ze wźład okrágły *BibRadz 2.Par* 4/2, *Ex* 28/25, 26, 39/18, *Deut* 13/7, 1.Reg 6/17 (17); *OrzRozm* B2v, E4v; vyrzał przez łen drábinę łtoiac iednym końcem ná zyemi/ á drugi łięgał aż do niebá *BielKron* 14v; nápráwili mołt ná drugą łtronę Dunáiá y przeprowili fie. *BielKron* 227, 9, 30v, 35v, 43v, 64v (64); Antichthones, ludzie kórzzi miełzkáya ná drugiey częłłci łwiáta. *Mącz* 11b; Transfigo, Przebiyam ná drugą łtronę. *Mącz* 127a, 11c, 29d, 75b, 84d, 163b (17); *SarnUzn* Gv; *SienLek* 168v, 171v, 196; *GórnDworz* T6v, li6, Mm8; *GrzepGeom* Bv [2 r.], C2v, C3, C3v, C4v (23); *RejPos* B [2 r.], 196, 196v, 244v; *BielSat* Nv; *RejŻwierc* 13, 94v, 128v, 163v, 175, 185v; *BielSpr* 4v [2 r.], 7, 21, 21v, 61v (9); *KochMon* 27; *BudBib Ex* 25/12, 37/18, 1.Reg 26/13, 1.*Mach* 9/48; *Strum* B2v, L3v [3 r.]; *BudNT Matth* 8/26; Morze z téy łtrony/ morze y z drugiey Strzedz będzie iego gránice dłuگیéy *KochPs* 105; Miłtrzu miły/ iełli wola twoiá/ prófzę cię biy mię wdruką łtronę/ boć iułz máłó co ná lewe vcho dołłyłzę. *SkarŻyw* 570, 67, 98 [3 r.], 121, 385, 502 (10); *ZapKóścier* 1580/11v, 1582/32, 1583/41v, 1584/49v, 51 (11); *StryjKron* 175, 421 [2 r.], 502; *CzechEp* 29, 39, 215; *KochJez* B3v; *KochFr* 25; *KochPhaen* 2, 8, 11, 13, 16 (7); *KochSz* C; *BielSjem* 37; *PudłFr* 28; *KochProp* 9, 11, 12; *ActReg* 185; Altroversum – Przecziwko, Z drugiey łtrony. *Calep* 57a, 784b; *Phil* C; *GórnTroas* 46, 72; *OrzJan* 128; A przybiwłzy fię vezniowie ie<sup>80</sup> do drugie<sup>80</sup> brzegu/ zápamiętáli wźiac chlebá. *WujNT Matth* 16/5, *przedm* 25, 8/18, 28, 14/22, 24/31 (13); *JanNKar* C2; *SarnStat* 466, 1090, 1110; *KmitaSpit* B [2 r.]; *SkarKaz* 311b [3 r.]; *CzahTr* Cv, H2, L3; *GosłCast* 69; *KlonFlis* C3, C3v, F2, F2v.*

*W charakterystycznych połączeniach: drugi (-a) bok (7), brzeg (14), koniec (29), strona (233).*

*Wyrażenie: »druga strona« = przeciwnik (przeważnie w sądzie), kontrahent; odmienne stanowisko; altera pars Mącz [szyk 64 : 7] (71): Czo fie też doticze drugé łtrony/ Krolá Sigmuntowé zatzné żony *KlerPow* 9; *BielŻyw* 61; *RejJóz* G4v; tak łye nápiłáło yáko by łye dwa myedzy łobá rozmawyáli/ Dworzánin yednę/ á Mnich drugą łtronę dźyerząc. *KromRozm I* A2; *MurzNT* 38v; *Diar* 93; *GliczKsiąż* Cv; Ná koniec Nakładow od niego druga łtroná po zwycięłtwie/ y po otrzymániu głowney rzeczy/ żáda *GroicPorz* Cv; [Aleksander] drugie vcho ku łłuchániu drugiey łtrony chował. *GroicPorz* aa4, c3v, e3v, s4, zv, aa4v, bb4v; *RejWiz* 123v; Byłó [...] wielkie rołthárgnienie w Węgiérkiey ziemi/*

ábowień połowicá ich przy iedney ftronie/ á połowicá przy drugiey byłá. *BielKron* 304, 126, 303; In alteram partem considerationem intendamus, Wezmiemy drugiey ftrony rzecz przed fię/ obaczmy á rozbierzmy drugá ftronę. *Mącz* 445a, 288b [2 r.], 445a; Tá miłość gdy co dzień/ tho bárzicy siłę brác/ (zá tym iż z drugiey ftrony równá fie miárką oddawáło) poczęłá *GórnDworz* M7v, G7v; *RejZwierc* 55, 247; *WujJudConf* 249v; y niedáwác ofkarzáiacemu wiáry pirwey/ niźli się włytkiego dowiełz/ coby też ná to druga ftroná odpowiedzić mogłá. *ModrzBaz* 21, 19, 30, 87v [2 r.]; mużę telz y drugiey ftrony fłuchác/ á przy kim prawdę być vznam/ zá tym poydę. *SkarŻyw* 299; *ZapKóścier* 1582/29v [2 r.]; *CzechEp* 110; *NiemObr* 21, 130; *KochSz* A4v; *ActReg* 97, 139, 149, 150 [2 r.]; A gdzieby fie tráfiło/ iżby ftroná przeciwná drugiey ftronie śwéy [...] świádká od świádectwá y od przysięgi odftráfzyłá *SarnStat* 1159, 148, 463, 472 [2 r.], 581, 823 (25); *KmitaSpit* C6.

»z drugiey strony« = *jako przeciwnik, jako strona w sądzie; ab a. ex altera parte* *JanStat* [szyk 39 : 4] (43): Iakoz fha przednáłz viřtampyły Sliachethny Mikolay Thwrłky ftrony yedney A Sliachethny Mikolay Smolikowłky ftrony drugiey *MetrKor* 26/62, 26/62, 34/133 [2 r.]; *ZapWar* 1548 nr 2668, nr 2669, 1550 nr 2655, 1551 nr 2684; *MurzHist* Mv; Stał się kup między Vtćiwym Ianem Kurkiem z iedney strony, a Grzegorzem Iezewłkim z drugiey *ZapKóścier* 1579/2v, 1580/4, 8, 8v, 1582/8v, 1583/39v (14); nieznałki záczyły fię między mieřczány Rigenłkimi z iedney ftrony/ á między Miřtrzem y Bráciá Domu Niemieckiego z drugiey ftrony *StryjKron* 308; *SarnStat* 183, 461, 684, 885, 1068 (19).

*W wyrażeniach przyimkowych uwydatniających przeciwieństwa:* »z drugiey strony; z drugá stronę« [w tym: z jedney strony ... z drugiey strony (26), z tej strony ... z drugiey strony (3)] = *e contraria parte* *Modrz*; *ab a. ex altera parte, ex adverso* *JanStat* (123; 2); *OpecŻyw* 77v, 85; *LibLeg* 8/132v; iako pan Bog W. M: bogactwe<sup>m</sup> y zwirzchnoćiá nad ine ludzie wywyřłzyć raczył/ że tak że z drugiey ftrony wielkie brzemię trudnoći y frałunkow W. M. włóżyć raczył. *HistAlHUNG* A3; *MurzHist* C3v, M3; *MurzNT* 76; *KromRozm II* e3v; chcieliby się tymi ukazać WKM, że jeśli z jedney strony w czym umnieřzyli pożytku stołu WKM, że z drugiey strony umieją to uczynić, że się to WKM sowicie [...] nagrodzi podatkiem naszym. *Diar* 76; *DiarDop* 111; *Leop 1.Mach* 8/27, *Hebr* 10/33; *KochZuz* A3; s tey ftrony fmećek á żáłość/ ále z drugiey ftrony zořtawá cżałtká nádzieie dobrej. *LeszczRzecz* A5; *RejZwierc* 83; niewiáłty Rzymłkie [...] z iedney ftrony prořły oycow bráciey z drugá ftronę męřow/ áby fwey krwié między łobá [...] nie rozłewáli. *BielKron* 100, 9, 105, 210, 415; *GrzegRóżn* I, M3v; *Prot* C3v; *RejAp* 2; *GórnDworz* Aa5, Gg5v; Y wřędy á wřędy iáko miły ociec rozmawia fie z námi iáko z włáłnemi fynacźki fwoiemi. A tho też záfię z drugiey ftrony obácź/ iáko frogie řentencie przeciwo tym wyřłzy/ kthorzyby iemu wierzyć á fłow iego fłuchác nie chcieli. *RejPos* 4, 171v; *RejPosWiecz*<sup>3</sup> 97v; *RejZwierc* 109; *WujJud* A3v, 17, 45v, 104v, 132v, 133v; *WujJudConf* 258; Cžego iż fie łam przez fie domyřlić nie mořelz/ tedy fie temu bárzo dziwiuie/ [...] Acź fie też zář z drugiey ftrony dziwowác przeřtawam/ á to prze to/ iż też tego cžęłto doznawam *CzechRozm* 200v; z iedney ftrony ábo przycźyny/ to być nie moře: á z drugiey ftrony y przycźyny/ ták ieřł iáko mowilz. *CzechRozm* 261v, 56v, 210v, 261v [2 r.]; *ModrzBaz* 27v; *SkarJedn* 17, 19, 23, 44, 329; Chćiał ie koniecznie zgubić: by był z drugiey ftrony Moizełz/ wybrány páńłki/ nie prořł zá niemi *KochPs* 161; *SkarŻyw* 52, 173, 178, 258, 335 (8); To iuz ták z iedney ftrony pokazawřzy/ że fię wierne<sup>mu</sup> nie godźi

żadnego prześladować etc. oto też rzecz ielzczę y z drugiey ftrony pokázuię. *CzechEp* 29, 10, 75, 109, 115, 127 (16); *NiemObr* 24, 106; Nádzyeia dobra káždego cieľzyłá/ A z drugyey ftrony boiazń ie trapiłá. *KochSz* A3v; *WerGość* 226; *WerKaz* 294; Włpomnieć: z iedney záłofno/ zdrugey ftrony miło. *WisznTr* 3, 4; *KochPam* 86; *GórnRozm* C2v, I2; *KochWr* 21; *ActReg* 12, 28 [2 r.], 148; *Phil* B2, H2, S, S2; *OrzJan* 48, 93; *LatHar* +4v, 131, 294, 477, 580; A co fię tknie Nowych teftámentow/ baczyli to dobrze/ iż fię ich ták wiele námnożyło/ że kážda fektá ma fwoy włafny przekład Nowego teftámentu [...] Z drugiey ftrony vwaźáli y to/ że Kátholicy nie mieli iedno íam Nowy teftáment *Krakówki WujNT przedm* 2, *przedm* 5, s. 27, 217, 263, 382 (17); *JanNKar* E; *SarnStat* 140, 1121; *KmitaSpit* B3, C3; *SkarKaz* 347a, 417b; *SkarKazSej* 686b.

»na drugą stronę« = *ex alia parte JanStat* (14): *RejJóz* E4v; W. miłofciam chciał pokázác/ iáko przemierzłá rzecz ielť/ wydwarzánie/ á ná drugą ftronę/ iáko łczyrość/ á niedbále iákieś czynienie rzeczy/ ma grácią. *GórnDworz* G, E7, E7v, E8v, H7, Ee3; Klitijus, Ukalegon, Antenor szedziwy, Iuż prze lata swe zesze z wojny wypuszczeni, Ale na drugą stronę mowce doświadczeni *KochMon* 24; *CzechRozm* 221; ktora oboia rzecz przewleczeniem czasu wiele moze iako naiedną stronę uiąc, tak na drugą zasię przyczynic *ActReg* 135, 134; *SarnStat* 1076; *PowodPr* 45; *KlonWor* 50.

»po drugiej stronie« (4): iedność iftności kthorą my znamy/ nie dopuści nam nigdy wiele Bogow mieć. A iże zálie po drugiey fthronie trzy perfony wyznawamy/ niemoże też nam nikt zárzucić flufznie/ ábyfmy mieli Bogá Zydowskiego álbo Tureckiego. *SarnUzn* Hv, B2, B8; Ielfi fię kredytorow zebráło nie máło: Rábáli dlužnikowe miedzy łobą ciáło. Prawdá iżeś fię wezdrgnął flýfząc tákie Prawo: [...] Lecź/ po drugiey ftronie Mowiąc: [...] Azaż owo nie ciężka/ Gdyć vboftwo bierze Lotr y ofzułt *KlonWor* 74.

*Szereg*: »drugi a przeciwny« (1): ktokolwiek tey niedbáłości ábo nizaczmienia/ nie po przęckę wżywa/ hnet ná drugą á przeciwną ftronę/ przeláduie. *GórnDworz* E8.

**C.** *Jeszcze jeden, dodatkowy, dalszy; alius Modrz, JanStat, Vulg, PolAnt; alter Modrz, Vulg; secundus Vulg, PolAnt* (470) : *ZapWar* 1509 nr 2068, 1517 nr 2198, 1525 nr 2165, 1549 nr 2663, 1550 nr 2664 (6); *ZapMaz III T* 1/197; Boiárzyn [...] Máiac koniá wybornego: Kupił k niemu y drugiego *BierEz* O4v, M2v; *PatKaz III* 108, 113, 140v, 153; *HistJóz* C2, C4, D; *MetrKor* 57/120, 59/75, 281v; *FalZioł* \*5c, † 8d, I 13c, 15a, 75c, 133b (14); *BielŻyw* 14, 147; *MiechGlab* 56, 72; z kąd fie wielki pożytek licźby vkazuie iż rozum oftrzi człowieczy Ielzczę też y drugi wielki pożytek czini/ bowiem rząd poľpolity dobrze poftanawia *KłosAlg* A4v; *WróbŻołt* Bv; *LibLeg* 10/58v [2 r.], 11/98v; A kiedy poydziem koleię Rychleici nam drugą náleię *RejRozpr* G2, C4; na pokoy gdzie zuchowfka łczorką śwá a zdruza dzyewka lyezala *LibMal* 1546/114; I vkradl í fkrzynye sthymze brathem íwym wkłodawye dwye grzywnye pyenyedzi a wkaliŃchu drugye dwye I wthorunyu dwye grzywnye theŃz skrzynye vilupawŃchi vkradli. *LibMal* 1547/127v, 1544/79 [2 r.], 90, 1545/95v, 96, 97v (19); *RejJóz* G4, N5v, O6v; *SeklKat* I4; *RejKup* c8, k8v, 15, t6, bb7; *HistAl* E7v; Daleś iedną przyŃięgá Chirograph na Ńię Lęgatowi/ iufz go drugá w Citadelli niepieczętuí *MurzHist* N3, C4v; *MurzNT* 66; *KromRozm III* C5v; *Diar* 77 [2 r.]; *GliczKŃiż* A2, Iv; Aleć wam ielztze máło ná tym było/ iżeŃcie iedno píľmo sfáľzowáli/ drugieŃcie takieľz ku temu. *KrowObr* 142; I nie ielteŃ iedyny Iednatz náľz y przytzyńcá/ oto Swięci vmárli ľá inŃzymi y drugimi náľzymi Iednatzámí y przytzyńcámí do Bogá *KrowObr* 209v, 47v, 82v,



100v, 137, 143 (8); *RejWiz* 77; á przy liftwie koronę złotą rzezaną ná cztyrzy pálce wyfoką/ y ná niey drugą koronkę też złotą. *Leop Ex* 25/25, *Ex* 26/3, 13, 36/10, *Lev* 8/22, 26 (10); *UstPraw* C2v, D3v, H3v; *RejFig* Bb2v, Bb7, Cc6v, Cc8v, Dd6; A do ognia nie trzebá przydawác drugiego/ Bowiem íam kázdy pali *RejZwierz* 6, 2v, 24 *marg*, 70, 119v; *WyprKr* 16, 93v, 94, 111; Rzeká thá ná cztery odnogi rozdzieloná bylá. Euphrátes y Tigris z połu íię íchodzą/ ktore máluczko nád tym mieýfem gdzie íię sciekáią/ z oíobná íwe rzeczyfka y początek maíą/ ktore íą íáko dwie odnodze/ á potym íię záíę ná drugie dwie dzielá *BibRadz* I 2a *marg*; on kthory był wíziął pięć talentow/ robił imi/ y zyfkał drugie pięć talentow. *BibRadz Matth* 25/16, I \*2, 12c *marg*, *Gen* 43/22, *Ex* 18/12, 39/19 (14); piy zdrow íam o Alexánder/ bédziefzli thy żyw zbierzefz íatwie tákíe drugie woýfko íobie/ íeífze ty vmrzefz/ my tákíego Krola drugiego mieć nigdy nie bédziefmy. *OrzRozm* N4, A4, H, P3v; Krolowa [...] pytáá go íeíli krol Filip nie ma drugiey żony/ álbo nie poymieli nád nię íney *BielKron* 122v; íz on obrázow wiele pánný Máryey [...] wykonterfował/ ktorych mienią być w Rzymie dwá/ w Lorecie drugi/ thez y v nas w Częftochowej *BielKron* 143v; y kościołow wiele pozakládał: w Lublinie S. Brygidy/ z namowy pierwfzey żony Edwigi/ kláíftor S. Duchá w Sączu: też panny Máryey ná pialku przed Krakowem/ drugi ná Kleparzu S. Krzyża w Litwie w Miednikach/ w Wilnie/ w Kijowie/ w Chełmie/ y wiele ínych nadał y pozakládał. *BielKron* 387v, 10, 21, 33, 34, 48 (65); *GrzegRóżn* C2v [2 r.], C3; Coedem coede expiare, íednego mężobóýftwá drugim íie pomífcíć. *Mącz* 301d, 43c, 300c; kiedy ía rzekę íeden íeíth Krol w Polfczce/ íedno Słońce ná niebie/ íaízf tu íuż może być drugi krol/ álbo drugie słońce. *SarnUzn* D4v; á daway tego prochu íiemocnemu píć przez dziefwíęć dni/ [...] á íeíli íiepomoże/ dayze y przez drugie dziefwíęć. *SienLek* 59; Weźmi íofchodniku garífc/ mácíerzey dufzki drugą/ Bábkí tákże *SienLek* 125v, 148, 172, 189v; *LeovPrzep* B3v, Gv; *RejAp* 125 [2 r.], 126v, 135, 173, 173v; dałbych práwi íto/ y drugie złotich/ bá y dáleyby mię wyciągnął. *GórnDworz* T4v, B3, Pv, P3v, P7v, S (8); tákowey mówíę Figury kázdy kąt ma w íobie íeden profty kąt/ y drugíego piątá częfc. *GrzepGeom* E4v, C4v, Dv, E4v, F, G4v (11); nádemną íeíft miecz oftry/ [...] przedemną miecz oftry [...] zámną íeíft drugi miecz gotowy ku memu zábífcíu *HistRzym* 94v, 46, 71; *RejPos* [249], 265, 272, 305v, Ooo4 (10); *RejPosWiecz*<sup>2</sup> 92; *BialKat* b2v; *BielSat* H, N2v, N3; *KuczbKat* 50; íeífczeby íic by tylko íam był tym íáfíádem/ Ale nam drugim groží bárziefy nízfli grádem. *RejZwierc* 246v, 11v, 34, 52v, 55v, 58v (14); Kthoby chćíal z Obozu íie bronífc/ trzebá drugie woýfko mieć blífcko íeíbie álbo dwie/ ktoreby rátowáío obegnáne *BielSpr* 69v, 70v; *WujJud* 89v, 255; *BudBib* 3.Esdr 4/52; *BialKaz* Fv; *BudNT Matth* 4/21, kk8; *CzechRozm* 52v, 168, 178, 195; *PaprPan* A3, O2; *ModrzBaz* 27v, 28, 92v, 114v, 140; *SkarJedn* 96, 218, 321; *Oczko* 7v, 18v; Z tąd wedlá cíeíbie tyíáfć gów polęze/ Z tąd drugi tyíáfć *KochPs* 138; Do onego ízátáńkíego políczkowánia/ ktorym był gában/ ten drugi nań krzyż włożony był *SkarŻyw* 291, 46, 99, 101 [2 r.], 201, 277(15); *StryjKron* A6, 308, 637, 772; *CzechEp* 164 [2 r.], 240, 258 [2 r.]; *NiemObr* 23, 34; Przybył dzíádowí twému dzíad po mátcie drugi *KochEpit* A3v; Trudno wytrwác o íednéy dufzy człowíekowí. Bo íedná ma być w cíeíle/ á druga w kálécíe *KochFr* 111, 80; W tym drab przyfkcóczy/ Krol wíftápi kroku/ Przypadfzy drugi/ poímał íj z boku. *KochSz* C3v; *ZapKófcier* 1584/43; *KlonŻal* A2v, C, E3v, E4; *KochPhaen* 3, 8, 9, 12; *KochWz* 141; *ReszPrz* 22, 54, 108 [3 r.]; NIE pokaże mí żaden ná wfzyftekím íwíeícíe/ tákíego drugiego Míáíftá/ íáko RZYM *ReszHoz* 114; *WerGoíc* 218; *WerKaz* 284; *BielSjem* 38, 39; *GórnRozm* C4v, E3v, H;

*ActReg* 10 [2 r.], 71, 94; *GostGosp* 40, 90, 104, 108, 134, 148; *GórnTroas* 72; *KochFrag* 45; *OrzJan* 66; *LatHar* +7, 622, 677; A ktoby cię kolwiek przymuśzał na iednę milę/ idź z nim drugie dwie. *WujNT Matth* 5/42, *Matth* 4/21, 25/16, 17, 20 [2 r.], 22 (10); *WysKaz* 35; *JanNKar* B3v; powinni będziemy [...] zamek náfz Derpt/ y infy który drugi ná oekonomiie obrócić *SarnStat* 1201, 43, 88, 390, 513, 547 (27); *PowodPr* 42, 54; *SkarKaz* 43b, 44a, 80a, 206a, 279a; *CiekPotr* 11, 26, 76; *CzahTr* Iv, L2; á iedne miawfzy/ drugich prágną: y nigdy fię nie nátkáią. *SkarKazSej* 675a, 662b, 674a [2 r.], 690a, 696a; *KlonWor* 16, 60; *ZbylPrzyg* B.

**a.** *Przy wyliczaniu tych samych wielkości lub ilości: jeszcze raz taki sam, tyle samo* (42) : *FalZioł* V 103v; anym oth nyego wschyal lupu tho yesth czapky czerwoney vasnosczy cztherech groschi y syekyerky vasnosczy drugych cztherech groschy *ZapWar* 1540 nr 2580; *RejWiz* 140v; Oltarz theż [...] uczyniż/ wzdłuż ná łokieć/ á wizerz ná drugi *Leop Ex* 30/2; A zá drzewo ze pfczołami kto ie vtne grzywná ftronie á fádowi druga. *UstPraw* E4; Ten co drugiego wyzowie z powiátu ma być winą karan ftronie trzy grzywny á fádowi drugie trzy *UstPraw* H3v; *BielKron* 431v; *KochSat* Cv; *RejPos* 330; NVż záfię poiázdy náfze/ koń zá pięć leth złothych/ rząd zá drugie. *RejZwierc* 58, 134; Acż fławá o twym męftwie po wízem fwiátu fłynie/ Ale cie o rozumie táka druga minie. *PapPan* Ff2v; *MWilkHist* C3; *ZapKościer* 1580/7, 1582/36v, 1584/45, 47, 1585/61 (7); A iáko wiele mieyfca záftępuie wfchodząc: Táka drugą część równie záś bierze záchodząc. *KochPhaen* 20; IVno/ porzuć fwóy gnięw długi/ A ty Pállás tákże drugi *KochFrag* 26; obiecał ná tym fwięty m Synodzie/ fto Dukatów we złoćie z ftrony kościoła Gnieźnieńfkiego: tákże z ftrony kościoła Krákwofkiego drugie fto [*similiter centum JanStat* 222] fkótów we złoćie *SarnStat* 197, 26, 471, 473, 653, 668 (13); á dawfzy każdy z iedney części álbo włoki [...] fłonin po trzy funty/ á máfła po drugie trzy funty *GrabPospR* M3v.

*Wyrażenie:* »tyle drugie, tyle drugich« (2 : 1): Tantundem significat aequae tantum, Málem ták wiele/ álbo tyle drugie/ tyle dwoye. *Mącz* 441a; *KochPhaen* 20; Ten tedy iefť skutek tych fiedmi pieczęći y trąb tyle drugich *WujNT* 837.

**2.** *Niektóry, pewien, jakiś; alius* *Modrz, JanStat, Vulg; hic Vulg, PolAnt; aliquis, quispiam Cn; quidam Vulg* (1050) : *BierEz* Q; *OpecŻyw* 12; *FalZioł* III 38b; wiele pań [...] rozumem fwym chwalebnie fie fprawowały fñadz lepiej niż drudzi mężowie *GlabGad* A2v, A4, C8; było też w Kijowie kościołow [...] więczy niż trzy fta/ z ktorych iefzće drugie ftoią puftę *MiechGlab* 5, 8; *LibMal* 1543/68v, 1545/98; *RejRozpr* Iv; *RejKup* i8v; *MurzNT* 73v; *KromRozm II* r2v; *BielKom* F2; *GliczKsiąż* C4, C8v, F3, F7v, Qv; iefłiże ięzyk/ álbo wymowá/ álbo káždy iny kftałt dzifiefyfzych Polakow/ ku pirwfzym terminom Polfkim iefť podobny: ktorym fñadz drugim ledwe rozumiemy. *RejWiz* A5; náftáło niemáło kfiáżek Polfkich/ á fá drugie y od zacnych y od vczonych fprawione *RejWiz* A5, 24, 84v, 92v, 100, 145v (12); *Leop* 1.*Esdr* 10/44; *RejZwierz* 71v, 84; *WyprKr* 24; *BibRadz Dan arg*; W Szwánczárkfkiey zyemi znowu było zámięfzanie o wiárę gdyż drugie wfi pořłali do Tyguryan *BielKron* 200; Y vftáwili im takie prawa Przemylł y z Libifřą/ ktore áż do tego czáfu trwáią drugie. *BielKron* 319; [*Konrad Mazowiecki*] Prufy y Ruřkie krainy drugie pod fwą mocą dzierżał. *BielKron* 358; ná ten czás nie było iednego clá álbo drugiego wrzędu gdzyeby żydźi nie rofkázowáli *BielKron* 416v, 50v, 77, 86, 94, 111v (41); *KochSat* A3; *Mącz* 347c [2 r.]; NA fpánie drugie lekárftwá/ piřálifmy tám gdzie fye o fzaleńftwie mowíło/ á wřzákoż y tu niektore pořožymy potrzebne *SienLek* 56, 20v, 30; Dopieruczkoř w. m. gánił niektore

narody/ y nálże drugie Polaki/ iż náuki zá nie łobie niemáią *GórnDworz* G8v; thákowych zárthow sílá kłiądz Buczyńłki łpachał miedzy ktoremi łą drugie/ co łzubienicą bárzo pachną *GórnDworz* T7v, B2, B2v, C5, D2, F6 (20); *RejPos* 192, 250v; *BielSat* E; Azafz drugi nie rozłtháwia brogow ná łzyrzą áby łie ich więczey zdáło/ á w drugim dziurá áż do ziemie. *RejZwierc* 66v, 77v, 269; tho mułi mieć ná baczeniu/ iż łą konie drugie nie łpokoyne *BielSpr* 24v, 35, 51v, 56v; *Strum* N2v; *CzechRozm* 96 [2 r.], 126v, 232v; *ModrzBaz* 53, 93v; *Oczko* 38; *SkarŻyw* 75, 118, 333, 391 [2 r.], 545 (8); *StryjKron* 105, 260; *CzechEp* 172, 325; *NiemObr* 75, 178; FRálzki to niepoważné z łtátkiem łię zmiełzáły: Komuby drugie rzeczy Więc niefmákowáły/ Wziáwzły łwą część/ ołtátek drugim niech podawa *KochFr* 113; Artykuły ktorełcie nam w ręce podáły/ Nie włzyłtki/ ále drugie/ nam łie podobáły. *BielSjem* 15, 5; *BielRozm* 33; *GórnRozm* C3v, C4, E2v, F2, 12; *GostGosp* 94, 124; *ActReg* 72; *Phil* R3; *SkarKaz* 3b; *GosłCast* 39; *PaxLiz* C2v; *SkarKazSej* 687a; *KlonWor* 15, 62.

**α.** W funkcji rzeczownikowej: *niejeden, pewien człowiek, ktoś* (891) : *BierEz* I, I4v, L2, O2v, P2v (7); *OpecŻyw kt*, 13v, 136, 143; *ForCnR* B, D; *MetrKor* 57/120, 59/281v; *FalZioł* 135d, 151a, II 23, IV 25d, 32b (7); *BielŻyw nlb* 4, 46, 164; *GlabGad* C4; *MiechGlab* 51; *BierRozm* 17; *RejPs* 114, 135; A rzadki zoney odpláty Aby doczekał Kompláty Bo więc drugi ná niełłporze Dawno ziemię łłyiá porze *RejRozpr* Bv; Káždemu łie chce przewodzić Choćia drugi łtoi zá nic *RejRozpr* 14, B2v, C4, D2, Ev, F2v (20); *RejJóz* C6v, C7v [2 r.], E7, Fv, G (8); *SeklKat* B3; A łnac łię ten wieczey leka Kto vmrzeć ma a niełteka. Bo więc drugi wieczor łpiewa A rano iuż dułza zywa. *RejKup* e6, b3v, c8, c8v, D, d4 (24); Yuż wam też bárzo myecze y groty po rdzewyáły/ á rychley v drugyego kłyáłzki naydzye/ niłzi plełzki. *KromRozm I* A4, E, I4v; *MurzHist* Q, Tv; *MurzNT* 26, 31, 88v; *MurzOrt* B2v, D3; nye włzyłtcy łą ápołtołmi/ áni proroki/ áni doktormi. rć. ále drudzy tymi/ drudzy owymi *KromRozm III* Hv; *Diar* 30, 66; *DiarDop* 100; *BielKom* D6, E5; wyęcey dziłia naydzye v młodego rozumu iż ták rzekę/ w pyęcye niłż v drugyego łtárego w mozgu. *GliczKsiąż* P4v, A3v, B6v, Cv, G3v, G7 (13); *LubPs* K4v, L3, Z, ff3; *GroicPorz* c4, i3, i4, z3, z4 (10); *GroicPorzRej* C4; *KrowObr* 117; Acz nie włzyłtkim lecz drugim/ wżdyć łie to zdáć mułi *RejWiz* 44v; Wifiałby o to drugi co dzyáłią łwięci. *RejWiz* 132, 11 [2 r.], 12, 13, 13v, 15 (56); *Leop Am* 9/1, *Rom* 3/8; IEdná pánná drugiemu/ pewnie łlubowáłá/ Potym iá páni mátká/ inłzemu oddáłá. *RejFig* Aa5, Bbv [2 r.], Bb3 [2 r.], Bb3v, Bb4 (9); *RejZwierz* 10, 27 [2 r.], 34v, 42v, 43v (20); *BibRadz* I \*6, *Rom* 14/5; *OrzRozm* V3; włzyłcy włtáná/ ále łie nie włzyłcy odmieniá/ bo drudzy zołtáná ná wieczny pokarm wężowi. *BielKron* 2v; potym kazał go kołmi zwłóczyć. Drudzy piłzá/ koły ná dwoie rołtárgnąć *BielKron* 102; Rozmáicie iego niemoc drudzy wykládáli/ iedni s kęłá/ drudzy s trunkow zbytnich/ drudzy s prace. *BielKron* 126v; dzieli tę Sármácyá [...] od zachodu Wifłá/ álbo iáko drudzy chcą Oderá rzeká *BielKron* 335; ze włzyłkich łtron ono pogáńłtwo łzło ná krzełł łłyłzác o łwobodzye krolewłłkiey/ bo drugi nie ták dla krztu iáko dla łukná łzedł. *BielKron* 381v; ma łwe krolełłwá ná południe w Afryce/ nie w Azyey iáko drudzy mnimáią/ niewiedzac iż dwoia Indyá *BielKron* 462, A6v, 6v, 7, 8, 15 (177); *KochSat* B, C; Calo, Drab/ Podkonnik zowá drudzi. *Mącz* 32b, 6a, 25a, 371a; Nie káždy tám zá nię Bogu dzyękuie: wolałciby drugi był téy Exequucyey nigdy nie widáć *OrzQuin* A4v, C2; Tá niezdárzona Woyná wiołki nam záwiodłá/ Drugi ielzce w Krákwie ielł winien zá łiodłá. *Prot* B4, B4, B4v [2 r.], C, C2v, C3; *SarnUzn* D5; Albo náwarzyć Brzołkwie/ (zowá drudzy Wielkierz) *SienLek* 16; *RejAp* BB3,

11, 48v, 78v, 92v (7); Y około wáfá zás ieft rozność/ bo go drudzy ná doł głaŕzczą/ á drudzy/ wzgorę ieżą. *GórnDworz* L6; Iuż tu byli drudzy pánie Wapowŕki o w. m. zwątpili/ álem ią przyiechánia W. M. był pewien *GórnDworz* Ee, D5v E, Ev, F2, F4v (50); *HistRzym* 130; Ale rokázuię mowić iednoŕtáynemi głoŕy wŕzytkim/ chociay by teŕ drugi był y rozno ná łtronie ábo ná pokoiu łwoim *RejPos* 213, A3, 14, 23v, 38v, 109 (19); *BiałKat* 93v, 373v; *BielSat* C3v, C4, D, Dv, D4 (9); *HistLan* B2, B2v, B3v, E3v, F (11); *KuczbKat* 220; Tu łie łpráwiedliwoŕ rodzi/ A drugim teŕ czáfem łzkodzi. *RejZwierc* [238]a, A2v, B2v, 12, 13v, 14 (89); gdyby teŕ zgodę obaczyli Grekowie/ Słowacy/ y inni Krzeŕcójánŕkiego Narodu Ludzie/ chocia drudzy poturczeni/ dobrzeby kte<sup>mm</sup> pomogli *BielSpr* 59, 3v, 6, 27 [3 r.], 29, 47v (18); *KochMon* 27; *RejPosRozpr* cv; *BudBib Sap* 14/1, *Eccli* 20/6, 29/7; *HistHel ktv*, A, C4v; *MycPrz* I C4v, II A2v, A3, A3v [3 r.], B2 (8); málo nie koŕdy chłop ma Stawki/ y drudzy po kilká *Strum* N2v, F2, G2, M, N2, N2v, R2; *WierKróc* A2, Bv, B2, B3v; *StryjWjaz* C, C2v, C3v [2 r.], C4; *CzechRozm* 26, 73v, 95, 237; CHmiel zyełiczko rokkołzne wwełela ludzi/ Gdy łie teŕ nim przełádzą to łzáfelią drudzy *PaprPan* Q, E4v, K2, K2v, L3v, Tv (10); *ModrzBaz* 54v, 56v [2 r.], 59v, 73, 91v (7); *SkarJedn* 171, 327; *Oczko* 8, 12, 13, 25v, 27v (8); *KochPs* 169; *Skarŕzyw* A5v, 119, 129 marg, 133 marg, 192 marg (39); Prožno plákác/ podobno drudzy rzeczećie *KochTr* 3, 23 [2 r.]; *StryjKron* 21, 46, 61, 123, 230 (8); nie wŕzyłcy iednáko povinnoŕci wezwánia łwoiego wvazáfá: á drudzy wvazáf y nieumieią y nie mogá *CzechEp* 4, \*2v [2 r.], 10, 13, 36, 44 (19); *NiemObr* 94, 142; *KochFr* 8, 10, 40, 54, 59 (7); *Klonŕal* B2; *KochDz* 108, 109; *KochSz* C2; miedzy wáfami/ Sáf drudzy pijánicáfami *KochMRot* B2; *ReszPrz* 88; *ReszList* 157, 171; przez wierutne opilłtwo/ przyłzli do táfiey nędze y vbołtwáf/ ŕeby mógl v drugiego był w miełzku nawet z kopijáf gonić *WerGoŕc* 215, 211, 250, 253 [2 r.], 264 [2 r.]; *WisznTr* 33 [3 r.]; *BielSen* 8, 19; Náfzy kmiećie dawáfi nieznosne pobory/ A muŕiał nań drugi zbyć y wołu z obory *BielSjem* 27, 4, 12, 13; Kufle lecáf iáfko grad: á drugi iuż ięczy/ Wźiáf konwiáf *KochPieŕ* 21, 21, 35; *KochSob* 58, 59, 69; *PudłFr* 36; pátrz ná náłze táfgi/ Ano chodzi z kołzykiem druga gryzác wáfgi. Szuka gdzieby kupiláf máfki *BielRozm* 10, 5, 21 [2 r.], 24, 25, 30 (9); *GórnRozm* D, D4, E3v, E4v, 12 (7); *PaprUp* D4v,E, K2v, L3; *ZawJeft* 22; *ActReg* 7 [2 r.], 8, 10, 87, 97 (7); *GostGosp* 14, 128; *GrochKal* 12, 14, 16; Więc o káfzáf z was był łos/ á mogł połłuzyc Drugiey łcŕeŕciefi/ iŕ moŕe niewolę nie vŕyc. *GórnTroas* 60, 23; *GrabowSet* Y2; *OrzJan* 10; *KochFrag* 23, 38; *WyprPl* A2, A3v, C2, C2v; Podnieŕieć fię teŕ vtwierdzenie ŕiemie (marg) Vtwierdzenie o Koŕciefie wykłádáfá drudzy/ inłzy ináfzey. (-) *LatHar* 400, 7 marg, 9, 12, 65 marg, 85 marg, (10); *KołakSzczęł* A3v; *RybGęłli* C4; *WujNT Act* 2/13, 21/34, 2.Cor 2/17, s. 859; *JanNKarGórn* H2; *SarnStat* 240, 490, 625, 1306; *KmitaSpit* B4, Cv; częgoby drugi w łwych dochodáfch nie zniołł/ áby teŕ tego w połpolitych *ferio* ochraniał. *PowodPr* 78, 74; *SkarKaz* 3b, 43a, 384b, 422a, 458a (7); Będe vmiał z inłzymi mowić ná Seymiku, Ze drugim poydzie w pięty *CiekPotr* 49, 10, 50, 63; *GosłCast* 3, 45 [3 r.]; *SkarKazSej* 670a [2 r.], 681b, 694a, 696b; *KlonFlis* C3; A on wołáf ááfosnie ná łtráfzliwey probie/ Powiem/ powiem: pofolguy. Więc y powie drugi: A niekorfzy wytrwáfáf mękę przez czáf długi. *KlonWor* 38, ded + +3, 8, 15, 22, 25, 73; *ZbyłPrzyg* A2v, A3v, B4v.

**a.** *Jakiŕ, nie wiedzieć jaki* (z zabarwieniem ujemnym) (4) : Ty łáfany chłopie s tymi lotry drugieimi odrapanymi *ForCnR* D; A gdzyes ona twoia pani [...] Sna czie teras omyłł. Y zonem drugim panieczyem *RejKup* g3v; Pláfci záf towarŕyŕze/ záf drugie kobiety *BielRozm* 28; Iáfkoŕ máfietnoŕc

wszystkę przełotrował z tymtám Drugim łotroftwem swoim, ktore cię odbiegło, Y teraz się nąśmiewá z siebie z kobietámi *CiekPotr* 33.

## II. Liczebnik (3007) :

1. *Następujący bezpośrednio po pierwszym w kolejności; secundus Murm, Calep; alter Calep, Cn; alius Mącz, Cn; subsequens Cn (2390) : PowUrb +3v; BierEz R4v; OpecŻyw 69, 74v, [162]v; OpecŻywSandR nlb 3; PatKaz II 19; Murm 169; HistJóz Av, B, Bv, Cv, D3v; Roku cztery części są/ [...] Wiofna iest napierwża część [...] Druga iest lato/ [...] Trzecia iest Iefień [...] Czwarta iest Zima FalZioł [\*8]v; Pierwże trawienie iest w żoładku. Drugie w wątrobiech. Trzecie wczł<sup>o</sup>koch FalZioł V 53v, [\*7]v [2 r.], [\*8]v, III 20b, V 7, 50v (10); BielŻyw 161; w oczach iest czworaka blonka, Pirwżą á wierchnią zową broniaczą, á to dla iey mocznoci á nieiakiey tłuftoci, drugą zową rogową, bowie<sup>m</sup> iest iafna a przezrzista [...]. Trzecia iest Iagodowa [...] Czwarta iest wezwana paięczyna GlabGad B5, A4, C4, G4 [2 r.]; Car Mendliger miał dziewięć finow. Pirwży Machmet kerey, drugi Achmet kerey, trzeci Machmetkerey, 4. Betikerey, [...] 5. Burnaskerey 6. Bubarek kerey. 7 Sadek kerey. Ósmego á dziewiętego imion nie mogę pamiętać *MiechGlab* 73, 21, 73, 76; *KłosAlg* G4; *LibLeg* 10/146, 11/76v; *ComCrac* 15; Więc wfiadłfy nań chce by [koń] fkaakał On/ by vmiął/ f nadzby płakał Bo to iuz nieiadł drugą noc *RejRozpr* I2v, Hv; *RejJóz* N3; *RejKup* b3v, Aa [2 r.]; A gdi podano kubek perłowy ku picu Alexandrowi/ poftawił gi ná łonie fwym/ przyniesiono mu potym y drugi kubek/ także mu vczynił/ także y trzecim rázem. *HistAl* F2v, C7, E8, Fv, F7; *KromRozm I* C2; Było tedy siedm braciéi/ i poiął pierwży żonę a vmieriając plemięnia niezofstawił/ I poiął ią drugi i vmarł a i tentélfz plemięnia niezofstawił/ i trzeci także/ owá że ią siedm ich poięło/ a plemięniá niezofstawili. *MurzNT Mar* 12/21; *MurzNTSekl* A2, A4 [2 r.]; *KromRozm II* g4v; *Diar* 19, 63; Pirwey niżli ku łoby przijdzyetá/ Pánu bogu dzyękować będyetá/ [...] Drugyey nocy wálze ftađło fwięte/ Będye miedzy pátriárchy wzyęte/ Trzecyey nocy po modlitwach fpicie *BielKom* G6v, nlb 5; *GliczKsiąż* Iv; Przykazał oycm nálfym áby gi chowáli/ A iżby gi fynom fwym też opowiedáli. Ták iżby gi też ználi drudzy potomkowye/ Y ci co się národzą záś od nich fynowie *LubPs* R5v; CZęść pirwża Pfalmu tego/ iest dzyękowanie Pánu Bogu zá fтворzenie [...] Druga część iest modlitwá/ áby nieprzyyaciele fłowá Bożego poginęli *LubPs* ee, G2, dd5v; BVrgrábki wielki Sąđ/ trzy kroć do roku bywa. Pierwży/ w dzień Świętey Agáty. Drugi/ trzeciego dnia po S. Ianie Krzćicielu. Trzeci/ w Oktawę S. Marćiná. *GroicPorz* iv, d, k2, ee2; Ale podzmy dáley do drugiey tzęści do náuki Pána Kryftufowey y iego zwolennikow. [...] Wtora część. O nauce páná Kryftufowey. *KrowObr* 42v, 2, 102, 131, 134; A to będye Rozdzyał pirwży/ ktory zową/ Ipokrátés. Rozdzyał drugi: Iż młodzyeniec ieden z onych difcypułow *RejWiz* A5v; Ná pirwży rok da się zdác [...] Drugi rok pro maiori/ á niemoczą trzeci/ Czwarty áđ munimentá áż czás precz wyleci. *RejWiz* 123v, 9v, 23v; Ocućiwży gdym záś zálnął/ widzialem drugi fen. *Leop Gen* 41/21; To iest nawiętlfe y napierwffe przykazanie. A drugie też iest temu podobne. *Leop Matth* 22/39, *Gen* 41/52, *Ex* 2/22, 36/19, 1.Reg 16/8, *Luc* 14/19 (11); *UstPraw* B3v [2 r.]; *RejFig* Bb7; *BibRadz Gen* 35/17, *Ex* 39/11, *Iudic* 6/26, 92, 1.Reg 18/21 (10); *OrzRozm* V3; Ná Pektorale położyłz cztery rzędy kámieni. W pirwżym będą Smárágdus/ Topázius/ y Sárdus. W drugim Kárbunkulus/ Száfir/ Adámánt. W trzecim Ligurius/ Achates/ Amátift. W czwartym rzędye Krizolit/ Onichin/ á Berilus *BielKron* 34; A to było fzołte á oftáteczne zborzenie wielkie Ieruzálem. Pierwże było przez*

krolá Bábilońkiego Nábchodnozora. Drugie od krolá Egipfkiego Azobiufa. Trzecie od Antyochá. Potym od Pompeiufa. Potym od Herodá wielkiego. Szofte od Tytuá Wefpezyaná. *BielKron* 147v; kto pierwey z proporcem wkoczy ná mury fto tyfiac áfpr weźmie/ drugiemu połowicę tego/ trzeciemu tegoż połowicę. *BielKron* 247v; puścili thedy obegnánicy pierwfez mury precz/ zá drugie záfzli dla lácnieyfzey obrony *BielKron* 315v; Piekło czworákie/ iedno nagłepfze w ktorym ludzie wiecznie potępieni fą. Drugie wyfzfzey/ w ktorym dzieci nie krzczone. Trzecie wyfzfzey/ ktore zowá mniŝzy Czyściec. Czwarte ktore zowá Limbus *BielKron* 467, 2v, 4v [2 r.], 7, 13v, 14 (60); *GrzegRóżn* C2v; *Mqcz* 198a, 244b; *OrzQuin* H2 [3 r.]; teraz ftániemy fkończáicy drugie kazanie/ á ná trzecim ofátká dopráwiemy. *SarnUzn* D7, B3v, C3v, C4, C6v; *SienLek* 31v, 102v, V, Aaaa3; *LeovPrzep* E4v, Hv [2 r.]; kto muŝi potym vmrzeć fmierniá drugá/ to ieft/ onym frogiem fkazaniem á frogiem dekretem ná wieczne pothępienie fwoie *RejAp* 23, 20v, 23 [3 r.], 56v, 73v, 82v (37); obráli miedzy fobá kilku/ czo czerfthwieyfzych/ á duŝlych/ áby naypirwfy/ mocney fie gálęzi wiał y trzymał/ á drugi iego nog/ á záfie trzeći wtorego nog/ áz ták do ziemie *GórnDworz* P5v, P5; *GrzepGeom* E4; *HistRzym* 2v, 3, 5v, 8, 63v (20); powieda/ iz pirwzego dnia mátká iego fwięta málo myfłiá o zginieniu iego. Drugiego dnia z wielką go zálofcia á z wielką pilnofcia wrociwfy fie ná zad fzukála *RejPos* 40; Iáko thez y w drugim Pfalmie nápifał (*marg*) w Pfalmie ij. (-) *RejPos* 53v; obełác był on krol raczył pirwzemi y drugimi pofty powołáne ony goŝcie fwoie. *RejPos* 238v, 100v, 120, 156, 156v, 157 (20); *RejPosWiecz*<sup>2</sup> 93; *RejPosWiecz*<sup>3</sup> 98; Chryftus tedy Syn Bogá Oycá/ nie ieft wtórym Bogiem po Oycu: áni Duch S. trzecim (*marg*) Chryftus nie ieft drugim Bogiem/ áni Duch S. trzecim. (-) *BialKat* 108v, 181 [2 r.]; *KuczbKat* 10, 55, 60, 340; A czyi koń napirwey przybieży/ ten bierze pirwfy klenot/ drugi zá nim bierze drugi klenot/ tákze y do dálfzych. *RejZwierc* 129v, 26v, 28, 139, 273v; *BielSpr* 6v, 18, 19v, 20, 38 (8); *WujJudConf* 151v; *RejPosWstaw* [110<sup>2</sup>]; picie vtraca fmak by nalepfze było/ gdy ie z iednego naczyinia do drugiego/ á z drugiego do trzeciego y do czwartego przelewaiá. *BudBib* B2; fynowi Moifefzowemu pirwzemu/ dał imie iakiŝci Gerfon á drugiemu Eliezer. Ano nie Eliezer/ ani Gerfon/ názwał imioná onym fynom/ lecz fam Moifefz názwał pirworodnego fyná Gerfzomem/ á wtorego Elihezerem. *BudBib* C2, B3, C2, 1.Reg 8/2, 18/21, 4.Reg 1/11 (10); *HistHel* A; *Strum* K2, Lv, L2v, N2, N3v; Po ŝmierci pierwzey żony fwey Auguft Pan náfz zmárly/ poiął drugam żonę. (*marg*) VVtora żona Krolewka. (-) *BialKaz* I4v, Kv; *BudNT* b5, d2v, *Apoc* 6/4, k. li; *StryjWjaz* A4; *CzechRozm kt*, 36v, 130 [2 r.], 135v, 138v, 165v; *ModrzBaz* 65v, 92v, 122v; *SkarJedn* 324, 344 [2 r.]; *Oczko* 20, 20v, 34v; *SkarŻyw* [197], 261, 263, 278, 335 (10); na ktory kup dał Iąn Kurk pierwszei Rathy marc. 28. Item Drugiey rathy dał marc. 15. *ZapKoŝcier* 1581/18v; zá pierwzym rázem gdy ciągnęli Rybitwowie/ trzy mále Rybki wywlekli/ drugim ciągnieniem nic/ tylko niewod zwiniony y powikłány/ zá trzecim záś rázem Pokufę álbo cudo iákieŝ [...] wyciągnęli. *StryjKron* 351, A6, 125, 156, 547, 557; *CzechEp* 114, 138, 277, 374, 375 [2 r.] (8); *KochMRot* B4v, C2v; *WerKaz* 284, 296; PAN BOG pierwzjá przyczyná/ á tyŝ drugá bylá: Ten zgotował Mátkę mnie/ tyŝ w cnoćie ćwiczyła. *WisznTr* 3; *ArtKanc* A16; *ActReg* 127, 172; Secundus – Wtori, drugi. *Calep* 961a, 974b, 975b; *GostGosp* 40, 102; *GrochKal* 26; STANISŁAWA ORZECZOWSKIEGO Do Kró: Ie<sup>80</sup> M. Zygmuntá I o Woynie Tureckiey RZECZ DRVGA. *OrzJan* 72; *LatHar* 25 *marg*, 80, 736; *RybGęŝli* A4; *WujNT Matth* 21/30, *Mar* 12/4, *Luc* 14/19, 16/7, 18 (24); *WysKaz* 3, 29; Gdzieby fie

tráfiło dwoie ii/ wespół, iáko w tym łowie, piie, biie, etc. tám iuż piérwzè/ i/ włafna vokaliz, á drugie iuż confonans. *JanNKar* E4v, E4v; DRVGIE KSIĘGI PRAW KORONNYCH. *SarnStat* 167; A iefli ná piérwzym roku nie ftanie/ będzie pozwan wtórym pozvem: á Rok ná piérwzym/ także ná drugim pozwie ma mu byđz náznáczón *SarnStat* 409; Sará drugim łtopniem odłtępuie od łczepu: á przetóz Abráámowi w drugim łtopniu byłá krewna. *SarnStat* 601; Z łtrony drugiego przykazánia wtorey Tablice Dekálogu *SarnStat* 603; ROki Ziemłkié Podłáłkiégo Woiewodztwá w Drohyczynie w piérwzy Poniedziátek po ś. Michále. Drugie názáiutrz po Nowym lecie. Trzećie w przewodny Poniedziátek. *SarnStat* 741; tak iż kto piérwéy łpráwę poczáł/ piérwéy niech będzie miánowan y odpráwion: á tak iny potym/ to iefł/ kto po nim łpráwę poczáł ná drugim mieyfcu *SarnStat* 784; ná drugiéy iednák [...] aediciiey popráwić łie wzyłtko łáčno może. *SarnStat* 1305, \*5v, 113, 147, 166, 244 (65); *GrabPospR* M2v [2 r.]; *KmitaSpit* B2; *PowodPr* 54; Pobożność y męłtwo Iágiełłá Włádyłławá y drugiego tegoż imieniá łyná iego *SkarKaz* )(4, 2b, 5b, 117b, 276a, 485a (9); Piérwza liczba kárte, druga wierłz znáczy. *CiekPotr* 91; *CzahTr* E2; *SkarKazSej* 678a, 678b, 689a, 707b; Nie łpodzieway łię piérwzych áni drugich wići: Nie zwiefł gdy cię okrutność Poháńłka záchwyći. *KlonWor* 31.

*drugi od czego* (2): Ná drugi rok od wyłcia z Egiptu [...] wniełli Arkę do domu Bożego *BielKron* 35v; *KuczbKat* 275.

*drugi po kim, po czym* (3): Ewányelia ná drugá niedzielę po łwiętey Troycy *RejPos* 161; Karánie więtlze ná drugiego męžoboycę po Kaimie. *SkarKaz* 314b *marg*, 314b.

*drugi przed czym* (1): kazdemv łznych bandzye vkazan drugi albo trzeci dzyen przed bithwa *MetrKor* 26/62v.

*drugi za kim, za czym* (3): A cziy koń napirwey przybieży/ ten bierze piérwzy klenot/ drugi zá nim bierze drugi klenot/ także y do dálłzych. *RejZwierc* 129v; *BielSpr* 28; *KlonFlis* G.

*W połączeniu z imionami władców* (13): *RejZwierc* 38, aav; Karolus drugi wybran. *BielKron* 303 *marg*; Grákus gdy vmarł zołtáwił po łobie dwu łynu Lechá á Grákułá drugiego *BielKron* 340v, 8v, 127, 152, 152v, 169v (11).

*W połączeniach szeregowych oznaczających serię, wielość, wielokrotność* (3): Yeden/ drugi/ trzeći przyleći/ wita go/ witay brácye Ruráłá *GliczKsiąż* H7v; *GórnDworz* L4v; On go záłię drugi raz y łiodmi połyłł *HistHel* C2v. *Cf Szeregi*.

*Przysłowia*: Nałog iefł drugie przyrodzenie *GlabGad* K6v; *RejWiz* 89 *marg*, Cc7v; Abowiem nałog/ iáko okazały on w náuce y cnoćie Doktor/ Augułtyn S. nápiłł (*lib*: 6 *de Muficá*.) Iefł druga náturá *LatHar* 1 [ogółem 4 r.].

*GliczKsiąż* D8v; Abowiem zwyczáy káždy łtoi/ powiedáią/ zá drugie przyrodzenie. *RejZwierc* 113; zwyczáy drugi zakon *RejZwierc* 268v; *RejPosWstaw* [41<sup>2</sup>]v.

*Wyrażenia*: »drugi raz, drugie raz, drugá raz, po drugi raz, drugim razem« = *po wtóre*; *secundo*, *iterum* *Mącz*, *Cn*; *denuo*, *item*, *rursus* *Mącz*; *bis*, *vice alia* *PolAnt*; *deinceps*, *iterato* *Cn* (224 : 12 : 13 : 8 : 5); Mądryć gdy z łidłá wynidzie/ Po drugi ras wnie nie przyydzie: Lepiey łie po tym ołtrzega *BierEz* K3, H3v, O; połłedł ku Galileij / obietzuiątz tam łie ijm drugi raz vkázatz *OpecŻyw* 171, 63, 63v, 65 [2 r.], 116v; *OpecŻywSandR* nlb 3; *PatKaz* III 123v; *HistJóz* C4v; *MetrKor* 46/118; łłucz że thy

rzeczy łpołem á wley knim oliwy/ á ielzcze drugi raz przetłuc *FalZioł* I 32d, III 36a, V [1]v, 5, 40v, 75v (7); á ktożby tego napierwey łłyfzeć nie chciał aby mu drugie raz niepowiadano. *BielŻyw* 27; *RejRozm* 399; *LibLeg* 9/52v, 10/67v, 11/33, 63v, 89; *RejPs* 35, 177; *RejKup* 16, n4; *MurzHist* O4; *MurzNT* 13v; *Diar* 60; Złodźiey iefli ma być drugą raz męczon gdy po męce vczynku przy *GroicPorz* oo4, nv, ov, ii3; *KrowObr* 125, 182v; *RejWiz* 59; SYnu zgrzełzyłefli nie powtarzay drugi raz: ále y zá pierwze pros ábyć były odpulfczone. *Leop Eccli* 21/1, 1.*Mach* 8/32; Albo tedy drugi raz łię tám z nowu krzci/ iefli náłz krzełt gánifz: álbo gánic go przełtań *OrzList* b; *UstPraw* E4, F; *LeszczRzecz* A5; *RejZwierz* 30v, 101v; *BibRadz Gen* 43/10, *Ioz* 6/14, 3.*Reg* 19/7; łzedł záłię do Iordaná/ vderzył w wodę/ niechciáá łie rosłtępic/ y rzekł: Gdzye iefł Bog Heliałzow? vderzył drugi raz/ rosłtępiá łie wodá/ y przełzedł *BielKron* [85<sup>2</sup>]v; Złodzieiá pierwszy raz karzą biczem/ drugi raz tyle dwa kroć/ trzeci raz rękę vtná/ czwarty nogę/ iefli łie dopulfczác będzie. *BielKron* 261; Trzy drogi czynił do Moskwy á káždą raz inłzą drogą: Pierwłzy raz (pifze) iełdźił ná wielki Nowogrod/ drugi raz ná Smoleńko/ potym ná Oberno/ Boryłow/ Kádáienow mináwłzy Smoleńk. *BielKron* 436, 6, 7v, 14v, 16v, 35 (60); *GrzegRóżn* C4; Recudo, znowu kuyę/ Drugą ras kuyę/ Przekowawam proprie. *Mącz* 70d; Denuo, Adverbium, záś z nowu/ drugą ras. *Mącz* 82b; Iterum, adverbium, Drugą ras/ Powtore. *Mącz* 175d; rursus vel iterum, Záś drugi raz/ Powtóre. *Mącz* 273a; Repecto, Drugieras przeczofuyę. *Mącz* 285d, 65c, 175d, 188b, 248c, 251d (13); *OrzQuin* B3v, B4; *SarnUzn* D3v, D4, F4v; *SienLek* 145; A Głos ten ktorym pirwey łłyfzał z niebá zásię drugi raz záwołáł do mnie *RejAp* 87, 87v, 88, 96, 155 (8); *GórnDworz* K5, R4; Przetóž iefli záraz nie wyrozumięłz czego/ wyrozumięłz drugim rázem/ álbo trzeciń/ według dowćipu. *GrzepGeom* B4, B4 [2 r.]; Włtań moy miły młodzyeńcze/ á iuz łie po drugi raz łtrzež vpadku tákiego. *RejPos* 223v, 54, 101v, 164, 182v, 238v, Ooov; *BiałKat* 98v, 251; *KuczbKat* 245; kiedy czo niełzczeńnego przypádnie/ tho z nowu drugi raz fráłowác łie mułi/ ále iuz pewniey niż pirwey. *RejZwierz* 85v, 34, 37v, 41; *RejPosWstaw* [21<sup>3</sup>]; *BudBib Nah* 1/9; *HistHel* C3; Małz iáłne łwiádełstwo Bogá oycá/ ktore<sup>80</sup> czáfu krftu Chryłtułá Páná raz/ á drugieraz ná gorze/ gdy łię przemienił. Był łłyłzan głos *BiałKaz* G3; *BudNT* c2v; *CzechRozm* 16v; *SkarJedn* 88, 98; tégo krochmalu [...] ná Néřki przyłóžyć/ y wyłchnieli to/ drugi raz powtóřzyć. *Oczko* 32, 9v, 31v; nie czyn łtego/ powiáda/ drugi raz/ corko/ ábył od czártá łkułzona nie byłá. *SkarŻyw* 192, 14, 21, 28, 57, 68 (47); Y ná on czás to łpominał Gdy łię ná gorze odmieniał I záś ono drugim rázem Gdy łzedł do Ieruzálem. *MWilKHist* H2; *StryjKron* 36 marg, 210, 370 marg, 467 marg, 597; *KochFr* 51, 124 [2 r.]; *KochBr* 151; Zeby záś iáko z martwych nie powłtáli/ A drugi raz łie z nowu nie potkáli. *KochSz* B4; *PudłFr* 34, 38; przez te 9 niedziel iako odiachał P. Marszałek iedno raz wNiepołomicach był adrugy raz w Collegium *ActReg* 157, 170, 183; Bigamus — Ten ktori drugirazłie oženieł. *Calep* 131a; *GostGosp* 10, 74, 158; *LatHar* 275, 539, [541], 692, 710, 728; *WujNT* 762 marg, 773, *Hebr* 9/28; *SarnStat* 471, 668, 1213 [2 r.], 1272, 1278; *GrabPospR* L3v; *KlonKr* A4, D3v; *SkarKaz* 158a, 486a; *VotSzl* Ev; *CzahTr* K4; *GoslCast* 14, 58; *KlonWor* 21; *ZbyłPrzyg* B4v.

»i po drugi raz« [*w funkcji wzmacniającej*] = *tak, zaiste* (5); SMIłuy łie y po drugi raz łmiłuy łie nádemną moy panie [*Miserere mei Deus, miserere mei Vulg Ps* 56/1] *RejPs* 84; A będą nářzekác nád nim włzyłcy narodowie ziemie y podrugy raz Amen. [*et plangent se super eum omnes tribus terrae. Etiam. Amen Vulg Apoc* 1/7; y nářzekác będą nád nim włzyłtkie pokolenia ziemie: Táł/ Amen.



*WujNT*] *RejAp* 7v; *RejPos* 291v; *Niémálfz/* y po drugi raz *niémálfz* wątpliwości/ *Zeby* cnotá miáła być kiedy bez zazdrości *KochPieś* 44; *Niémálfz* y po drugi raz *niémálfz* nic głupzszego. *CiekPotr* 15.

*Szeregi*: »jeden i (albo, ani) drugi« [*w tym: z elipsą „jeden” (6)*] = *kilka, parę, to i owo* (21): I przetólfz pán káże ráczyi krzywdę podiác trzebali i drugą *MurzNT* 21; *RejZwierz* 142v; ktore gdyż w infzych rzeczách mgle *lą/ á wżakólfz* w iedney albo w drugiej rzeczy doftateczne bywaią. *KwiatKsiąż* K2v; *Mącz* 290d; iáko rofkazał v *Márká* s. Możełfz ták wyłóżyć iedno y drugie mieyfce *SarnUzn* Fv; *RejAp* 120; rzecz pewna/ *iż tá/ y druga* cnotá/ iálnieyfza fie w nim pokaże *GórnDworz* I5v; *Wyidzie dzień/ y drugi/ y trzeci/ wyidzie thydzień / y drugi/ miefiącz/ kilká/ áż rok* *GórnDworz* R2, M2v; *WujJud* 36v; dofyć będzie/ *gdyć* iedno y drugie przypomnię: á infze tylko namienię/ ábo náznáczę *CzechRozm* 3v, 13, 80v, 108, 138; *CzechEp* \*3, 31, 223; Człowieká haeretyká po iednym y drugim łtrofowánium *fię łtrzeż* *WujNT Tit* 3/10; *PowodPr* 71; Proři ná hálbę *Winá/ proři* y ná drugą *KlonWor* 26.

»raz i (abo) drugi« = *parę razy* (9): *BibRadz* 1.Esdr 13/20; od heretiká raz go y drugi vpomniawłfy/ *wćiekáy*. *SkarŻyw* A2; *CzechEpPORz* \*4v; *Vchoway* Boże tu przegráney *raś/ ábo* drugi bitwy *GórnRozm* L3v, F4v; *KochProp* 10; *KołakCath* Cv; ponieważ y do *Theffáloniki/ raz y drugi* [*semel et bis*] *połyłálišcie* mi ná potrzeby. *WujNT Philip* 4/16, 1.Thess 2/18.

»raz, (i) drugi (raz) (i) trzeci« = *kilkakrotnie* (2): *UstPraw* I2v; *powthorzy* *raz/ y drugi y trzeci/ oney* *łwey* *prošby* *GórnDworz* O4.

»drugi raz i trzeci raz; drugi raz i trzeci; drugi i trzeci raz« = *kilkakrotnie* (4 : 4 : 2): *GroicPorz* q2; *wárzå* ten łok w naczyniu pierwszym y odłzymiå/ *drugi raz wárzå y trzeci raz/ będzie* co daley to cudnieyfzy *BielKron* 276v, 250, 345; á *drugi raz y trzeci/ álbó* *coć* *łwe* *będzie* *widziålo/ tak* *vczyniłfz*. *SienLek* 15v; *BialKat* 133v; *HistHel* Cv; to go ty *łpytałfz/ kędy* *idziełfz/ á* on *powiē/ że* ná *przechadzkę* *Pánie*. *Páthrz* *že* go *zášie* y *drugi y trzeci raz/ á* ón *tám włzyłtko* *odnoři* *Ryby* *chowác*. *Strum* I; *SkarŻyw* 454; *GostGospSieb* x2v.

»drugi i trzeci« (22): *GroicPorz* q2; *kazål* *kłobie* *przyśc* *łynom* *ktorych* *miål* *dwánaście/* *podål* *łtárfżemu* *łnopek* *łtrzał* *áby* *złamał/ niemogł* *tego* *dokázác/* *podål* *drugiemu y trzeciemu* *włzyłcy* *nie mogli* *złámac*. *BielKron* 438v, 66, 352v; *SienLek* 61; *GórnDworz* R2, R7v; *HistRzym* 7; *Gdy* *wedle* *zwyczåiu* *połtåwił* *Izai* *pirworodnego* *łynå* *łwoiego/* *powiedziål* *duch* *Pánłki* *Prorokowi/* *iż* *nie* *to* *iełt:* *połtåwił* *drugiego y trzeciego/ áż* *do* *włzyłkich*. *RejPos* 56v, 276; *BielSpr* 9v, 63, 67v; *Kiedy* *łwe* *iuz* *onå* *Izbicå* *nåwieżie* *dobrze* *z* *wierzchnimi* *Tråmy/* *tedy* *drugå/ tåkże* *y* *trzeciå/ ilē* *ich* *będzie* *potrzebå*. *Strum* M2v, G3v; *CzechRozm* 248; *Dziś* *to* *moie/ á* *iutro* *będzie* *w* *infzy<sup>m</sup>* *domu/ A* *Potym* *iełfcze* *w* *infzym/ y* *w* *drugim/ y* *w* *trzecim* *KochDryas* A3; *WerGośc* 246; á *czålēm* *fię* *to/ y* *nå* *drugiem/ y* *nå* *trzeciem y* *dåley* *Seymie* *nie* *dokona*. *GórnRozm* Iv; *GostGospSieb* x3; *Phil* P4; *Zåwiefzę* *go* *nå* *onym* *wyłokim* *łlemieniu: [...]* *karżze* *fię* *y* *drugi/ y* *trzeci*. *KlonWor* 39.

»(jeden), drugi, (trzeci), dziesiåty« = *wielu* (4): *KromRozm I* M4; á *tym* *czålēm* *zåbije* *zås* *y* *drugiego/ y* *trzeciego/ y* *dżiesiåtego/ á* *może* *ták* *długo* *bić/ že* *go* *y* *łåmego* *zåbijå*. *GórnRozm* Cv, C3v; *SkarKazSej* 704a.

*Wyrażenie przyimkowe*: »po drugie« (19): *Zålz* *nå* *pierwym* *niemåłz* *dofyć/* *Po* *drugieć* *fię* *nie* *dam* *łchytrzyć*. *BierEz* Q2v, K3; *tich* *krol* *ye<sup>80</sup>* *M*. *nyekazål* *nygdzyey* *chowacz* *wpanłtwye* *łwoym*

y yefcze po drugye rofkaze abi nygdzyey wCoronye nyebily przechowany *LibLeg* 10/122, 7/32v, 8/133, 11/48v, 50, 76v; *RejJóz* H3v [2 r.]; *RejKup* q8v; *DiarDop* 116; *RejWiz* 27; *BibRadz Ose* 12 arg; *BielKron* 182v, 205v; *RejPos* 117v; *ArtKanc* O4v; Deinceps – Zas, podrugie. *Calep* 299a.

**a.** *Drugi z wyżej wymienionych (112)* : niektorzy wziąwfyz garniecz nadziałaią w dnie dziur [...] a poftawiwfzi na drugi garniecz iżeby tho zdziurawione dno wlażło na drugi garniec czały nie narufzony y przykrić á zakopać w ziemię *FalZioł* II Id; *KłosAlg* G4; *LibLeg* 11/135v; Ty Głownieyfse przeczczi rzeczj A ty drobne miey napeczi A fnać będzie otych dofyć Nietrzeba tych Drugych wznofyć *RejKup* aa4; *KromRozm II* nv, r2; *Diar* 40, 42; *OrzRozm* K; *BielKron* 466v; *GórnDworz* D4, F5v, L5v; *RejPos* 47v, 84v, 174v, 215; Pomożefz komu złodzieiá włápić/ to iuz owemu dobre czo go włápił/ ále owemu drugiemu Pánu bárzo niefmáczne kiedy z gálęzi będzie południá wygládał. *RejZwierc* 95v, 142, 154v; *StryjWjaz* B3; *CzechEp* 172; *BielSen* 10; Bo też ty małz część we złym y w dobrym. (–) Támte część pułzczam tobie przzed [!] łobą: á ty mnie Ową drugą puść w dobrym [!]. *CiekPotr* 80.

*Połączenia:* »jeden ... drugi« (70): *HistJóz* A4v; Smiechu wielkiego nie miłuy ani fłow frogich kłobie przypuřczay, bo iedno zaiŧte błazenŧwo á drugi pirchliwość znamionuie. *BielŻyw* 43, 90; *GlabGad* G4; *RejPs* 109; *LudWieř* B3v; *Diar* 71; Lepřza ieft poľufznoř niř ofiárá/ Acř fie nam oboye dzyerzeć godzi/ Wřzákře iedno nád drugye przechodzi *BielKom* G2v; Iáko dwye řwiátłofci fłofnce y miefiác/ iednę dnyowi á drugą noczy przełofzyć racził *LubPs* dd5 marg; *RejWiz* 33v, 116v; *OrzRozm* R; *BielKron* 374v, 377, 392, 428, 432; *SarnUzn* F4v [2 r.]; Pátrzmy ná Lwá/ ná Koniá/ ná Orłá/ iáko w oczu iednego znáć gniew: w drugiego oczu byľfrofć: w trzeciego nádętoř iákář. *GórnDworz* L15, G8v, H8, I2v, Q4v, Ee3v, Ff2v; *RejPosWiecz*<sup>3</sup> 97; *RejZwierc* 28, 105, 168v, 210v; *WujJud* 226; *WujJudConf* 151v; *StryjWjaz* Bv; tedy dáleko więcey Elzbietá z Máryą powinowáte łobie byľy/ choćiaľz iedná z nich byľá z corek Aaronowych/ á drugá z domu Dawidowego *CzechRozm* 154v, 225; *SkarJedn* 271; y vkázowáli łobie domy/ gdzie ie częľto iáľmuřny potykały/ á gdzie nie: iednych wyľfawiáiac przed Bogiem/ á ná drugich fię o nielutoř vľkarzáiac *SkarŻyw* 98, 206, 268, 298 [2 r.]; *StryjKron* 612, 622; *CzechEp* 216, 245 [2 r.], 246, 255, 259 [2 r.]; *ReszPrz* 39; *PaprUp* D; *ActReg* 101, 141; *OrzJan* 64; *WujNT przedm* 7, s. 67, 238, 331, 516, 555; *PowodPr* 80; Czym byľ rořny Melchifedech w řwoim kápláńftwie od Aaroná/ oznáymuie Apořfoł. Bo Melchifedech byľ řtárfzy/ á drugi/ to ieft Aaron/ byľ młodřzy. Ieden dořtoynieřzy/ drugi podleřzy. Ieden řam bez potomřtwá/ drugi/ to ieft Aaron/ z potomkámi y z rodzáiem nářtępuiacym. Ieden wieczne á nieodmienne miał mieć kápláńftwo/ á drugi doczeřne y odmienne. *SkarKaz* 156a, 549a, 611b; *VotSzl* Bv.

»pi(e)rwszy ... drugi« (18): *MiechGlab ktv*; *KwiatKřiqz* F3v, L3; *Mącz* 198d; á dayře ku dyabľu to vtile/ á vwař łobie co to ieft honeřtum. Gdyř cie tho pirwřze ku ohydzye řzpethney przywieřć moře/ [...] A to cie drugie y ozdobić/ y wdzięcznym á řławnym y bogáтым [...] záwřdy vcřzynić moře. *RejZwierc* 268v; *WujJud* 42; *ModrzBaz* 78v; *SkarŻyw* 261; *CzechEp* 70; *ReszPrz* 111; *WerKaz* 285; *LatHar* 74, 558; *WujNT* 16; ktora dwu náuk vcřzy: *Declina á malo et fac bonum*. Strzeř fię złęgo/ á cřzyn dobre. O pierwřzey mowi: Iř *Timor Domini declinatur a malo*. Boiařń Bořa cřzyni řchrániáć fię złęgo [!]. Y ono: *Timor domini expellit peccatum*. Boiařń Bořa wypádfa grzech. O drugiey zářię. *Qui timet Deum faciet bona*. Kto fię boi Paná Bogá/ będzie cřzynił dobre. *WysKaz* 4; *SarnStat* 773; *SkarKaz* 315a; *CiekPotr* 35.

A. Przy wyliczaniu elementów dowolnie uporządkowanych przez mówiącego (1178) : *BierRaj* 17v, 20v, 21v; A iednoż mu trzey zoftáli: Grámmátyk y drugi śpiewak/ Ezop z nimi trzeći nieborak. *BierEz* Bv; *OpecŻyw kt* [3 r.], 161v, 171, 172, 177; *OpecŻywSandR nlb* 5v [3 r.], 6; *PatKaz II* 51 v; *PatKaz III* 94, 124v; *ZapWar 1531 nr 2433, 1553 nr 2685*; Droga przełz Lwow Do Włodimira [...] Druga droga przełz Belz do włodimira *MetrKor* 57/119 [*idem* 59/279v], 57/115v, 59/273, 279v; *TarDuch* D6v, E4; Oman ieft dwoiaki ogrodny/ drugi polny *FalZioł* I 44c; Piafek w vrinie ieft troiaki/ cżyrwony iako czegła. Drugi biały. Trzeci ciemny. *FalZioł* V 10v, +2v, [\*7]v, [\*8]v, I 37d, 38a (23); *GlabGad* D; *MiechGlab* 25, 28, 49, 71; Item wzyely nyepada y zone łamofyodme fini Mychna Hanyka, dzyewka Motra, a druga solotcha. trzeczia Orynya. a czwarta Marka. *LibLeg* 11/101v, 11/47v, 94v, 101, 101v, 108 (9); *HistAlHUNG* A2v; *MurzHist* A2v; *Diar* 94; Drudzy záfię zá tymiřz łtoyąc łtą łie przyczyną wurywáya/ iż [...] Druga przyczyná táka ich yeft. *GliczKsiąż* I6v, Mv, M4 [2 r.]; Nadobne przypodobnyenye miłości łpoleczney ku wonności máści drogyey. III. Drugye podobieństwo/ iż iáko roła niebyełka/ thák Pan bog łpuści łwe błogofławieństwo *LubPs* dd3 marg, A5v, D4 marg, G2v marg, G3v marg, H3v marg (10); *KrowObr* 94 marg, 142 marg, 206 marg, Rr2v [2 r.]; *RejWiz* 76v, 166; *Leop ZZ*; *RejZwierz* 49, 116; Dzban miedziani wielki do pomywania łrebra Dzban drugi mnieiřzi miedziani Dzban trzeczi iełcze mnieiřzi do warzenia wodki Cinamonowey *WyprKr* 117, I2v, 15, 18, 30, 107 (10); W Rufi náyduie łie napierwey być y pánowác tych trzey bráćiey/ to ieft/ Kiy/ Szćiek/ Korew/ [...] Kiy záložyl miałto y zamek nad rzeką Dnieprem/ á przezwał od łwego imieniá Kijow [...] Drugi brát Szćiek záložyl zamek niedáleko Kijewá/ takieř ij nazwał od łwego imieniá Szćiekáwicá. Korew trzeći bráth záložyl zamek Korewicę. *BielKron* 343v, 82v, 139 [2 r.], 190, 260, 275v (16); *KwiatKsiąż* P4v; *SarnUzn* C6; *SienLek* 32, 46v, 62, 146v, 162 (9); *RejAp* 117v, 148v; Co rozumiecie W. M. w iákim mógl byćwáć łtráchu on Clearch Tyran/ [...] gdyř (iáko o nim piřzą) ář w zámknionej łkrzyni iáko wář w iámie legał. Abo y on drugi Ariřtodemus ná imię/ ktory z włáfnego łožá vczynił był łobie turmę *GórnDworz* Gg6v, P3v; klin niektóry ieft/ co ma kąt ieden prořty: bo dwu prořtych nie móře mieć. Drugi ieft/ co ma kąt ieden tępy: ábowiem drugiego tępého nigdy mieć nie móře. A trzeći ieft/ co wřzytki trzy kąty ma kóńczáté. *GrzepGeom* Dv, Dv, D2; Przykłád że niemamy żonam wierzyć áni táiemnic obiáwiác [...] Drugi przykłád że niemamy żonam żadnych táiemnic wierzyć. *HistRzym* 72, 5v, 103v; (marg) Náuká iáko łie obáczyć (–) (marg) Druga náuká ná vznánie. (–) *RejPos* 116v, Bv, 7v, 14v, 49v marg, 53 marg (16); *BiałKat* 198v; *KuczbKat* 220, 280, 360 [2 r.]; (marg) Dwá łtráchy o prawdě. (–) A tu pilnie pátrř iáki tho ieft połtrách [...] Pátrřayže drugiego przełtráchu *RejZwierc* 41v, B2v, 163v [2 r.]; *BielSpr* 18; *RejPosWstaw* [110<sup>2</sup>]v; *MycPrz* I A3v; *BiałKaz* B2v; *BudNT* b7; *StryjWjaz* D2; *CzechRozm* 89v, 94v; *ModrzBaz* 64; *SkarJedn* 64, 399; *Oczko* 33v; *SkarŻyw* 101, 252, 496; *MWilKHist* G4v; przydawłřy mu dla porády y woienney łpráwy/ Męřow y Paniąt przednieyřzych/ z Herbu Kolumnow Grumpia áłbo Strumpia/ Drugiego z Vřfynow imięniem Eixiřfá/ Trzeciego z Herbu Rořey Grawzá. *StryjKron* 265, 462; *CzechEp* 171, 199; My z tákowego pořtěpku Grzegorzowego/ to vwáźác mamy/ iż [...] tey zwierzchności Biřkupá Rzymřkiego/ [...] nie było [...] Drugá rzecz obaczyć mamy/ iż nie Chriřtus pan/ [...] tákowej zwierzchności zołtáwił *NiemObr* 61, 102, 138; *KochFr* 27, 122; *PudłFr* 61; *BielRozm* 20; *GórnRozm* E2v marg; *Phil* Q2; Modlitwá pokutuiącego/ od S. Ephremá Dyákoná zložona. [...]

Druga/ W. Ianowi Kálfyanowi przypifána. [...]Trzecia/ W. Ianá Lánfpergiufzá/ po wielkiej części. *LatHar* 141, 17, 19, 32, 41, 48 (30); *WujNT przedm* 2, 25, s. 521; *WysKaz* 20; *SarnStat* 48, 74, 78, 94, 109 (22); *PowodPr* 13, 55, 75; *SkarKaz* 157a, 383b [2 r.], 418a, 484b, 634a; *VotSzl D*; *CzahTr D4*; *GosłCast* 26; *SkarKazSej* 669a, 692b [2 r.], 693b [2 r.], 701a, 706b *marg*; *SzarzRyt* C4v.

*Połączenie*: »jeden ... drugi« = *unus ... alter* *Modrz*, *JanStat*, *Vulg*, *PolAnt*; *unus ... unus* *JanStat*, *Vulg*, *PolAnt*; *unus ... alius* *JanStat*, *Vulg*; *alter ... alter* *Mącz*; *unus ... secundus* *PolAnt*; *alius ... alius* *Modrz* (669): any gemv zadal pyaczi ran yedney krphvawey wczolo a drwghha [!] wlicze trzeczey wssyya a czwartha y pyatha wdlony rąky lyevey shyne *ZapWar* 1545 nr 2629, 1504 nr 1961, 1505 nr 2002, 1509 nr 2068, 1512 nr 1902 [2 r.], 1513 nr 2094 (33); *BierEz* 14v [2 r.], Mv, M3v; *OpecŻyw* 136; *PatKaz I* 3v; *PatKaz III* 94v; potym iefzće k temu wziąć iednę vnciją mirri tłuczoney, drugą vnciją kadzidla/ trzecią vnciją maftiki/ czwartą vnciją tucie preparate *FalZioł* V 107, I 5e, 8b, 9d, 14b, 19d (59); *BielŻyw* 31, 47, 50, 54, 81 (7); Czemu łpanie po obiedzie więcey gaba te<sup>80</sup> ktory fie vczy [...] Odpo. Iedna przyczyná tego iuż ieft namieniona dla dimow łurowych w głowę wftępnącich [!] Druga przyczyná ieft y gdy siła duźna pocźnie praczować tedy siła przyrodzona ma pokoy takież zafię. *GlabGad* K5, A4v, B4, C, C4v, Dv (15); *MiechGlab ktv*, s. 1 [2 r.], 5; *KłosAlg* G3, G3v [3 r.], G4 [3 r.], G4v; dvv rzeczi zanda Iedney zebi iego k. m. onego za fina przyanł Drugiei iífbi iego bronil moczą i pomoczą łwoyą. *LibLeg* 6/55, 11/155, 157; ktorego zakonu trzy łą człęci. Iedna. Trzymay fie dobrego, a wiaruy fie złęgo. Druga, Czo tobie miło czyn drugiemu [...] Trzecia. Zadna dobra rzecz niepoydzie bez zapłaty *WróbŻółt* B7, Bv, H3; trzi konye vkradli yednego łzywego, drugiego gnyadego Trzeciego nyepamyątha yaky bill. *LibMal* 1547/131v, 1543/69v, 70 [2 r.], 1544/84, 86v, 87 (30); *SeklKat* V4; *HistAl* F8, K8, L4; *MurzNT* 93v, 108v, *Luc* 18/10; *KromRozm II* o3v; *KromRozm III* F6v, Iv [2 r.]; A iż to powiedają, że nikogo nie mianujemy, ja jeden mianuję kościół pinczowski, ktory jest spustoszon [...] drugi pełczyński, trzeci krcieciński i inych niemało, ktore są złupione. *Diar* 58; Zás łynowyte tego kápłaná yeden Hophnius á drugi Finees gdy byli bárzo zuchwáli y rołputni [!]/ koźdy im łayał *GliczKsiąż* F7, C6v; *GroicPorz* g4, p3v,p4, s, t (10); *KrowObr* 81, 137, 182v, 184, 197 (9); Abowiem káźda miłość ná czworo fie dzyeli/ A nie wádzi bychmy też y o tym wiedzyeli. Iedná idzye s pochlebftwá/ á druga s poźytku/ Trzecia zafię iuż bywa s łzalonego zbytku. A czwarta s cnoty s prawdy *RejWiz* 41v, 26, 27, 37, 126v; Trzy bronny od Pułnocy/ Iedná broná Ruben/ drugá broná Iudá/ trzecia broná Lewi [*porta Ruben una, porta Iuda una, porta Levi una*]. *Leop Ez* 48/31, *Num* 11/26, 2.*Reg* 12/1, 3.*Reg* 7/16, *Zach* 11/7, *Luc* 7/41; *UstPraw* G2v [2 r.], H3; Dwá Biłkupi/ chytry á głupi. BYli w Polłzće połpołu rázem dwá Biłkupi/ Ieden chytry á drugi y z wieczorá głupi. *RejFig* Ddv; *RejZwierz* 60, 60v, 82; *WyprKr* 22, 23v, 61v, 90, 108v (7); *BibRadz Gen* 2/13, 4/19, *Ex* 1/15, k. I 2d *marg*, 7c *marg* (18); *OrzRozm* A3v, F2v, G3v, G4, Iv, V3; Dzielą też Hiłzpánią ná pięcioro kroleństwo/ drudzy ná łiedmioro. Iedno kroleństwo Káftelle/ Drugie Arágońkie/ Portugáłkie/ Nawáre y Gránate/ Y ty wyłpy ná wielkim mo rzu *BielKron* 278; A w tym połłowie przyiecháli do Alfonlá/ ieden Krolá Narłynge/ drugi Krolá Gámbaie/ trzeci Krolá Grozape *BielKron* 448v, A5v, 2, 3v [3 r.], 13, 20 (83); *GrzegRóżn* B2, B3, B3v, B4 [2 r.], C2v (9); *KwiatKsiąż* F2, G, K2v; Fuerunt autem quatuor Labyrinthi, Yeden w Egypćie. Drugi w Krećie Trzeci w Lemnie/ Czwarty we Włółzech. *Mącz* 181a, 38b, 58b, 60d, 76a, 91b (11); *OrzQuin* E3v; *Prot*

D4v; *SarnUzn* Bv, B2, C6, D5v, E3 (7); Známioná też fą iedny lekŕŕze/ drugie ciężŕŕze/ á trzećie ŕmiertelne. *SienLek* 22, 91v, 126v, 130v, V; *RejAp* CC3, 24v, 56v, 102, 112 (11); s tey iedney rzeczy/ iŕ wdowá ŕebraká nie odpráwiłá/ trzy powieŕci vroŕŕy/ iedná ze ŕtateczná przygáná; druga s pomierná chwałá; trzecia z ŕárthem vŕzczypliwym. *GórnDworz* O4v, C6v, L8v, N5, N8, O4v (14); *Triangulus* tedy áłbo Klin/ nie káždy ieŕt iednáki. Abowiém ieden ieŕt co ma wŕzytki trzy ŕtrony równé: á taki zowá po Grécku *Hifopleuros*. Drugi ieŕt/ co dwie ŕtronie tylko ma równé: á ten zowá *Hifoskeles*. A trzeći ieŕt/ co wŕzytki trzy ŕtrony ma nie równé: á zowá ij *Skalenos*. *GrzepGeom* Dv, Cv, C2, C3, D3, Ev (12); *HistRzym* 16, 73, 76v, 84; Pátrzayŕe przecŕ thu Pan zá tak máłuczkiemi ŕłowu tych obudwu pocieŕzyć raczył. Iedná przyczyná/ áby był okazał [!] prętkie miłofierdzie ŕwoie. Druga/ áby był okazał możność Boŕtwá ŕwoiego *RejPos* 46v, 4, 19v, 39, 44v, 45v (21); *GrzegŕSm* 21, 56; *KuczbKat* 10, 100, 320, 410; A ktemu woła ná iednego nie kradń/ ná drugiego nie zábijay/ ná trzeciego cudzego nie poŕžaday/ áŕ thák y do inŕzych. *RejZwierc* 5v, 50, 85v, 89, 113v, 162 (10); *BielSpr* 49v, 50v [2 r.]; *WujJud* 92v, 178v, 226, 257, 257v; *WujJudConf* 79, 191; *KochList* 2; *RejPosWstaw* [21<sup>2</sup>], [110<sup>3</sup>]; *BudBib* Cv, 2.Reg 4/2, Dan 12/5, Zach 11/7; *MycPrz* II C2; *Strum* N3; *BiałKaz* B4; *BudNT Luc* 7/41; A nieprzyáciele záŕ ci z ktorymi ŕie záwŕždy potykáć máia/ fą dwoiácy: Iedni Duchowni/ á drudzy Cieleŕni. Duchowny nieprzyáciel náŕz ieŕt Szátan [...] Cieleŕni záŕ nieprzyáciele fą dwoiácy: iedni fą domowi: drudzy fą poŕtronni. Domowi fą/ náŕze włáŕne ciáło/ grzech w człónkách náŕzych będący *CzechRozm* 240v, 6v, 7v, 13, 36v, 74v (19); Dwoiákim ŕpoŕobem v nas bywa woyná: ieden/ gdy ŕamá ŕláchtá poŕpolitým ruŕzeniem ná woynę iedŕie: drugi/ gdy ŕołnierze zá pieniádze náieći woynę ŕłuŕá. *ModrzBaz* 119; Niechby byli trzey/ ktorziby tego ŕkárbu ŕtrzegli/ ieden z wielkieu Polŕki/ drugi z máley/ á trzeći od Krolá ná to poŕtánowiony. *ModrzBaz* 123v, 70v, 76v, 84; *SkarJedn* A 6v, 43, 57 [2 r.], 58 [2 r.], 93 (9); *Oczko* A2v, 4 [2 r.], 43v; *Skarŕyw* 178, 253, 268 [2 r.], 312, 353 (9); Zamek ieden nizny/ á drugi ná Kopcu wyŕŕŕy zábudował *StryjKron* 81, 295, 305, 416, 442, 487; To iuŕ tu rzecz iedná. Pátrzaymyŕ drugieu *CzechEp* 185, 33, 69, 127, 139, 184 (15); *KochJez* B3; *NiemObr* 101, 104, 125, 142; *KochFr* 114; Bo dobrá/ ná trzy częŕci mádrzy roŕpifuiá/ Iedné w vmyŕle/ drugie w cíele vkázuiá: Trzećie z ŕtrony przychodŕá/ co ŕczęŕciém zowiemy *KochDz* 105; *KochSz* A2; *ReszPrz* 78, 110; w tey przyŕŕiedze/ dwie tylko rzeczy fą/ [...] to ieŕt/ *Secundum jus ŕcriptum* iedná/ á druga *Secundum partium controuerŕias* *GórnRozm* G; *Paprup* B4, I3v; Baczemy to ze sá dwie naitrudnieysze rzeczy. Iedna iako pocŕzác. Druga quibus modys *ActReg* 185, 3v, 4, 5, 7, 8 (11); *Calep* 817a; *GostGosp* 130; *LatHar* 7, 128, 188, 218, 247 (11); *KoŕakSzczęŕl* Cv; *WujNT przedm* 1, 23, s. 4, 16 marg, 21 (23); *WysKaz* 20, 31, 33, 43; *JanNKar* C3, C4 [4 r.], E3, E4, F2; *JanNKarKoch* F, Fv, F2; POniewáŕ młyny náŕze przy Poznánium/ ieden za Czarnémi Mnichámi/ drugi zá bramá Wrocláwŕká leŕzácé [...] *ad ruinam* przyŕŕŕy. *SarnStat* 975, 44, 48, 102, 131, 149 (23); *KmitaSpit* Cv; *PowodPr* 13, 43, 49, 54, 55 (8); *SkarKaz kt*, 156b, 310b, 311a, 312b (11); *CzahTr* D3, D4, E2v; *GoslCast* 31; *SkarKazSej* 664b, 669b, 706a, 706b; *KlonFlis* A2v, Fv, F2, Gv; Niechay wie ŕe kilá ŕekt przewaŕnych ŕłodŕzieiow. Iedni fą SWIETOKRAYCY: Drudzy Pŕzczołoupcy: Trzeći Simoniacy ábo ŕwiętokupcy: Czwarci *Ambitiofi* kupuiá wrŕedy/ [...] Piáty rodzaj miece ŕię ná Rzecz poŕpolitá/ [...] Szofty/ niŕzczy poddáne [...] Siodma Sektá tych ludŕi ieŕt *Abigeatus*: Oŕma iefzcze ŕproŕnieyŕza ŕpráwá *Plagiatus*. Ná oŕtátek ŕłodŕzieyŕtwo zgołá proŕtým zowá. *KlonWor* 9.

»napi(e)rwej ... drugi« (16): *BielŻyw* 23; *BielKron* 4, 9v, 34; Przetozem iemu wziął złotą brodę prze dwoię przyczynę. Napierwey iże by rowny był iego oycu/ áby sie nád iego niepodnoził z brody. Druga przyczyná iest żebych przez włoły iego wspomógł łwey łyley głowie *HistRzym* 3; Napirwey powiáda/ iż będye złamano iárzmo ciężkości ich [...] Drugá nam też tu á wielką pociechę tenze Prorok opowieda/ ktora sie miała zywáwić przy tym to świętym národzeniu tego náłzego Pána [...] Trzeciá [...] pociechę [...] opowieda *RejPos* 15v, 18v, 71v, 130, 337; *RejPosWiecz*<sup>3</sup> 98; *BielSat* M4v; á coźci sie sftanie? Ato to napirwey/ iż będziefz w wielkiej sławie [...] Coż ielzcze drugiego? Wżywiefz łobie onego wdzięcznego [...] żywotá łwoiego. *RejZwierc* 127; *NiemObr* 144; NApierwey pilnie bączmy co iest Małżeńftwo: [...] Drugá rzecz weźmiemy y obaczymy/ ku ktoremu końcu ten ftan Święty y Sákráment Pan Bog poftánowić raczył *WerKaz* 285; *BielSjem* 35.

»naprzod ... drugi (raz); przodkiem ... drugi« (49 : 3): *BierEz* B3v; *FalZioł* V 15, 31v, 66v; Iest tho dla dwu rzeczy, Naprzod dla słuchu [...] Druga przyczyna aby sie wżima mozg czyłcił *GlabGad* C; *MiechGlab* 70; *LibLeg* 10/120v, 11/95; *GliczKsiąż* L5v; *LubPs* ee3; POzew [...] opifuiá być pięćioráki. Naprzod vftny álbo słowny [...] Drugi iesth líftowny/ [...] Trzeci pozew bywa ná kftáłth Mándatu [...] Czwarty pozew bywa przes przywołánie/ [...] Piáty pozew iest kiedy Perfonę imuiá *GroicPorz* pv, o3v, hh2; tze mu Pan tákowe krzyże tu ná wierne y wybrane łwoie dopułftza? powiem. Przodkiem/ áby wierni ználi y tzuli/ iáko sie Bog bárzo gniewá [...] Druga przytzná: áby sie wierni y wybrani Boży/ ftáli podobni/ obrázowi Syná Bożego. Trzeciá/ áby był znak miłości Bożey *KrowObr* 238v; *BielKron* 305v; *RejPos* 34v, 41, 190; (*marg*) Co zá krely ma łobie człowiek pokutuiający zámierzáć. (–) A to naprzod łobie przekláda/ áby grzech zgłádził/ y wżyftkę zmáze y winę z dułze łwey otárł. Drugi kres iest/ áby zá popełnione grzechy dofyć vczynił *KuczbKat* 195, 205; *WujJud* 221, 237v; to lepak dla dwu przyczyn przypomnieciem muftáł. Naprzod aby ci náłzy [...] Brzełcy tłumácze/ tego łwego przekládv poprawili/ á druga/ [...] aby fię ci moi łprzeciwnicy [...] obaczyli. *BudBib* C3; *BudNT* b3, b3v, d. Ff6, Ff8v; *CzechRozm* 17v, 225v; *SkarJedn* 21; *StryjKron* A6, 707; *WerKaz* 280, 281; Dziwowali się ludzie tym rzeczám wPanu Kanclerzu naprzod ze chwalił supra modum Maximiliana [...] Druga ze wiosł wiecznie exsuo iudicio a nie Regio Trzecia ze nimis familiariter obchodził się zwiezniami Polskimi *ActReg* 82, 4v, 6, 148, 161; Trzebá tedj dwu rzeczy w téy mierze. Naprzód ábyś ták dawał/ iákobyć záwždy doftawáło. Druga/ ábyś tym dawał/ którzy tego fá godni *KochCn* B3v; *WujNT przedm* 18, s. 293, 754; *WysKaz* 24; *JanNKarKoch* F4; *SarnStat* 657; *PowodPr* 6, 47, 76; *SkarKaz* 208a; *VotSzl* C2v.

»pi(e)rwszy ... drugi« = *unus ... alter* *Modrz, JanStat*; *primus ... alter, primus ... secundus* *JanStat*; *unus ... secundus* *PolAnt* (174): *BierEz* F; *OpecŻyw* 193; *FalZioł* I 2a, V 15, 31v; pokarm cłowieczy [!] przemienia sie we cztirzi wilgotności. Pierwża iest krew, ktora sie czyni z materiey subtilney [...] z materiey łuchey á ciepłey czyni sie kolera druga wilgota, [...] Trzecia iest flegma, [...] Czwarta melankolia *GlabGad* E2, B7v, D8, F5, Gv; Rułkie panięta [...] Połowczom na pomocz iechali. Pierwze kxiąże było Młciław Romanowicz z flachtą Kijowłką. Drugi Młciław Młciławowicz z rycerłthwem Haliczkiem. Potym kxiądz Włozdimirz Kurikowicz. Kxiążeta Czermieiwłkie y kxiążetha Smolenłkie *MiechGlab* 3, 10, 28; *KłosAlg* G4v; *WróbŻołt* E; *SeklWyzn* 3v, a3; *MurzNT* 3v; *Diar* 92; *GliczKsiąż* N5v; Wylíczenie słufznych przyczyn przecz w prawdzie wierny ma záchowan

być á to pirfza iż fie chwały Páńfkiey chce trzymáć/ druga/ áby go fumnienie w rospácz nie prziwiodło Trzecia/ miłofierdzie páńfkie *LubPs* F4v marg, Cv marg, Gv marg, K3v marg, O6v, S6v, Z3v; *GroicPorz* 14v, o2v; *KrowObr* 28v, 64v [2 r.], 120, 156, 214; *UstPraw* C4v; *RejZwierc* 132, 134 [2 r.]; *WyprKr* 31v, 33, 35v; *BibRadz* I \*4, 281a marg, *Ez* 10/14; *OrzRozm* D2, S4v; Pod pięcią krolow Iozeph był w Egipcie: Pirwłzy Nefrem ktoremu fen wykłádał. Drugi Amázys. Trzeci Chebron. Czwarty Memfes. Piąty Memfres zá ktorego vmarł. *BielKron* 19; W Angliey íą trzy ięzyki/ pierwłzy ktorym póspolicie mowią Szkoty y Angli/ Drugi íełt Hibernicki/ ktorym mowi lud póspolity wSzkociey. Trzeci íełt w Wállij/ then íełt Brytáńki. *BielKron* 277v; Ziemię Fráncufką ták rozdzieláią ná trzy części/ Pierwłzą część zowá Belgiká. Druga Celtyká álbo Lugduńka/ Trzecia Aquitáńka. *BielKron* 280v, 27, 38v, 73, 139, 203 (13); *OrzQuin* Sv; *SarnUzn* G5v; *SienLek* V2v; Thu w tey rosprawie zámyka fie kilká członkow wiáry náłzey Krześciáńfkiey. Pirwłzy/ iż wierzymy iż Pan ma przyść łędzić żywych y zmárłych. Drugi/ iż mamy z martwy wltác. Trzeci/ iż íełt s święthemí obcowánie náłze. A czwarthy/ iż mamy mieć żywot wieczny. *RejAp* 172, 48v, 141v, 193v marg, Ff4v; *GórnDworz* L4; *GrzepGeom* H3; *HistRzym* [2]; *RejPos* 13, 49v, 73, 116, 221; *RejPos Wiecz*<sup>2</sup> 94 [2 r.]; *RejPos Wiecz*<sup>3</sup> 97; *BialKat* 171 [2 r.]; (marg) Modlitwy póżytki. (–) Pierwłzy póżytek ten íełt [...] iż modlác sie cześ Pánu Bogu czynimy [...] Drugi wielki y wdzięczny póżytek ten íełt/ iż od Pána Bogá próby náłze wyflucháne bywáią. *KuczbKat* 355, 40, 60, 95 [2 r.], 110, 330; Idziełz ná przechadzkę áno rybeczki przed oczymá twemi fkaczą/ pirwłza rołkołz. Kažełz chłopiętom zábrnáć/ druga rołkołz/ zá część weźmiełz grzywnę/ á drugie też do panwie/ trzecia rołkołz *RejZwierc* 108v, A3v, A6, B, 79v, 89v [2 r.]; *BielSpr* 58v; Trzy thedy rzeczy Apoštoł święthy po nas pilnie mieć chce [...] Pierwłza tedy cnotá w ktorey tu żyć mamy/ íełt Mierność [...] Druga cnotá [...] Spráwiedliwość. [...] Trzecia cnotá [...] íełt Pobożność *RejPosWstaw* [21<sup>2</sup>]v, [21<sup>2</sup>], [41<sup>4</sup>]v, [143<sup>2</sup>] [2 r.]; *MycPrz* II C, C4v; Trzy przednieyłze rzeczy widzę/ ktore nam tych błędow námnożyły [...] Pierwłza íełt głupłtwo píarzew/ Druga/ chytrość albo zdrádá Heretykow. A trzecia omylnóść tłumáczow. *BudNT* b4, b4; *CzechRozm* 136v; *ModrzBaz* 4; *SkarJedn* 21, 122, 263, 326, 369; *SkarŻyw* 260, 301; rozdzielili zagony ná czterzy woylká/ z ktorymi do Ruśi y ná Podole wtárgnęli. Pirwłze woylko ciągnęło do Kámieńcá Podolłkiego/ Drugie do Litáwiczá/ Trzecie do Miedzyboża/ Czwarte w Szynkowłski Powiát zagony rołpuściło *StryjKron* 752, 612, 682; *NiemObr* 7, 101; *BielSen* 10; *ArtKanc* A9v; iakosz temi dwiema rzeczoma dowodzi tego przedsięwziecia swego. Pierwsza ze po tym w woisku Arcyxiázeicia Ie<sup>80</sup> M niebył Druga swiactwem wielkiey części ryczerstwa *ActReg* 107, 4v, 25, 47, 76, 162; *Phil* Fv; Dziękowánie po ftole. Pierwłze Kościelne [...] Drugie S. Chryzóstomá *LatHar* 59, +4, 9, 13, 58, 208 (8); *WujNT przedm* 9, 17, s. 30, 193, 318 (8); przeto że dwoiáká śmierć dułzy zádáie. Pierwłza íełt kiedy íey łáfkę Bożą odeymuie/ która íełt żywotem dułze náłzey. A drugá że íą zdáie ná wieczną kaźń piekielná/ á tá íełt śmierć prawdziwa. *WysKaz* 15, 17; *JanNKarKoch* D4v, Ev [2 r.], E3, E3v, Fv (8); *SarnStat* 65, 68, 532, 600, 633 (8); *SkarKaz* 40a, 485b; *VotSzl* D, D4v; *CzahTr* L4; *GosłCast* 4; naydziecie íześć ízkodliwych chorob [...] Pierwłza íełt/ niezyczliwość ludzka ku Rzeczypołp. [...] Druga/ niezgody y rołtyrki íásiedzkie. Trzecia/ nárułzenie religiey Kátholickiey [...] Czwarta/ dołtoyności Krolewlkiey y wládzey ołłábienie. Piąta/ práwá niełpráwiedliwe. Szofłta/ grzechy y złości íáwne *SkarKazSej* 664b, 671, 678a; *KlonFlis* A4v; *KlonWor ded* + +2; Ze dwu przyczyn/ tę pracá

tobie ofiaruję: Z pierwszey/ żeć fię życzliwym sługą twoim czuję: Z drugiey/ że mi świadomy rozum w twoiey głowie *ZbylPrzyg ktv*.

**α.** *W funkcji przysłówka:* »druga« = *po drugie; secunda PolAnt (79)*: PRzecz natura dała człowieku vřta, Odpo. Wiele ieřt temu pořitku. Ieden iř vřta sř drzwi řořadkowe ktorimi tam řtrawa wchodzi. Druga aby pokarm byř zgotowan w vřciech ku řacznieyřzemu řtrawieniu. Trzecia řby wiatr grubi [...] nie wchodziř tak prořto *GlabGad Cv; LibLeg 11/11v; KromRozm III P6v; GliczKsiřř N7v; KrowObr 145; BibRadz 2.Reg 16/19*; Prřwř teř vřtawiř rozumowi y řprřwie godne y ludzkie. Pirwe/ iřby Plebei/ to ieřt lud pořpolity rřdę wybierař. Druga/ řby řpellřcy od rřdy řlbo Senat u řřř przed pořpolřtwo *BielKron 105v; GrzegRóżn Dv; SarnUzn C8, E2, H3v*; A mam zř to/ że to piřłanie moje W. M. řye bęďcie podobřc: poniewřz ieřt rzecz nowa/ ř w ięzyku nřřzym przedtym nieřřychřna. A druga/ że iř W. M. ofyřruie ten/ nř ktoręř<sup>o</sup> W. M. zdawnř řřřkaw *GrzepGeom B3v, B4; RejPos 143; BiařKat 23v; Grzegřm 47; WujJud 127v, 128, 133, 160, 249v*; Y rzeķř Churřzř do Awřřřalomř/ Nie/ bo kogo obrař Iehowř/ y lud ten y křřdy mřř Izrřelřki/ tego bęďę/ y z nim mieřřkřc bęďę. A druga [*et secunda*] ř komu ia mam sřuřyć? Aza nie przed řynem iego? *BudBib 2.Reg 16/19*; pilnuy/ řby nie brano řiemie gřęboko/ [...] Druga/ biorřc řiemię řby nie poczynili dořw *Strum E3, K4v; CzechRozm 2v, 139v, 143v, 203, 218v; Skarřřyw 75*; co tu z prorokř řam przeciwo nam przywoďi/ mowiřc: iř Antychriřt miař być Krole m. Druga/ iř miař być niewřtydliwey twarzy *CzechEp 382, 128, 192, 206, 255, 329 (9); KochWr 25; ActReg 3v; GostGosp 76, 94; WysKaz 42; SarnStat 283*.

*Pořczenia:* »jedna ... druga« (5): *SarnUzn C7; CzechRozm 153; CzechEp 206*; odpowiedzmy nř to co tu nowowiernik zřwořławřzy zřřzucić nam moře mowiřc: Iednř. Co sř zacř vcřzynki y ćierpienia nřřze/ [...] A druga. O iřkoř fię řtřd wielka krzywdř dęieie krwi nadrořřzey odkupićielř nřřzego *WysKaz 25*; Nu pri nas nie wiele [!] řle to iednř/ żeřmy wřřyřřto řzřrzy/ znamy fię po řierćci/ ř druga/ zgodř/ iednoć/ miedzy nřmi wielka/ idęmy pri nř nie. *CzahTr D3v*.

»napi(e)rwey ... druga« (3): co tu w tey dziřieyřzey řprřwie Přnř řwego obaczřc ř vwařc mřřz. Napirwey wielkř rřdoć ř pociechę twoię/ [...] Druga/ iř iuz beřpiecznieyřřzř wiřrę w řobie vtwardzić mořeřz/ [...] Trzecia/ [...] iř on řie tobie obiřwi [...] Cřwarta/ obacz co cřyni wdzyęczna krzeřćřńřka [!] řwobodř: [...] Piřte mamy pomnieć/ iř Pan grzeřznikom řie nie okřzuie *RejPos 113v; CzechEp 267; ActReg 9*.

»naprzod ... druga; przodkiem ... druga« = *primum ... deinde Modrz (25 : 1)*: *LibLeg 10/151; LubPs D2*; A nřpiřłem krótko/ przodkiem řby křřdy rychłey mógł poiřc/ y řacniey přmięřc: ř druga/ řem rřdy w tym vřřł Sokrřteřřř Philozophř *GrzepGeom B2v*; Lecř wy te řłowř Ireneuřř ř. troiřko řřřřuiećie. Naprzod że o cřterdęiećci dnřřch pořtu powieďacie [...] Druga/ że mowićie/ iř tř róřnoć pořřłř ztřd/ że nie zřchowywřli tego co im byřo dano z poczřtku. *WujJud 194; BudBib C2; CzechRozm 114*; gniewřc fię/ řlbo wřřń brřc nř tego/ ktory třk rozumie/ [...] nie ieřt rzecz dobra/ řni řřmey Rzeřzyřořpolitey pořyteczna. Bo naprzod [*Primum*]: kto inřczey rozumie/ moře to być/ że lepiej rozumie niř ty. Druga [*Deinde*]/ choćiby fię y omyřł [...] ono iego omylenie godnieyřze ieřt odpuřřczenia/ niř gniewu. *ModrzBaz 65; SkarřJedn 251; CzechEp 277, 367, [397]; CzechEpPORz \*\*2v*; Tenze Ciekłinski Přnř Hetmanow sřługa napominař od Přnř Hetmana Marszaķka. Naprzod aby iako naskromniey łactiam istam Krol przymowař Druga aby pořłł do Maximiliana kogo, ciesząc go



*ActReg* 59, 94; *WujNT* 121, 184, 322, 596; *WysKaz* 42; kto wpada w grzech z tych trzech łtopniów. Naprzód *Imperitia*: druga *Errore*: trzecia *Negligentia*. *SarnStat* 1272, 1013; *PowodPr* 24, 45, 47, 64, 76. [Uwzględniono tu tylko te cytaty, w których formy „druga” nie da się interpretować jako przydawki z elipsą rzeczownika.]

**β.** W funkcji przysłówka »drugie« = *po wtore* (155): Tho mowi Rafis na mieśczu przerzecżonym. Drugie, tenże Rafis piŕze w tychże księgach. *FalZioł* V 57, I 43b, 49b, IV 46b, V 10, 10v [2 r.] (11); Czemu w ŕzyi łą koŕci y karki. Odpo. Aby głowa tim mocniej ŕtała. Drugie aby przez ich poŕzodek zŕtępował thuk ku ochładzaniu wŕzytkiego ciała. *GlabGad* Dv, M; *MiechGlab nlb* 7, s. 60; *LibLeg* 10/62v, 63, 67, 11/44, 45v (7); *LibMal* 1545/103v; *ZapWar* 1553 nr 2685; *KrowObr* 29v, 33; Krol z rádami łwymi tę rzecz rozbierał ná obie ŕtronie/ bacżąc mieyŕcá ŕzkodliwe w ciągnienie/ łáfy/ puŕtynie: drugie iż žimá záchodziłá *BielKron* 406v, 194, 206, 266, 415v [2 r.]; *SarnUzn* G7v; *RejAp* 72, 154v; *HistRzym* 51; A tu obáčż káżdy wierny/ [...] Drugie rozmyŕlay/ co to ieŕt zá roŕkoŕz ŕluchác á pilnowác ŕłow Páńŕkich/ [...] Trzecie/ ábyŕ tu vmiál rozeznawác y rozmyŕlác *RejPos* 65v; Vważayże thu łobie káżdy wierny Páńŕki [...] Drugie rozmyŕlay łobie/ iż tho łą bárzo krotkie á nie dŕugo trwáłe włodárŕthwá á ŕzáfárŕtwá thwoie. [...] Trzecie ŕluchay [...] Czwarde pomni [...] Piáte pomni *RejPos* 194, 11, 31, 37v, 44, 46v (36); *RejZwierc* 182; *CzahTr* A4v; A ty co? nie poruŕzyŕz ieý ták twárdéy ŕzyie? Skoŕztuy iedno/ to proŕbá/ to drugie groźbámi/ Iáko moźeŕz ták ŕie kuŕ *GoŕŕCast* 27; *SkarKazSej* 692b.

**Połączenia:** »jedna ... drugie, jedno ... drugie« (7 : 1): *BielŻyw* 84; dla trzech rzeczy Koncilium Papięż złożył/ iedná áby odŕzcżepieńŕtwá byŕy wykorzeniony/ drugie/ áby koŕŕiołowi pierwŕza náuká byŕá przywrocona/ potym áby byŕ pokoy wewŕzem krzeŕŕiańŕtwie záchowan *BielKron* 224v, 236, 317; iáko tu wielkie rzeczy [...] przepowiedác raczył. Iedná/ iż nam obiecuie táki klenot [...] Drugie/ okazał nam drogę iáko kthemu przyŕŕ/ [...] Trzecie/ iż nam obiecuie *RejPos* 143v, 81v, 82; *BielSpr* 52v.

»napi(e)rwej ... drugie« (38): *OpecŻyw* 17; Napierwei duŕchą swą bogv wŕŕhechmogáczemu, pannye Mary, y wŕŕitkim swiethim poruczil, drugie powiedzial, yz ma wolyą iechacz precz skrakowa *MetrKor* 59/75; *FalZioł* V 96; [Plato] trzy kroć do Siciliey chodzil. Napirwey aby Architefa ŕŕyŕzał/ drugie dla proŕzenia Dyonifiuŕa [...] Trzecie aby Dyogenefa prozbą zadzierzał *BielŻyw* 80; *GlabGad* A7, B4; *BielKron* 196v, 414v; Pátrzayże co ten wielki człowiek o tym ŕwiętyem Pánu powieda. Napirwey powiáda iż thu miedzy wámi ieŕt/ á wy go nie widzicie. Drugie/ iż po mnie ŕie zyáwi/ á dawno przedemną ieŕt. Trzecie iż ták wywŕyŕzyŕł ŕtan iego *RejPos* 12v, 17, 21, 24v, 27v, 34 (29); *RejPosWiecz*<sup>3</sup> 96v.

»napierwsza ... drugie« (1): Przy ranach: troiaka rzecz ma być vmiana, kthore łą bárzo potrzebne. Napierwŕza: ciało dobrze naprawić, Drugie: ciało moczne vcżynić. Trzecie: poznać iako ŕie rana ma ku richłemu zgoieniu. *FalZioł* V 99v.

»naprzod ... drugie; przodkiem ... drugie« (31 : 1): gdy takim obyczáiem będzie [uryna] zoŕtawiona. Naprzod ma być iedna na ŕwitaniu. A druga przed wŕchodem flończa zoŕthawiana. [...] Drugie ma być czyŕcie ŕklenicza z wierzchu zatkana [...] Trzecie dŕużey godziny á nawięczy dwu godzin niema ŕtać *FalZioł* V [1], II 18b, V [1], [1]v, 77v, 80 (17); *KrowObr* 29; *Goski* \*2; *BibRadz* I

103d *marg*; Tylko Turek Bálent mufiał zoftác przy Turcech prze wiele przyczyn/ przodkiem iż go mieli Turcy zá wielkiego mężá [...] drugie iż sorowie [!] mowił Solimanowi [...] drugie iż miał wielki przodek miedzy pány w Węgrzech [...] drugie iż miał twarde zamki y dzierzáwy dobre *BielKron* 313v; *RejPos* 86, 154, 165, 281v; Czego tu fześcióráko dowodzi. Naprzod z ftrony fтворzenia: [...] Drugie/ z ftrony vmártych wkrzeżenia y ożywienia. Trzećie/ z ftrony wzytkiego swiátá fądzenia. Czwarte/ iż iáko iedno ieft Boftwo/ ták teź iedná ieft cześć y chwałá Oycá y Syná [...] Piąte/ z ftrony duż ludzkich ożywienia. Ná oftatek/ z ftrony wzytkich zmártych *WujNT* 323, 470, 652, 686, 804, 814, 869.

2. *Następný; consequens, insecutus, sequens, ulterior Mącz; secundus Vulg, PolAnt; posterus Vulg (549)* : A nayedén rok szeym ma bywacz naszyemy y na ftronye szyem náfchych podolńkych y Ruńkych Ana drugi rok naszyemy na Brzegv y náftronye pana Woyewody Moldawskyego *MetrKor* 34/134, 34/134, 40/811; *BierEz* D3, Q3, Q4v; DRugiégo dnia/ to ieft w fobotę/ ífli biskupowie żydowfcy ku pilátowi *OpecŻyw* [162], 85v, 126, 126v, 167; *HistJóz* Bv, B2, E3; A nazajutrz albo trzeciego dnia wezmi diaredon abbatis fpięć kołaczkw poranu/ á potim drugie<sup>so</sup> dnia takieź *FalZioł* I 21c; iż Zaiącz iednego księżycza będzie fámczem/ á drugie<sup>so</sup> fámiczá *FalZioł* IV 11d, II 19d, IV 23c, 24d, 29d, 36c (11); A gdy poznał iż drugie<sup>so</sup> roku oliwa nie miała obrodzić ktorej przefzłé<sup>so</sup> roku dofić było. *BielŻyw* 2, 164; Także y ząbki one fubtilne gdy wypadaią, naraftaią drugie mocnieyfe *GlabGad* C3, E2v, G4; pocżawfzy od fwięta Philipa y Iakuba pirwfezgo dnia Maia, aż do drugie<sup>so</sup> fwiętego Iakuba na koncu Lipcza *MiechGlab* \*4, 2, 4, 72, 77; *LibLeg* 8/161, 11/93, 107v; *ComCrac* 15v, 18; *RejJóz* K7v; Pothym na Zagozdziv Synowczy wzięli oth granicz Borkowskich. A potyn [!] striy podle nich drvgy dział. A tak przes działy brali az do granicze Miedzieskiej *ZapWar 1551 nr 2684, 1545 nr 2646* [2 r.]; maią náffi fludzi/ niewolnici/ y dobytek wten dzień odpoczinać/ aby byli nadrugi dzień fprawnieyfi ku robocie *SeklKat* Gv, G3v, R, Z2v; *RejKup* z7, bb3 [2 r.]; *HistAl* B5, C5, D2v, D4v, E4 (19); *KromRozm II* r3v; Ale iż to nyemála y nyelácna rzecz yeft/ odłóżył yá Mnich ná drugá rozmowę: ktora teź w krotce dalibog ná swyát wynidzye *KromRozm III* A3; A panowie duchowni i swieccy ci mają tu teraz i na drugie sześć miesięcy swe sędzie miedzy sobą tu obrać. *Diar* 97, 28, 52, 56, 57, 90 (8); *DiarDop* 111; *GliczKsiąż* P; *LubPs* R6 *marg*, R6v, Y3 *marg*; Potym ná drugim blifkim Sądzie będzie pytać *GroicPorz* bb4v, 1, s2v, s3 [2 r.]; *KrowObr* 17, 73, 222v [2 r.]; *RejWiz* 12v, 24, 27, 32v, 57v (7); bo fześć księżycow mázáli fie oleykiem Mirthowym/ á drugá fzełc inych oleykow y żioł wonnych pożywali. *Leop Esth* 2/12, *Gen* 8/10, 41/30, *Ex* 2/13, 9/6 (20); *UstPraw* C3v, H2v; *RejFig* Cc7; *RejZwierz* 78; Ieden wiek przemiia/ á drugi náftawa/ lecz ziemiá wiecznie ftoi. *BibRadz Eccle* 1/4, *Gen* 8/10, 12, k. I 9c *marg*, 138c *marg*, 2.*Par* 35/24 (9); ábowiem krolowie przerzeczeni á zwláfzczá Amázys wtory y drudzy po nim nie chowáli ná dworze fwoim żadnego flugi ktoryby był czezo ofobnego nie vmiał *BielKron* 9; przeto Pan Bog drugá plagę przepuścił ná zyemię Egipłką (*marg*) Ofma plagá (—) *BielKron* 29v; á tego dnia pościłi ludzye y dzyeci y dobytek/ od wieczorá do drugiego wieczorá *BielKron* 38v; przyiedź do Norymbergu nádrugi rok ná fzofty dzień Stycznia *BielKron* 207; A ty żony ktorych oni máią po kilku nie w iednym domu chowaią [...] ále w káżdym mieście iedná/ kthora pocźnie/ niecha iey fpokoiem/ á do drugi [!] idzie/ pothym do trzećiey. *BielKron* 261; Látá 1546. Tego y drugiego v nas nic nie było tákiego nowego *BielKron*

424v; Pierwzszego dnia sie gniewa ná Krole złościwe [...] Drugiego dnia ná ty ktorzy przelláduią żydy/ drugiego ná wzytek świat *BielKron* 465v, 2v, 5 [2 r.], 8v, 9, 13 (113); Prototypus [...] Naypirwzzy przykład naypirwzża formá/ ná którey xtałt drugie czynią. *Mqcz* 328a, 7d, 10c, 350a, 385c; ná mieyfce piérwzzych złych/ dobre łobie drugie Króle obiéráli *OrzQuin* S4, C2v; *SienLek* 44, 188 [2 r.]; *RejAp* 30v, 48, 68, 135v, 144; á dokona oney nędze/ nábyciem drugiey nędze/ ielzczę więthfzey niż piérwzża była. *GórnDworz* L1v; Figury porząd iedná zá drugá idąc iednáko co dáley to więcéy węglów máią. Iáko ná przykład: Piérwzża ma trzy węgły/ druga po niéy ma cztery/ á po niéy druga pięć/ á po niéy zásię fześć. *GrzepGeom* E4, Cv; *HistRzym* 8v, 23, 72v, 131v, 132v; *RejPos* 38v, 40, 204v, 208, 230 (8); *HistLan* D3 [2 r.]; Za tym Przykázáním około nie požądania rzeczy cudzey/ ono też drugie idzie ktore nam zakázuie ábyfmy cudzey żony nieżądáli. *KuczKat* 350; á ielzczę łobie dobrze gęby nie vthrze/ á iuz woła náley drugá. *RejZwierc* 61; Rycerfcy ludzie [...] lázą ná mury/ ieden iuz leży/ drugi ná to mieyfce náftapi. *RejZwierc* 134v, 22v, 59 [2 r.], 60v, 61v (9); częgo oni zápomnieć nie mogą áni táić/ ále to będą wiedzieć fynowie ich/ y drudzy fynowie s nich *BielSpr* 46, 53v [2 r.], 54, 54v; *KochMon* 27; *WujJud* 73; *BudBib Gen* 17/22, *Num* 1/1, 7/11, 18, *Iudic* 16/7 (9); *HistHel* B2v; *Strum* H2v, Kv, N2, N2v, O; *BudNT Act* 21/1; *StryjWjaz* A4v, Cv, C2; *CzechRozm* 42v, 52, 151; *ModrzBaz* 44v, 90v, 111v, 120, 138v, 139; *SkarJedn* 245, 267, 291, 313, 343; *Oczko* 36; *KochPs* 85, 86; *SkarŻyw* 4, 21, 36, 208, 243 (22); gdzie Seymował z Polaki około woyny Prufkiey/ á zaráz ná drugi Siem w tey rzeczy do Łęczyce iecháli (*marg*) Siem po Seymie. *StryjKron* 637; tylkofz było godnieyfzych ku pińaniu rzeczy Roku 1513. O wzięciu Smoleńká. NA drugi Rok 1514. Sigmunt [...] pobor vchwalił *StryjKron* 737, 175, 210, 335, 345, 380 (11); *ZapKościer* 1582/8v, 28, 31, 1584/51, 1589/87v; *CzechEp* \*2v, 220, 332, 370, 371, [379]; *KochJez* B, B3, B3v; *NiemObr* 29, 62, 66, 86, 140 [2 r.], 169; *KochFr* 122; Bog połał fyná/ fyn połał Apoštoły/Apoštołowie fwoie zwolenniki/ ci drugich/ drudzy drugich/ áż do tych náfzych czáfów. *ReszPrz* 102; *BielSen* 8; Aby wždy iednák ná tych dwulet nich Seymách co ípráwiono/ ále póspolicie do drugiego Seymu/ Więc z tego záś ná drugi/ y dáley odkládáią *GórnRozm* K; *ActReg* 5v, 17, 44 [2 r.], 117 [2 r.], 170; *Calep* 263a; *GostGosp* 66, 96, 148, 158; *GórnTroas* 41; *GrabowSet* Dv, I4v; *LatHar* 18, 43; *KołakCath* B2; A gdy oni wyfzli/ prófili Pogáni áby w drugi fzábát [*sequenti sabbato*] mowili do nich tyż fłowá. *WujNT Act* 13/42; iż w całym onym Rozdziale/ y drugich trzech zá nim położonych/ ná oddalenie tego błędu S. Páweł vczy *WujNT* 579, *przedm* 1, *Mar* 12/5, *Luc* 14/20, *Act* 10/24, 20/15 (11); od przerzeczonego świętá Národzenia Páńfkiego/ álbo ráczey od wzięcia dżierzenia do drugiego Národzenia Páńfkiego blisko przyfzłego *SarnStat* 1255, \*7v, 46, 88, 94, 127 (49); *SiebRozmysł* F4, K2v; Ná tym ftopniu niewdżięczności nieftánęła ielzczę Polfka/ poftąpiła do drugiego obráźliwzého *PowodPr* 19, 23, 79; *SkarKaz* 156b; *VotSzl* Cv, E; *CiekPotr* 91, 92 [2 r.]; *SkarKazSej* 682b; Gdy zwieźie w brogi/ á z nowu záś wšieie/ Drugiego żniwá vczćiwe nádzieie. *KlonFlis* D3, F4v.

*Wyrażenia:* »od jednego do drugiego; z jednego do drugiego; z jednego na drugi(ego); z jednej w drugą; jeden drugiemu« = *po kolei, obejmując kolejno coraz to nowe przedmioty* (14 : 7 : 4 : 2 : 1); *PowUrb* +2v; *WróbŻółt* aa3v; *GroicPorz* f; Kryftus był [...] od iednego do drugiego fędziego wodzon. *KrowObr* 106v; *BibRadz 2.Mach* 5/8; Ma theż Europá w łobie wolność przyacielfką/ iż wolno z iednego kroleftwá do drugiego iechác y wzythkę fchodźić kto chce. *BielKron* 271v, 21, 63v,

234v; Populatum adverbium, Od yednego ludu do drugiego/ od pośpółtwa do pośpółtwa. *Mącz* 312c, 299c, 349d; połyłali imieniem I. M. páná Wierfzyłá Kálfzthellaná Wileńfkiego/ od iednego do drugiego dworzániná *GórnDworz* S5; s tey czáfze/ którą ieden drugiemu na biefiedzie koleiką pijąc podawał *GórnDworz* Hhy; ábowiem wrzędom/ á doftoinościam nie zámierzył Bog takiego krefu/ iżby z iednego ná drugi wthępek być niemogł *GórnDworz* Kk4v; *RejPos* 307; *BielSpr* 65; *BudBib Eccli* 29/29; Napiérwéy vczyń iednę/ á po tym drugą. poty<sup>m</sup> záfie/ tylé ilécby ich potrzebá było: a z iednéy do drugiéy niechay wodá idzie. *Strum* N3v, N3v; *CzechRozm* 181v; kiedyby takich zamkow w kilku milách od siebie niemáło zbudowano/ ták/ żeby wnet z iednego do drugiego mogł wieść dáwać *ModrzBaz* 103v; Wyrozwfy z pácholát/ rofl w wielkich cnotách młodzienc idąc z iedney w drugą lepřzą y dofkonalřzą. *SkarŻyw* 516, 165; Gradatum – Lekko, porzátkiem, pořtepując, ziednego słopnia na drugi. *Calep* 461a, 170b; *WujNT* 195; *SiebRozmyśl* Av.

»drugi raz, na drugi raz« = *następnie, potem, na potem* (10 : 4): abími pothim miely navke yakobismi wtey rzeczi drvgy ras pořtepowacz sTvreczkym Czeř. miely *LibLeg* 10/70v [*idem*] 11/26v; *GórnDworz* Qv, Dd; *RejZwierc* 186v; *Strum* P2; *Oczko* 25; dodał koniowi ořtrog/ chcąc fię záchowác ná drugi raz do lepřzego řzcześcia *StryjKron* 497; *ActReg* 167; czym fie raz obrázi/ áby fie tego drugi raz vřtrzeęł. *GostGosp* 18, 26, 80, 162; *SarnStat* 1296.

»drugi żywot« [szyk 1 : 1] (2): Abowiem w drugim żywoćie/ Nie niewiedzą o kłopoćie: Pożywáiąc dnia wiecznego/ Bez zátrofkánia řadnego. *BierEz* O3v; nie vmieráią/ iedno vřtáwicznie ták żywi náwieki/ á s tego żywotá přeřtepuią do żywotá drugiego. *RejAp* 172v.

Wyrażenie przyimkowe: »za drugie« (2): Za drvgye prořche thwey Kro. mczi o podřtharófczye<sup>80</sup> Lwowřzkyego *LibLeg* 11/169, 11/168v.

**a.** W funkcji przysłówka »drucie« = *następnie, dalej* (przy wyliczaniu wprowadza dalszy, nie drugi element) (17) : NAprzod wezmi bukwicze/ [...] Drugie. Wezmi fenum grecum [...] Drugie. Wezmi Mumijey 1. dragmę *FalZioł* II 18b, I 43b; *LibLeg* 10/63v, 123, 11/44v, 47, 47v (8); Pierwřzy Artykuł był od nich piřány/ áby łobie kapłány wybieráli [...] Drugi Artykuł/ niedáwác řnopem dzieřięciny [...] Drugi áby niebyli miářto řług. [...] Drugie áby im niezapowáidano Lářsow/ łowifk/ wod/ [...] Drugie řąki/ Role/ řtátki biorą nam kiedy chcą *BielKron* 203, 313v [2 r.]; *RejPos* 46v; Wiele obyczáiow lepřzych máią niř Krzeřćijanie w tych rzecřách/ á to iedno/ iż káždy s chućią pořłufzen řtářzego řwego/ [...] drugie iż řadney boiáźni řmierći v nich niemářz/ [...] drugie máią zá tho/ iż káždemu przed řwym czáfem ieřř řmierć naznářzona [...] Drugie/ iż řą miernieyřzy w pićiu y iedzeniu *BielSpr* 52v.

**3.** *Posiadający cechy lub pełniący funkcję poprzednika; taki sam jak, ten sam co* (68) : Náuczycyel drugi ocyec. *GliczKsiąž* N7 marg, N7; *KrowObr* 15v; *BibRadz* 2.Mach 15/5; żáłowáli fie ná Siećiechá Hethmaná we Wrocławiu ná Seymie/ iż fie źle záchowuie Sláchćie y wřzemu rycerřtwu/ ćći imienia odeymuie y z źiemie wypářdza/ czyniąc fie drugim krolem wřzytko łobie przywářzćza. *BielKron* 349v, 445 marg; *GórnDworz* Aa7; Ale Adam chcąc więcey nábyć/ gdyź żádał áby był drugim bogiem/ wneth řkarb řtáry řtráćiřł *HistRzym* [89]v; *PapřPan* X3; zořřtał KOCHANOVVSKI Drugi Póétá Bořki. *KlonŻal* C; O czym w twoich křięgách pięknie y řzeroko piřze/ on drugi młot teráźnieyřzych Heretykow/ HOSIVS *ReszPrz* 26; *KochFrag* 48; *LatHar* 478.

W połączeniu z imieniem (53): tak iż to miało [Konstantynopol] które drugim Rzymem zwano *MiechGlab* 69; *WróbŻółtGlab* A2v; *MurzNT* 28v; I zaśię do Wincentego iakoby do drugiego Kryftuła. Ták fię [...] modlicie. *KrowObr* 171v, 27v; TEn Prokop s fwey vrody/ s kftaktow y s poftawy/ Mogłby zwan być Achilles/ drugi Polfki práwy. *RejZwierz* 80, 69, 70, 79; *RejZwierz* [Wirzb] A4v; *OrzRozm* P4; gorá Heklá [...] wymiátuie z siebie kámienie łupáney fkály wespółk z ogniem/ iáko drugi Wezuwius. *BielKron* 294v, 9, 174, 296v, 320, 320v; Prope alter Timarchides numerabitur, Málem zá drugiego Timárchulá będzie mian/ ważón. *Mącz* 253c; *OrzQuin* L, N4v, R; *RejAp* 170v; Ten tedy táki Biskup/ Sokrates drugi/ miał zówždy około siebie zacne/ vczone/ y dzielne ludzi *GórnDworz* B7v; bo przez pokufy muśisz być iakoby drugi Iob. *HistRzym* 128, 47; *RejZwierc* 145; *CzechRozm* 220; Namniey fię nie szánuie ten tho nász Ołmolfki/ Iuż też tho nász Cincius drugi zacny Polfki. *PaprPan* Aa2v, B, C2, Hv, H2v, H4v (11); Ták sobie mądrze poczał iáko drugi Dawid *SkarŻyw* 572, 41, 392, 575; inšze Xiążętá Rułkie/ pochwalili rádę Iaropełkowę/ iáko drugiego DemoŃteneffá y Ciceroná Rułkiego *StryjKron* 215, 36, 467, 722, 757; *GórnRozm* D; *ActReg* 162; A był to człowiek we wżyftkim PáńŃwie tureckim drugim/ bezmálá/ Solimanem *OrzJan* 36; *LatHar* 2; *SkarKaz* 577b; *SapEpit* B.

Wyrażenie: »drugi ja« = *alter ego* (2): iáko ma sobie przyiacielá y obierác/ y obrawfzy iáko mocno [...] przy nim w fwey Ńtáteczności Ńtać/ nie obłudnie ále w práwey ŃzczyroŃci/ á zwác go sobie *alter ego*/ tho ieft drugi ia. *RejZwierc* 93v, 93v.

Synonimy: **I. 1.** *iny, inszy, ow, tamten*; **A.** *pozostały*; **B.** *ow, przeciwny*; **2.** *niektory*; **II. 1.** *wtory*; **a.** *poŃledni*; **A.** *wtory*; **β.** *po wtore, wtore*; **2.** *następný*.

Cf DRUGINAĆCIE, DRUGOROCZNY, DRUGOŹEŃSTWO

AK, MB